Fra

Frederiksborg Amt

ÅRBOG 1979
FREDERIKSBORG AMTS
HISTORISKE SAMFUND

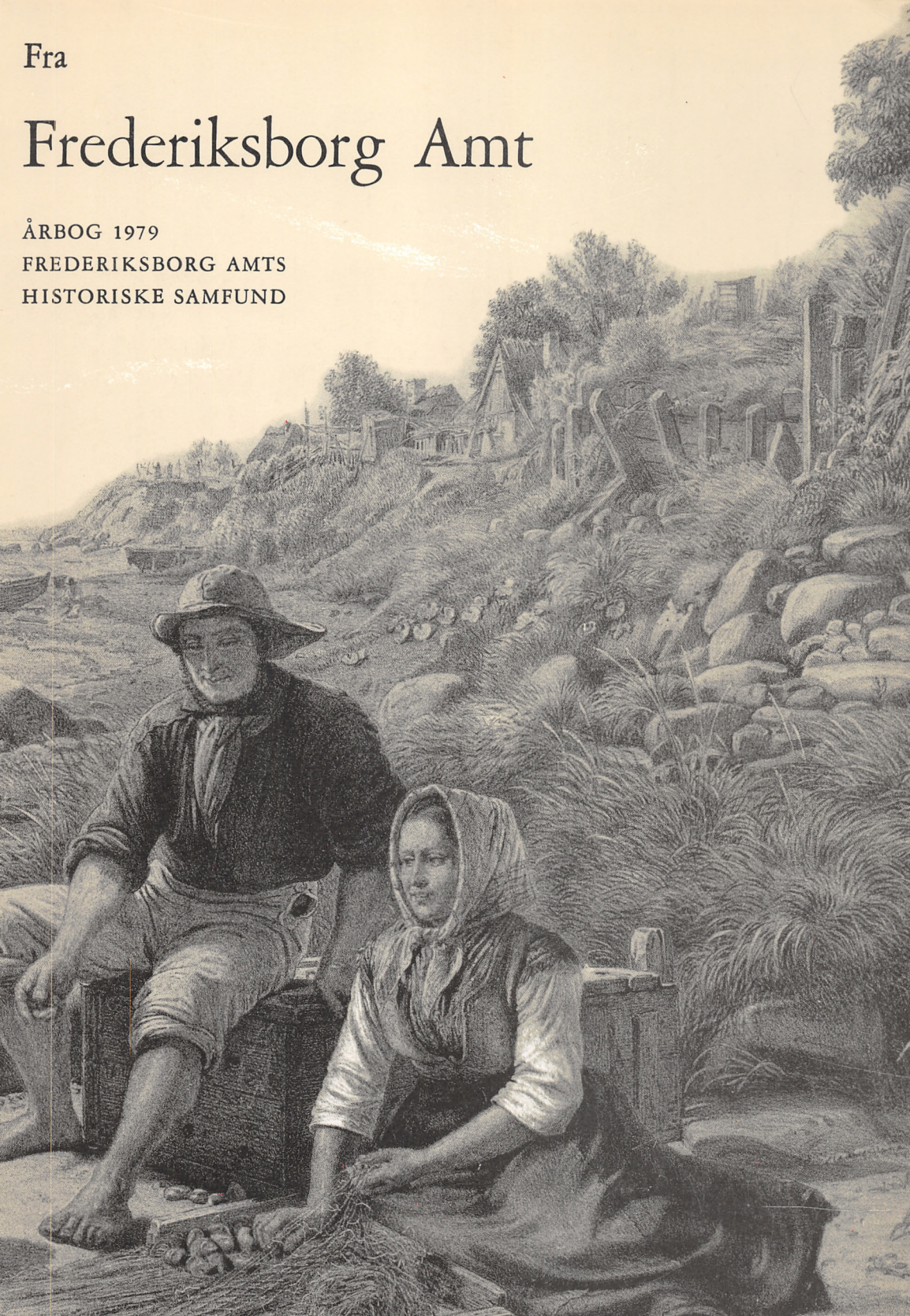

FRA
FREDERIKSBORG AMT

Billedet på årbogens omslag viser et gammelt Hellebæk-motiv efter et maleri af maleren Jørgen Roed. Jørgen Roed, der levede fra 1808 til 1888, var en højt begavet og meget kultiveret kunstner. Blandt hans mange interesseområder indtager folkelivet en ikke ubetydelig plads, og en del motiver i denne genre har han hentet i Hellebæk, hvor han tilbragte nogle somre i 1850'erne.

Det gengivne billede har Roed malet i 1855. Han kaldte det »Familielivet i et fiskerleje på Sjællands Nordkyst«. Med sans for detaljen og med tilbøjelighed til at romantisere har han vist en fisker og hans kone siddende på skrænten i Ålsgårde, mens to af deres børn leger i sandet. Det er så heldigt, at vi ved, hvem personerne er. Fiskeren er Niels Riff, og det er hans kone Christine, der sidder ved siden af ham. Børnene er Laurids og Christian Riff. Forfatteren af årbogens artikel om fiskerlivet i Ålsgårde er Henrik Riff, der er sønnesøn af fiskerparret på billedet.

Jørgen Roeds maleri er omtalt i Laura Jacobsens bog »En Stump Nordkyst«, 1. del, hvor Roeds datter, forfatterinden Helene Nyblom, er citeret for en udtalelse om, at i Hellebæk gik det svært for faderen at male. »Han led ofte af tung melankoli ved havet, som kunne nedtrykke ham dybt«, skriver Helene Nyblom, og hun fortæller, at det her omhandlede billede blev betegnet som et af faderens »mørke billeder«.

En interessant detalje ved billedet er de stolper og planker, som ses øverst på skrænten til højre. Det er resterne af det ene af de to søbatterier, der blev opført på Hellebækkysten under krigen 1807–14. Begge batterier bestod af 2 svære 24-pundige kanoner.

Billedet, som det her er vist, er reproduceret efter et litografi af det originale maleri. Litografiet er fremstillet på »J. W. Tegner & Kittendorffs litografiske Institut«, en i sidste halvdel af forrige århundrede meget kendt og benyttet litografisk anstalt.

Torben Topsøe-Jensen.

FRA
FREDERIKSBORG AMT

ÅRBOG 1979

FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND
HILLERØD
1979

Udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund ved skriftudvalget: Henning Henningsen, Ole Jellingsø, H. Ring og Torben Topsøe-Jensen.

ISBN 87 87415 13 5

Sat med Garamond i Helsingør Maskinsætteri og trykt i C. Nordlundes Bogtrykkeri, Hillerød, v. Claus Bondesen.

INDHOLD

H. L. Sørensen: Græse by og sogn 7–17

Chr. Sletten: Funkevang – Funkemor 18–19

Chr. Sletten: Fantasiens ø 20–22

Svend Wandall: Det gamle hotels brand 23–28

Olaf Lindberg: En maskinarbejders erindringer 29–46

Henrik Riff: Om bjergelaget i Ålsgård og en hel del andet 47–90

E. Chr. Spangbo: Bydreng i Helsingør omkr. 1. verdenskrig 91–98

Foreningsmeddelelser 99–105

GRÆSE BY OG SOGN

Min barndoms landsby, Græse, menes at være grundlagt i slutningen af vikingetiden (800–1000 e. Kr.), men omegnen har været beboet langt tidligere, helt tilbage i dyssetiden (5000–2500 f. Kr.); det bekræftes af flere gravkamre rundt om i sognet, bl. a. på Rygårds og Luegårds jorder. Byens ældst kendte navneform er Græswiidh. Det forekommer i Roskilde-bispens jordebog ca. 1370, altså under Valdemar Atterdags rigssamlende regimente. Første led betegner plantenavnet græs, mens andet led wiidh eller ved er et gammelt dansk ord for skov. I lignende betydning er det brugt i ordet Hornsved og i bynavnet Onsved (Frederiksborg Amts Stednavne 1929). Egnen var nok dengang dækket af skov. Det store bakkedrag »Skovbakken« med Danshøj, der ligger som en solid bastion syd for byen, er vidnesbyrd derom.

Måske var det mængden af skovenes vildt og rigeligheden af fisk og skaldyr i den lavvandede fjordarm fra Roskildefjord, der over den nu tørlagte »Enghave« gik helt ind til byen og omsider endte i en lille sø, der fik folk til at bosætte sig der og grundlægge byen. Selv om »Enghaven« i næsten 200 år har været behandlet af agerbrugsredskaber, findes der stadig mængder af skaller: strandsnegl (litorina), dværgkonk, østers, blå- og hjertemusling. Det var nok ikke tilfældigt, at byen kom til at ligge et passende stykke fra den vigtige færdselsåre ind til Sjællands hjerte, Roskilde. De sænkede Skuldelevskibe afslører, at det ikke var lutter fredelighed, der forhen herskede i disse egne.

Omkring år 1900 bestod byen Græse af præstegård, 5 gårde og 29 huse – 3 gårde og 5 huse syd for byvejen og 2 gårde og 24 huse nord for denne, der iøvrigt virkede samlende som snoren i en perlekrans. Langs denne vej var der flere steder bevaret smukke, gamle mos- og lavprydede stengærder, der sandsynligvis havde ligget der siden udskiftningen i 1756. Flertallet af byens bygninger var ældre og opført i bindingsværk eller grundmur, og kun enkelte udhuse havde klinede vægge; men i få hjem var der endnu lerstampet gulv i dagligstuen. Alle beboelseshuse lå i længderetning øst-vest, og en del vestgavle var udvendig isoleret med langhalm fastholdt med tværgående lægter. Præstegårdens stuehus havde tegltag, men ellers havde alle andre

bygninger strå- eller rørtag. Kun to af byens gårde, Luegård og Murkær, havde bevaret det gamle byggemønster ved til stuehusets haveside at føje en tilbygning, der rummede den såkaldte »Korsstue«.

Sigerslevvestervejen delte Græse i to dele, en vestre »Lille-Græse« og en østre »Store-Græse«. I Lille-Græse lå »Fattighuset«, som man kaldte det. Det indeholdt nogle få rum med kalkede vægge uden et eneste billede og med triste og tarvelige møbler. Her havde staklerne »Per Døve« og »Den kroghalede Jens Peter« til huse.

ÅNDELIGE FORHOLD

I over 50 år før 1900 havde fire præster virket i Græse pastorat: H. B. Kaarsberg, Aagaard, Lohmann og Kiørboe. Kaarsberg havde i 6 år forinden været præst på Færøerne. Der havde han mistet sin unge kone og kom så med sin lille datter til Græse i 1839. Fire år efter blev han gift med Emma Reumert, der var faster til skuespilleren Poul Reumerts far. Præstens andet ægteskab blev meget lykkeligt trods tunge sorger. På Græse kirkegård står en særpræget granitsten i afkortet pyramideform med et jernkors over. Den er rejst over præstens fem børn, som han måtte begrave, inden han i 1858 forlod Græse præstegård. Min morfar sagde om ham, at han var en nidkær præst, der flittigt besøgte syge og gamle. Hans søn, lægen Hans Kaarsberg, siger i sine erindringer om sin far: »Han var ikke nogen stor og veltalende prædikant, noget tør, men ærlig«, og »Han var en oprigtig barnligtroende mand«.

Pastor Aagaard blev husket for sin ivrige modstand mod udtørringen af Græse sø, Lohmann for sit milde, godmodige væsen og Kiørboe for sin veltalenhed. Han var bedst »på Stolen«, sagde man. De var alle fromme og ihærdige præster, men deres gerning havde ikke sat synlige spor i form af vækkelser, og egentlig åndelige rørelser mærkede man kun lidt omkring år 1900. Hverken Grundtvigianismen eller Indre mission havde vundet indgang her. Ved højtiderne fyldte man den lille, hyggelige teglstenskirke, der havde tjent sognets menigheder siden Valdemar Sejrs dage (1201–1241). I mit barndomshjem, Lundehøj, kunne vi altid høre, når kirkeklokkerne kaldte til gudstjeneste, kimede til højtid eller klemtede til brand. Nogle familier søgte at efterleve den sædvane så vidt muligt hver søndag at sende mindst ét familiemedlem til gudstjenesten. Man gik »til Alters« to gange om året, forår og efterår, og man indmeldte sig dertil senest dagen forud hos præst eller degn. Efter gammel hævd overholdt en del den skik at undlade at spise morgenmad før altergangen. Man fastede den formiddag. Efter altergangen blev altergæsterne hilst med det smukke ønske: »Til lykke og velsignelse«. Under gudstjenesten sad kvinderne i den nordre side og mændene i den søndre side af

skibet. Sædvanligvis ventede mændene i eller uden for våbenhuset, til præsten kom. Det var nok en vane fra den tid, da så mange ting blev bekendtgjort ved kirkestævne. I Græse blev bl. a. sogneforstanderskabet indkaldt til møde ad den vej.

Af og til blev præsten bedt om i bønnen fra prædikestolen at bede for et meget sygt menneske, der følte sig at være på vej mod dødens port. Sådan var skikken dengang også i Draaby sogn, hvor man i en gammel tillysningsbog kan finde mange henvendelser derom.

GRÆSE KIRKE

Kor og skib i Græse kirke er ældst og menes at være opført omkring 1250, ca. hundrede år efter at man i Danmark havde lært at brænde teglsten. Våbenhus og tårn blev først føjet til skibet 2–300 år senere. Da var tienden indført, og kirkerne havde mulighed for at samle formue, så de kunne foretage udvidelser. Det virkede nok også støttende for Græse kirke, at den i reformationstiden havde to fremragende kirkepatroner: rigshofmester Mogens Giøe og hans datter Birgitte, gift med admiral og storgodsejer Herluf Trolle. Rigshofmesteren fik i 1529 af den stædige Roskilde-bisp Joachim Rønnow overdraget patronatsretten til Græse kirke. Dette betød, at han fik ret til at indstille præster til kirken dér. Overdragelsen skete ved et brev, som findes gengivet i Danske Magazin 1746: »... met thette vort obne Breff wndne och tiilstede, at foreskreffne Her Mogens Giøe och hans Arffuinge mwe oc schulle effter thenne Dag haffue, nyde oc beholde Jus Patronatus tiil Grezede Kirche ...« Mogens Giøe var landets største godsejer. Foruden Græsegård, der lå i Hovvangen på den lille bakke vest for byen og nær den daværende sø, ejede han Krenkerup på Lolland, Løgismose på Fyn, Aunsbjerg i Jylland (kendt fra St. St. Blichers digtning) og m. m. Han var i gunst hos Christian II og blev 1514 sendt til Nederlandene for på kongens vegne at blive viet til prinsesse Elisabeth, der blev en af Danmarks dronninger.

I kirken har der oprindelig været bjælkeloft, hvælvingerne er kommet til mange år senere. Kirken har haft kalkmalerier. I 1898 fandt man på sydvæggen et billede af St. Laurentius og et indvielseskors. St. Laurentius, der blev martyr i 258, ligger på en rist og bærer på hovedet en hætte, som var almindelig i 1200-tallet, så kalkmalerierne stammer formentlig fra den tid. Prædikestolen og de lukkede stolestader med undtagelse af den smukke, foldesnitsprydede degnestol fra 1579 er almindeligt snedkerarbejde, ca. 100 år gammelt. Den høje, slanke granitdøbefont stammer måske helt tilbage fra kirkens grundlæggelse. Altertavlen er formet af Henrick Bachmann og an-

Biſkop J. Rønnovs Brev, hvorved han under Hr. Mogens Gøye Jus Patronatus til Greſede Kirke. 1529.

[Af Originalen paa Pergament.]

Wii Joachim Rønnow, met Guds Naade wdwalt Biſcop tiill Roſchilde DomKircke, giøre witterligt, at wii aff ſynderliige Gwnſt oc Naade, ſaa och foore Wilge oc Weenſchaff, ſom Erliigh Welbyrdiig Mand oc Strenge Riidder Her Mogens Gøye, Danmarckis Riiges Hoffmeſter, Oſſ, wor DomKircke, oc Clericii wdi wort Stiicht altiid giort oc bewiiſt haffuer, oc her effter giøre oc bewiiſe moo, haffue met wort elſkelige Capitels i Roſchilde Wiilge, Fuldbyrdh, oc Sambtycke wndt oc tiilſtedt, oc met thette wort obne Breff wndne och tiilſtede, at forſkreffne Her Mogens Giøye och hanſſ Arffuinge mwe oc ſchulle effter thenne Dag haffue, nyde oc beholle Jus Patronatus tiill Greſede Kircke, ſaa tiidh och opthe ſom hwn logliigen vacerer, met ſaa Skeell och Wilkoor, at hand och hans Arffwinge ſchulle preſentere och forlene ſamme Kircke en good Preſtmand, ſom kand predicke Gudz Ordt oc thet hellige Euangelium, ſom thet ſeg bør, Och giøre Almwen i ſamme Sogn ſaadan Redzle och Thieneſthe, ſom en goodh Sognepreſt bør at giøre, noſtris tamen Epiſcopalibus & inferiorum Prælatorum juribus in omnibus & per omnia ſemper ſaluis. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum vna cum ſigillo venerabilis Capituli noſtri Roſchildenſis antedicti præſentibus duximus appendendum. Datum in curia noſtra Epiſcopali Roſchildenſi die beati Lucæ Euangeliſtæ, Anno Domini MDXX. nono.

(o)

bragt på alterbordet 1616. Alterbilledet er malet på træ. I sine visitatsprædikener plejede Sjællands biskop Peder Palladius (1503–1560) at minde menighederne om, at alterlysene »brænder Jesu legeme og blod til hæder og ære«. I tårnet hænger to klokker. Den store klokkes største diameter udgør 95 cm og højden 78 cm. Den har denne indskrift: »Anno 1644 er denne Klocke bekosted til Graese Kircke . . . « Og videre i oversættelsen: Af ilden er jeg flydt, mester Hans Meyer i Helsingør har mig støbt. Gud alene æren i det højeste. – Den lille klokkes (diameter 88 cm, højde 68 cm) indskrift: Gud alene æren. J. B. Holtzmann i København gjorde mig i året 1749.

Når riget i gamle dage var i nød for malm til støbning af kanoner, gik det undertiden ud over landets kirkeklokker, som blev indsamlet og støbt om. I 1601 var kirken her ved at miste sin ene klokke. Christian IV befalede da, at kirker i Frederiksborg og Abrahamstrup len, som havde to klokker, skulle aflevere den mindste til Helsingør kanonstøberi; men Græse slap for at miste sin ved i stedet for at indsamle og sende 160 kg »kielkobber«. Husmødrene afstod deres kobbergryder og kobberpander m. m., og mændene lod vel også om end modvilligt en enkelt »Brændevinshat« følge med.

SOGNEFÆLLESSKAB

Standshovmod traf man sjældent på i sognet. Gårdmænd, husmænd og håndværkere mødte hverandre med venlighed og forståelse, og man fornøjede sig godt sammen ved fælles udflugter og til fester. Gennem en årrække samledes man ved fastelavnstide til et sammenskudsgilde i en af gårdene, hvor der var tilstrækkelig plads. Beboere fra hele sognet deltog i festen og morede sig sammen uden at tænke på klasseforskel eller på pengepungens størrelse. Nogle følte festen som en efterdønning af det gamle landsbyfællesskab. En enkelt violin leverede musikken, og en gammel veteran fra 1864 holdt år efter år den samme tale om mændene, der drog i krig, mens konerne sad hjemme og spandt og strikkede varmt tøj til soldaterne. Nogle smilede ad gamlingens tale; men andre fandt, at den var ligesom et rituelt, alvorligt indslag i al morskaben. Mange år efter har jeg hørt en ældre festdeltager på bredt, nordsjællandsk mål give denne knappe, men dog sigende skildring af et af disse gilder: »Der æ int noed rejdig Humør i Folk nøv om Dave, som da Mor å jæ vå onge å vå med te Fastlavnsgilles. Mor skår en Kårful got Smørrebrød, å jæ lae en hel eller halanden Pæl Brændevin i Kåren. Å så mored vi vos en hel Auden å Nat for it Par Kroners Pæng«.

POLITISK SKIFTE

Gennem mange år læste vi i mit barndomshjem Frederiksborg Amts Tidende lige til 1897. Så skiftede vi om til Frederiksborg Amts Avis. Redaktøren, den senere indenrigsminister Sigurd Berg, holdt dengang nogle møder i Frederikssund og nærmeste omegn, hvortil der også var kommet folk fra Græse. Berg var akademiker og en fin, kultiveret personlighed. Han stak måske nok noget af mellem jævne landboere og følte vel også selv, at en vis folkelig politur kunne være nyttig. Fra et af disse møder har en deltager fortalt mig dette lille træk: Ved et fælles kaffebord var man nået til tobakken. Berg regnede vel med, at hans tilhørere var lutter piberygere, der var vant til billig, groftskåret tobak. Han havde derfor udstyret sig med en passende pibe, som han tog frem af inderlommen og bakkede løs på; men pludselig slukkede han den, stak den i lommen og tændte en cigar. Han havde nemlig opdaget, at mødedeltagerne næsten alle røg cigar.

Venstre fik fremgang i Græse, og et stykke ind i det nye århundrede havde dette parti nok flertallet.

I 1901 blev det første venstreministerium dannet, og den 1. september blev der i København i den anledning holdt en stor fest med deltagelse fra hele landet. Fra hvert sogn blev der valgt to mænd, som skulle deltage i et folketog til kongen for at takke ham. Fra Græse var møller Sylvest og min far

blevet udpeget. På festdagen var frederikssundstoget mod København fyldt med venstrefolk, for det var ikke blot de valgte, der drog af sted, der var også mange meningsfæller med, der iblandt mor og jeg. Vi mente, at regeringsskiftet var en betydningsfuld, historisk begivenhed, og vi følte dagen som en oplevelse. Digteren Edv. Blaumüller anslog stemningen og følelser i Venstre den dag med disse ord: »Dag er kostbar, Dag skal udnyttes, nye Væld skal graves frem, Veje brydes, Gærder flyttes, rejses op vort Fremtidshjem, højt til Loft, mod Væggen vidt, stort og aabent, lyst og frit«. De valgte samledes ved Rosenborg slot og drog derfra ad Gothersgade med gjaldende hornmusik i spidsen til Amalienborg. Mor og jeg ventede fra Bredgade at kunne se folketoget gå forbi; men det var forgæves. Der var propfyldt af mennesker, så vi kunne kun høre musikken. En deputation blev sendt ind til kongen, og ordføreren takkede ham og sagde bl. a.: »Vi har det Løfte at bringe fra dem, der sendte os, at vi af et ærligt Sind vil stræbe hver efter sin Evne, for at denne Tid maa blive en god og frugtbar Tid til Gavn for Folket, til Ære for Kongen«.

NYE TANKER

Gennem næsten hele det nittende århundrede lå Græse som en ensom ø i havet uden forbindelse eller samkvem med nabosognene. Man havde holdt fast ved det gamle, og der var kun sket få ændringer og fornyelser, hvad angik redskaber, klædedragt og skikke. Den lille kregmeplov var stadig i brug, og det samme gjaldt leen; den blev svunget både til høslæt og kornhøst, kun et enkelt sted sås en ny amerikansk plov, Oliverploven, og på gården Lokelund havde man anskaffet både en slåmaskine og en aflægger. Lidt efter lidt følte det, at noget nyt var ved at bryde frem. Det kom udefra som et frisk pust, der skabte fornyelse og fremskridt. Det var andelssagen, der var ved at holde sit sejrrige indtog i sognet. I 1882 var det første andelsmejeri her i landet blev åbnet i Hjedding i Vestjylland, og i slutningen af 1880'erne begyndte andelsmejeriet i Sigerslevøster sin virksomhed. Midt i 1890'erne kom andelsslagteriet i Frederikssund i gang, og begge steder blev landbrugerne i Græse efterhånden andelshavere. De deltog i generalforsamlinger og fester og fik således udensognsinteresser. Man traf nye mennesker og fik lejlighed til at drøfte tidens problemer med dem. Et af de emner, der dengang lå alle landboer meget på sinde, var færdselen på landevejene, hvor et nyt køretøj blev ført frem ved motorkraft. Landbrugets stilling til dette fænomen kom til orde ved en af slagteriets fester, hvor man sang: »Det fæle Dyr, man ser det knapt, man hører kun en Snøften, og Folk er glade ved de slap paa Hovedet ned i Grøften«. Formen var spøgefuld, men baggrunden alvorlig. Mange kørselsulykker var indtruffet på grund af hestenes skræk for det ukendte.

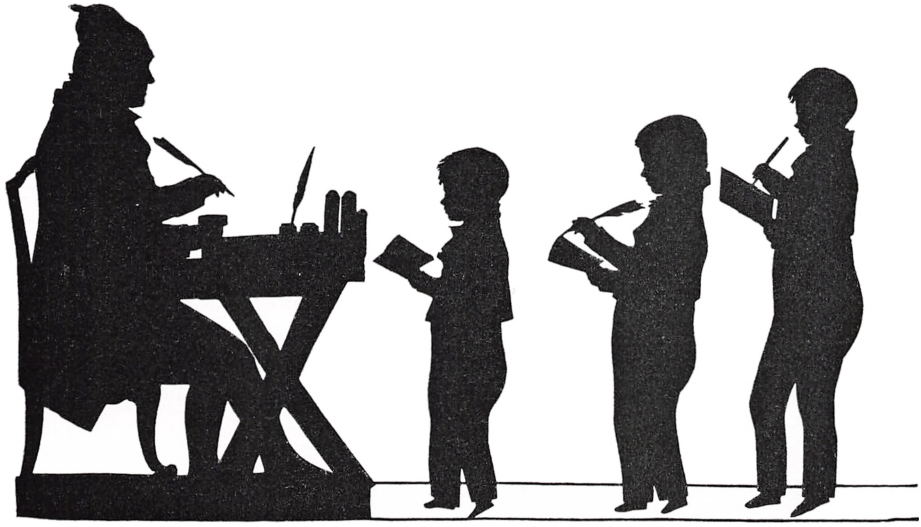

Sognedegn og Skolelærer i *Græse* — *Peder And. Rugaard* (f. 1756, † 1825) — samt hans tre Sønner — den bagerste er *Daniel Ejler Rugaard* (f. 1806, † 1875). — Dansk Skolemuseum.

GRÆSE SKOLE

Græse skole blev oprettet i 1787, var toklasset og iøvrigt senere indrettet i overensstemmelse med skoleloven af 1814. Omkring år 1900 bevarede man et billede af skolens første lærer. Det mentes at stamme fra tiden umiddelbart efter denne lovs tilblivelse. Det er et skyggebillede (silhouette), der forestiller lærer Peder Rugaard og hans tre sønner. Han sidder i lang frakke og knæbukser foran et spinkelt kateder. Drengene står i god orden i korte trøjer og lange bukser, sådan som moden vel dengang var. Peder Rugaard virkede i embedet her fra 1787 til 1825. Hans ældste søn, Daniel, blev folketingsmedlem, men er mest kendt fra redaktørvirksomhed og for bogen »Fremragende, danske Bønder før og nu«. Den udkom 1871 og er nu meget sjælden. Her fra amtet er kun omtalt bønder fra Skenkelsø og Udlejre.

Lærer Rugaards afløser blev A. G. Geelmouyden, der virkede her til 1863. Han var ikke seminarieuddannet, men havde studentereksamen. Foruden sin skolegerning interesserede han sig for teoretisk og praktisk landbrug, og det var nok under hans medvirken, at Græse-Sigerslevvester Læseforening blev stiftet. Den fik kun små midler at virke med, men havde dog i 1904 en pæn samling ældre skønlitteratur samt den nu meget sjældne bog Henrich Smids lægebog indbundet i helskind.

En forhandlingsprotokol beretter i 1849 om en lidt overraskende ansøgning fra Geelmouyden til sogneforstanderskabet om to læs sand tilkørt skolen årligt. Sandet skulle vel bruges til fejning af gulvet i skolestuen og til »Sand-

kassen«, hvori børnene fik den første undervisning i skrivekunsten. Rådet imødekom andragendet med bemærkningen: »Tilstedes ham velvilligen«.

Skolen kunne vistnok ikke glæde sig ved nogen stor interesse fra forældrenes side, man ville hellere anvende børnene til markarbejde end sende dem i skole. I 1866 bestemte sogneforstanderskabet, at alle børn i ældste klasse og børn i yngste klasse, der var over ti år, skulle have tre ugers ferie i april måned. Samme råd havde dog i 1850 bevilget skolen 24 eksemplarer af læsebogen »Den danske Børneven«, der er en af de indholdsrigeste og lødigste læsebøger, som er udkommet i Danmark.

Fra 1863 til omkring 1900 bestred lærerne Brøns og Nielsen med flid og troskab lærerembedet, og derefter blev lærer A. N. Bech ansat. Han var en retsindig, flittig og samvittighedsfuld lærer og var meget afholdt både af elever og forældre.

GODE RÅD MOD SYGDOM

Omkring århundredskiftet søgte man ikke lægehjælp for enhver lille svaghed. Man prøvede længst muligt at hjælpe sig selv med gamle husråd, som man enten selv kendte eller hentede hos gode naboer eller venner. Mod smerter i led og lænder brugte man varmt omslag eller plaster. På apoteket kunne man købe et plaster, der havde et så lovende navn som »Gudshåndsplaster«. I et lille landbohjem havde man gemt en krukke »Krat-Karen salve«. Sålænge der var noget tilbage, delte man ud, og adskillige fik bugt med udslæt og vanskeligt lægende sår. Krat-Karen var »klog Kone« og havde boet ved Kratmøllen nær Slangerup. Når jeg eller mine søskende led af forkølelse og slem hoste, udhulede mor en stor gulerod og fyldte den med mørkt kandis. Dagen efter havde gulerodssaften opløst sukkeret. Så fik vi en skefuld, og det lindrede. Mod tand- og ørepine lagde mor gerne en lille pude fyldt med tørrede hyldeblomster på det smertende sted, og vi fandt, at det hjalp. Min morfar tørrede blomster af perikon og malurt og hældte brændevin over. Så havde vi et middel mod mavekneb. Kamillete blev anvendt mod flere svagheder. En gammel gårdmand samlede blomster af rejnfan, tørrede dem og brugte dem mod indvoldsorme hos heste.

OVERTRO

Megen gammel overtro var naturligvis forsvundet, men nogen var stadig tilbage. Man begyndte ikke gerne på kornhøsten en mandag. Det undgik man

ved at »slå lidt for« om lørdagen. Jul, påske og pinse syede mor nødig en knap i tøj, for så fik man buldne fingre. Hun lagde altid en kniv i malkespanden, når hun skulle malke en ko, som havde kælvet første gang. Hun plejede at sige: »Om det gavner, ved jeg ikke; men det kan da aldrig skade«. Min morfar har fortalt mig, at i hans barndomshjem stak man en kniv under stalddørens tærskel, når køerne den første dag om foråret skulle på græs. Så var de kommet over stål og var beskyttet mod uheld, onde øjne og andet sligt. Midt i Græse by boede Sisse Bertels. Hun ejede en »Jæjtkæde«. Den var lavet af korte træstykker skåret i svag skruegang og omviklet med messingtråd, der endte i øjer, så de kunne forbindes til en kæde. En sådan gigtkæde mentes at kunne lindre gigtsmerter og virke beskyttende mod dem. Forstenede søpindsvin kaldte ældre folk for tordenstene. Man mente, de var faldet fra himmelen i strengt tordenvejr. Før mejeriernes tid lagde man dem i smørkærnen, når man havde besvær med at få fløden til at blive til smør. Så kaldte man dem en »Smørlykke«.

HANDEL

Før »læbæltet« om Frederikssund blev hævet, var der ingen købmandsforretning i Græse; men gamle Sisse Nes Oles gik hver uge til Frederikssund og hentede en storv kurvfuld hvedebrød. Så solgte hun sukkerkringler, snegle og kaffebrød med ringe fortjeneste og var endda ikke sparsom med tilgift. Ret ofte kom en jysk uldhandler med en stor bylt varer på ryggen og indledte en handel på denne eller lignende måde: »Ska vi gjør en gue handel i daw? A sæller te inkøvspris eller derunder, for a længes hjem te mi kuen«. En rejsende håndværker falbød sine varer ved at remse op: »Spinderokke, garnvinder og vindepinde har jæ og sådden noet, favnestokke og alenmål har jeg osse og sådden noet, håndriver og rivetænder har jæ osse og sådden noet«. Jøden Simon gik rundt og reparerede og solgte kviksølvbarometre. Han ansatte altid sine priser på moderne vis: 3,41 kr., 2,79 kr. eller 4,83 kr. Ingen måtte tro, at han tog så meget som een øre for meget for varen.

MIN BARNDOMS SKOLE

Skolen i Græse hentede især sine elever fra den vestre del af sognet og fra Sigerslevvester; men børn fra den østre del søgte til Hørup skole, hvor den dygtige, meget anerkendte lærer C. F. Bagger dengang virkede. Mit barndomshjem lå i den østlige del af sognet, og derfor blev jeg i 1894 indmeldt

i Hørup skole, året før undervisningspligten indtrådte. Det var en god skole med orden og disciplin uden skrappe midler. Børn var dengang ikke engle og blev heller ikke af forældre betragtet som sådanne. Havde man gjort sig fortjent til en lussing, så fik man den; men spanskrør så jeg aldrig i min skoletid, og de fleste børn gik ud af skolen uden at have fået legemlig revselse. Der blev lagt stor vægt på læsning, regning og skrivning. Vi læste i Joachim Larsens læsebøger, som indeholdt meget alment, dansk kulturstof, der var værdifuldt og nyttigt for danske børn at få kendskab til og komme i berøring med. Vi regnede i Chr. Hansens regnebøger, som var rigeligt forsynet med både lette og svære opgaver. I skrivning brugte Bagger sin egen metode. Han »skrev for« og begyndte i yngste klasse med at lægge sin hånd over vor og så tålmodigt føre griffelen, til vi havde lært at styre den. Bibelen gav han os kendskab til gennem Balslevs lærebog og bibelhistorie. Han fandt vel, at den gamle biskops indledning til lærebogen ligesom gav formålet for kristendomsundervisningen, og den kunne vel også ligge gemt så længe i barnesindet, at den kunne vække eftertanke og bevares til den voksne alder. Derfor forlangte Bagger, at den skulle læres udenad: »Det skal frem for alt ligge os paa Hjærte, at vi maa være og blive Guds kære Børn, der leve ham til Velbehag og i hans Samfund blive salige«. Danmarks rige salmeskat benyttede Bagger meget for at give os indblik i den livsvisdom, som ligger gemt der, og for at åbne vore ører for sprogets velklange. Vi blev opmuntret til at lære fædrelandssange og fortællende digte udenad, især når de havde tilknytning til bibel- eller danmarkshistorien, f. eks.: Kong Frode staar i Lejregaard, Det myldred over Kongeaa og I Wittenberg i Saksenland. Alle lærere ved, at børns opmærksomhed lettest vækkes, når det fortalte kan knyttes til noget håndgribeligt, et billede, en bog, et våben eller lignende. Når Bagger fortalte oldtidshistorie, viste han os flintøkser, pilespidser eller billeder fra Sophus Müller Vor Oldtid. På væggen i hans kontor hang et gevær og en sabel. Det var tyske våben, som var erobret fra oprørerne under kampene ved Fredericia 6. juli 1849 og ved Isted 25. juli 1850. Geværet fik vi lov til at bære, og sabelen måtte vi drage af skeden, når vi havde hørt om Treårskrigen. Bagger var en fængslende fortæller. Der blev højt til loftet og vidt til væggene i den gamle rytterskole fra 1721, når han stod foran os og stilfærdigt og jævnt fortalte. Vi mærkede ofte, at han selv var grebet af fortællingens indhold, og så blev vi det også. Han kunne føre sin slægt tilbage til biskop Hans Bagger (1646–93), der var gift med Griffenfelds søster, og han holdt meget af at fortælle om den store statsmand. Naturligvis lod han os også lære Griffenfelds bekendelse udenad: »Da Verden blev mig vred, da lærte jeg at kende for Alvor først min Gud, mig selv, min Ven, min Fjende. Min Fjende var mig gram, min Ven var svigefuld. Jeg selv var skrøbelig. Gud blev alene huld«. Længe efter huskede hans elever ordene og tonen i hans tale, når han gengav Griffenfelds datters ord om faderen: »Styrtet ved onde Menneskers Forebringende«. Da Nikolaj

Nielsens danmarkshistorie og N. C. Roms geografi udkom, blev de straks indført i Hørup skole, og de blev brugt der gennem en lang årrække, fordi de var fortalt godt. Længe før begrebet arbejdsskole var kendt, anvendte Bagger metoden. Han havde så tit erfaret, at børn kan se interesserede ud, og alligevel er tankerne langt borte. Derfor skrev han meget op på vægtavlen, som vi elever så skrev ind i hefter. Så var vi optaget af det nærværende og havde tillige noget til støtte for hukommelsen senere. Der var ikke undervisning hver dag i skolen, og derfor vågede Bagger over, at skoletiden flittigt blev udnyttet, så ingen tid gik til spilde. »Spildt tid kan ikke indvindes«. Var en elev blevet tidligt færdig med et skriftligt arbejde, måtte man ikke sidde ledig hen, men skulle straks fortsætte i et regne- eller tegnehefte. Selv skoleudflugter blev udnyttet til undervisning. Før vi drog afsted, blev det betonet, hvad vi især skulle være opmærksomme på. Programmet for turen blev indledt med: »Vi tager ud for at more os og for at lære noget«. Bagger var frem for alt lærer, og hans eneste offentlige hverv var lærergerning. Iøvrigt var han en ejendommelig, selvstændig personlighed, der havde sine egne meninger, som han ikke lagde skjul på, når han blev spurgt. Han læste meget, især historisk litteratur, og han havde en pæn bogsamling med værdifulde værker. Hans elever satte stor pris på ham og viste ham altid megen respekt. Det mærkede man også hos den »gamle Skoledreng«, der engang udtrykte sin mening om ham sådan: »Mindets klare Stjerne straaler for vort Blik fra de Tider fjerne, vi i Skole gik«, og »Glade vi Dem takker for den Tid saa skøn! Takken – Lærer Bagger – den er Deres Løn«.

C. F. Bagger døde i 1915. Jeg nåede at besøge ham på dødslejet og kunne straks se, hvor det bar hen. Hans kloge, fint kultiverede hustru var død få måneder forinden, og nu var hans sind tynget af savnets byrde og af sorgens og sygdommens smerte. Vi anede vist begge, at det var sidste gang, vi mødtes. Han sagde nogle alvorlige ord til mig, og til afsked trykkede han fast min hånd. Hans elever havde i ham oplevet et menneske, der i sit levned og i sin livsgerning var dybt præget af pligt, ansvarsfølelse og flid. Jeg er ham taknemmelig for hans eksempel og for det venskab, jeg trods aldersforskel havde mødt hos ham.

Fortælleren her indrømmer gerne, at hans hjerte hænger ved den egn og det sogn, hvor hans barndomshjem ligger, og at han har følt velbehag ved her at lade tankerne kredse over hjemstavnen for at søge tilbage i tiden og mindes træk af dens livsstil, holdning og levesæt i svundne dage.

H. L. Sørensen.

FUNKEVANG - FUNKEMOR

1619 besluttede Chr. IV, at et skovområde øst for Præstevangen skulle indgå i den kongelige vildtbane. Skoven kaldtes den »Ny Dyrehave« (den senere St. Dyrehave).

1645 blev Johan Funche fiskemester ved Frederiksborg, tidligere forvalter fra 1638 på Rosenborg. Han fik til rådighed det stykke jord, der lå mellem Karlssø og den »Ny Dyrehaves« stengærde. Vangen har siden båret hans navn »Funkevang«, tidligere hed den Gl. Hammersholt Vang.

Ferskvandsfiskeriet i Nordsjælland var dengang langt mere omfattende end i vore dage, søerne hørte under kronen, fiskeretten var som jagtretten kongeligt regale. Kronen ansatte og lønnede fiskerikyndige folk, der havde til opgave at forsyne den store hofholdning med ferskvandsfisk, forbruget var meget stort.

Allerede to til tre menneskealdre før Funches ansættelse havde en lille bøgekimplante slået rod ved den østlige bred af Funkedam, her fik den lov til at vokse op i ro og fred og skulle nå den for en bøg meget høje alder af ca. 400 år, kendt under navnet »Funkemor«.

Det berømte »Kgl. Frederiksborgske Stutteri« benyttede en stor del af skovene omkring Hillerød til vange for stutteriets heste, Funkevang blev en af disse vange.

1799 blev det besluttet, at de vange, stutteriet havde benyttet i skovene, som følge af indskrænkning af stutteriets areal, nu skulle afleveres, St. Dyrehave 1837, Funkevang 1855.

Professor C. Wesenberg-Lund, der var elev i Latinskolen i 1880'erne, fortæller, at han i sin skoletid og mange år efter jævnlig besøgte St. Funkedam og Funkemor.

Funkemor var et ualmindeligt smukt træ med en mægtig kuppelformet krone, en kort, tyk knudret stamme og store grene; der var næppe antydning af svaghed og ingen insekt- eller svampeangreb at spore.

På en lille høj overfor stod to bænke i vinkel, ud for disse en stor sten, hvori der var indhugget C. J. 1858, rejst af skovfoged C. Jørgensen, der dette år blev ansat som skovfoged på Hingsterhus, hvor han virkede i 43 år; han satte stor pris på denne lille plet.

Det var på den tid i 80'erne og længe forinden et sted, hvor Hillerødanerne tog ud med deres madkurve, kaffen fik man oppe i skovløberhuset. Det var også et almindeligt samlingssted for latinskoledrengene, der herude nød deres første pibe Mosrosetobak, men også undertiden måtte ofre bagefter. I øvrigt skulle man passe på, for skolens rektor, Berg, havde altid sin eftermiddagstur herud, og han hørte til dem, der havde et øje på hver finger.

Hele egnen om Funkedam, Karlssø og Hestehaven spillede i slutningen af forrige og langt ind i dette århundrede en stor rolle for vore landskabsmalere. Man har sagt, at næppe nogen skov næst efter Jægersborg Dyrehave har haft så stor betydning for vor malerkunst som dette skovområde. Zacho, Rump, Gotfred Christensen, Carlsen, Viggo Pedersen, Skovgaard'erne og andre har malet mange af deres billeder herfra.

Funkemor fik også sin maler, 1883 blev hun malet af C. P. A. Schlichting Carlsen, et maleri, der vakte en del opmærksomhed og indbragte ham det Sødringske legat plus 1000 kr. i stipendier.

Som årene gik, kunne det ikke undgås, at Funkemor måtte mærkes af alderdommen og den dermed følgende svækkelsestilstand; i de ca. 60 år, professor Wesenberg-Lund holdt øje med Funkemor, mistede træet med undtagelse af en stor gren næsten helt sin krone. En eftermiddag 1897 faldt en af de største grene, og dermed blev træet omtrent halveret. 1930 en varm sommerdag faldt atter en af de store grene, nu var der kun to store grene tilbage, og i en storm februar 1943 endte Funkemor sine dage, de hårde krigsvintre i fyrrerne tog hendes sidste kræfter.

Foruden St. Funkedam findes der i Funkevang en lille sø, Lille Funkedam. Her blev der 1862 oprettet en skydebane til brug for latinskolens elever i 5. studerende klasse, der i sommermånederne øvede sig vejledet af skolens gymnastiklærer. Efter vedtagelsen af hærloven 1909 blev banen nedlagt.

Fra mine drengeår husker jeg, at en sommer havde et hejrepar bygget rede i et stort træ ved Lille Funkedam, jeg tror kun, de var der denne ene sommer.

Jeg har som dreng kravlet rundt i Funkemors grene, husker de to bænke, der ved diverse lommeknives hjælp var overbroderet med navne og bogstaver. Nu er bænkene forlængst smuldret hen, den store sten er bevaret, men desværre fjernet fra sin oprindelige plads.

I sommerferierne badede vi drenge i Funkedam, tjenestedrengen og jeg og af og til også karlen, vi kunne lige i middagsstunden nå ned og få et par dukkerter og så hjem i en fart, kl. 1½ skulle der atter arbejdes.

Chr. Sletten.

FANTASIENS Ø

Frederik VII elskede at opholde sig på Frederiksborg Slot, han færdedes ofte i skovene og den skønne omegn, drak te ude, og en vogn med feltstole og borde fulgte med den kongelige vogn. Kongen var tillige en ivrig fisker.

I en af Præstevangens søer, Brededam, ligger en lille ø, »Fantasiens Ø«, der var et yndlingssted for kongen og grevinde Danner; den var skilt fra det faste land ved en bred kanal, som kongen havde ladet grave. På den derved fremkomne ø lod kongen opføre to bygninger, hvortil han selv skal have givet tegninger; såvidt vides påbegyndtes arbejdet kort før slottets brand 1859 og fuldendtes året efter.

Bygningerne bestod væsentlig af en rummelig spisesal med hvælvet loft og kampestensvægge, der med mere end halvdelen var sænket ned i jorden, væggene beklædt indvendig med østersskaller og glasskår, i loftet store naturtræs lysekroner, spidsbuede vinduer i gavlen ud mod søen.

Bag spisesalen en ganske enkel toetagers murstensbygning, hvis nederste del var optaget af køkken og kælder, der næsten lå under jorden, den øverste etage indeholdt fire mindre, enkelt møblerede aftrædelsesværelser, hvorfra en trappe førte ned til spisesalen.

Digteren og præsten C. Hostrup, der kom til Hillerød 1862, fortæller i sine erindringer, at han og hans frue en dag fik indbydelse til middag hos kongen i Præstevangen på Fantasiøen. Om morgenen var kongen og grevinde Danner kommet fra Skodsborg, hvor de boede, for at fiske i søen. Kongen modtog gæsterne med en stor grøn filthat på hovedet og gjorde hele denne eftermiddag indtryk af at være en gæstfri vært, en lystig og snaksom herremand.

»Det var en varm dag, men spisesalen var usædvanlig kølig og behagelig. Her var vi nu tilbords, og kongen var i så strålende humør, at han flere gange spurgte min hustru, om hun ikke fandt, at det var en dejlig dag. Jeg har aldrig set ham mere elskværdig, det var, som om han rent havde lagt kongen til side og kun følte sig som et lykkeligt menneske, der helt gav sig hen i nydelsen af den smukke dag ude i naturen.

Efter bordet fik han det indfald, at vi skulle ro over til en ganske lille ø, som kaldtes »Tyrkeøen« – vistnok efter kongens hund – her fik damerne medestænger og skulle nu forsøge lykken i fiskeriet, kavalererne blev sat til det lidet behagelige at sætte orm på krogene. Af damerne var min hustru den

Phantasiens Ø i Præstevangen ved Frederiksborg, anlagt af Kong Frederik VII. Tegnet af G. Emil Libert.

eneste, der fik en lille fangst, men det var rigtignok også kun en meget lille aborre.

Vi tog tilbage til den større ø, og da vi skulle bryde op og sagde farvel til kongen, rakte han os hånden og takkede for den dejlige dag, vi havde haft sammen.

Efter vi var komne hjem og allerede var i seng, dundrede det på vor dør, og det viste sig, at den sildige nattegæst var en mand, der bragte os en kurv med en mængde fisk, som kongen den dag havde fanget«.

Illustreret Tidende den 20.11.1863 fortæller: »– at den skønneste dag havde »Phantasiens Ø«, da kong Carl XV af Sverrig den 18. juli 1862 gæstede sin kongelige ven og broder på dette sted – og da så man begge Nordens konger i deres fulde manddomskraft vandre arm i arm på denne smukke ø, et pant på den venskabspagt, som består og med Herrens hjælp fremdeles skal bestå mellem Nordens konger og folk«.

En sten med en skålformet fordybning er – også af Fr. VII selv – gennem tiderne blevet beskyldt for meget lige fra at være en hedensk offersten til at være døbefonten fra Æbelholt Kloster. Nationalmuseet har tidligere kaldt den »en natursten med en naturlig hulning«, men den rigtige forklaring er sikkert den oplysning, en gammel mand fra egnen har givet; han fortalte, at hans far i sin tid har tildannet stenen til vandtrug til hestene. Vandet fik man

fra den brønd, som ligger ved siden af nogle sten, som bl. a. museumsdirektør Andrup i sin tid mente var resterne af en nedsunket gammel stendysse, som fandtes her, inden Fr. VII påbegyndte sine anlæg.

På øen havde kongen også anlagt et springvand og et kunstigt regnvejr, som fungerede, når man drejede på en hane. Der fortælles, at kong Frederik under den svenske konges besøg lokkede denne til at sætte sig på en bænk under den busk, hvor »regnvejret« var skjult, diskret drejede Fr. VII på den lille hane, og et mildt, fint regnvejr dalede ned over svenskekongen. Hvordan han tog denne lille spøg, beretter historien intet om, men kong Frederik har sikkert moret sig herligt – spøgen var helt efter de bedste kurfyrstelige forbilleder fra Hellbrunn.

Årene gik, bygningerne på Fantasiens Ø forfaldt mere og mere, ca. 1905 blev det nødvendigt helt at nedrive anneksbygningen, hallen klarede sig endnu en årrække. 1959 var den kongelige pavillon så forfalden og medtaget, at man fra ansvarlige myndigheders side ikke længere turde lade bygningen stå, uden at der blev foretaget en istandsættelse.

Allerede 1946 var der forslag fremme om, at man rent lokalt skulle søge at skaffe midler til restaurering, men det lykkedes ikke. Landbrugsministeriet tog sagen op, og efter forskellige undersøgelser, bl. a. en forespørgsel hos rigsantikvaren, blev man enige om, at det blev for bekosteligt at udføre en istandsættelse. I løbet af 1960'erne så man derfor ingen anden udvej end at foretage en delvis nedrivning af hallen, den var for medtaget; facadegavlen ud mod søen blev derimod gennemrestaureret og således bevaret; den står som en tom kulisse, et beskedent minde om en svunden tid.

Nationalmuseets fortidsmindeforvaltning, der betragter øen »som et jordfast fortidsminde«, er f. t. i gang med at gennemføre fredning af øen med ruiner, mindesten, bro og tilhørende voldgrav.

Som dreng har jeg været inde i anneksbygningen, der var intet at se, rummene var jo tomme, alt forfaldent og medtaget af tidens tand.

Jeg husker et besøg på øen; efter først at have hentet nøglen til lågen på broen over kanalen hos skovløberen i Præstevangshuset invaderede hele familien fra Hingsterhus en pinsemorgen den lille ø, vi medbragte en petroleumsovn samt ting og sager, vi skulle nyde morgenkaffen i den kongelige hal. Efter at det var overstået, gik vi ombord i båden, der lå fortøjet lige udenfor hallen, vi roede så rundt på søen og nød rigtig det pragtfulde vejr, en herlig pinsemorgen.

Om vinteren løb vi børn på skøjter på søen, d.v.s. kun når far påtog sig vore eftermiddagspligter, save brænde, med trillebøren over på den anden side af landevejen og hente roer fra roekulen dér og så sørge for køerne. Her var herligt på isen, vi havde hele søen for os selv, og selv om det luftede, var her jo altid læ.

Christian Sletten

DET GAMLE HOTELS BRAND

– Ka' døv huske, da Jernbanehotellet brændte? Nå inte, så ska' jæ fortælle di', hvodden a ded gik te'. Di åd o' di drak, så Vorherre måtte si forbarme. Ihjanet dovhedene vel sekke en reeli'hed o' sekke en kommérs det vår den aevten! –

Således talte de fleste arbejdsfolk her i byen i min barndom. Det gjorde de nu ikke i mit hjem, hvor de talte et så korrekt sprog, at det gik til den modsatte yderlighed, og der er heller ingen, der taler sådan i Fredensborg i dag. Derfor fortsætter jeg i almindelig dansk, når jeg her vil berette om den begivenhed, den 22. januar 1919, der med eet slag ændrede hovedgadens, ja hele byens udseende. Det var Jernbanehotellets brand.

Denne gamle, stilfulde bygning, der havde to fløje med frontispice, dannede en ret vinkel på det hjørne, hvor Jernbanegade krydser Helsingørvejen. Engang var det overberider Neppes gård, senere den af skuespillerparret Michael og Johanne Rosing ejede »Frihedslund«. Igennem årtier havde man her dyrket kunstens muser og livets glæder, og utallige kendte personer havde gæstet dette minderige sted. Måske var det ikke nogen tilfældighed, at denne skønne gamle gård, der også engang havde huset byens postbesørgelse, blev omdannet til hotel. Det var i 1860'erne, da Nordbanen blev anlagt, og »Frihedslund« blev til Jernbanehotellet. Det var et nobelt hotel og et sted for folk, der satte pris på god mad. Værten og hans hustru var kendt viden om for deres gode køkken.

Der var vildvin op ad murene, og i de ældgamle vinduer var der sat store ruder med hotellets navn i guldbogstaver, der ledte tanken hen på velstand og kvalitet. Små trekantede skilte fra Østerskompagniet fortalte, at her kunne man få Limfjordsøsters. En jerntrappe i gavlen ud imod landevejen førte ind til en veranda og til restaurationen. Her mødtes de to fløje, og i den, der vendte ud imod Helsingørvejen, var festsalen. For enden af denne bygning var der en skyggefuld restaurationshave med en pavillon, og langs med landevejen var der ellers grøfter i begge sider, men ud for hotellet var der fortovsrestaurant med laurbærtræer i træbaljer.

Det har ikke været et drikkested, det har været et ædested, – gik snakken mand og mand imellem, men at der dog også fandtes gode drikkevarer, derom

vidner denne beretning om det gamle hotels sidste dag. Der var også tænkt på dem, der kom i træsko, for deres penge var lige så gode som de andres, og i den vestlige fløj af den gavl, der fulgte hovedgaden, lå den krostue, hvor »Petter på Hjørnet« residerede. Den svenskfødte Bengt Petter Pehrsson var en smuk og statelig mand, der ofte stod i døren med tommelfingrene i vestens ærmegab og en svær urkæde hen over en lidt fyldig mave. Indenfor var der et godt gammeldags værtshus med sand på gulvet. Indkørselen førte ind til gårdspladsen og tilhørende bygninger, hvor der var vognmandsstald, og livet formede sig dér mindre eksklusivt og mere folkeligt. Nok var det et fint hotel, men så fint, at almindelige mennesker ikke kunne komme der, var det ikke. Det var et sted, der satte præg på byens restaurationsliv.

Branden opstod ved en skorstensild netop i den ende af huset, hvor krostuen lå. Det var en eftermiddag, jeg fulgtes med min bedste ven, der var bydreng i den manufakturhandel, der hørte til den gamle købmandsgård, og vi var på vej til gasværket efter to hektoliter strengt rationerede koks. Da vi på Stationsvej var nået til møllebygger Jensen, dér hvor de store møllevinger lå på bukke til forarbejdning, opdagede vi sorte røgskyer, der med ildevarslende hastighed væltede op over trætoppe og hustage. – Der er ildebrand! – råbte vi begge som med een mund. Vi smed sækkene i vejgrøften, trækvognen oven på med hjulene i vejret og satte i løb hen ad Bournonvillesvej i retning af brandstedet.

Der var en sammenstimlen og megen ståhej, da vi forpustede nåede vejkrydset. Det brændte voldsomt omkring den vestre skorsten, og rundt om bygningen og inde i lokalerne løb en masse mennesker og råbte i munden på hverandre. Uden for på gaden stod en stadigt voksende tilskuerskare. Kendte borgere fra byen, forretningsfolk, der til daglig stod bukkende bag deres diske, løb rundt og pegede og gav en masse højrøstede ordrer. De var en slags generaler, brandfogeder, og bar gule skilte på maven. Men den udøvende del af brandkorpset, de der virkelig udrettede noget, var byens håndværkere. Det var tømrere, murere, malere og blikkenslagere. Desuden var der som altid på de tider, da landsbyfællesskabet endnu sad folk i blodet, en mængde frivillige, der forsøgte at bjerge et eller andet og gøre sig nyttige – eller simpelthen blev tvunget i funktion.

På dette tidspunkt kom den store, hestetrukne, rødmalede brandsprøjte buldrende, så folk og fæ måtte springe for livet. Den tilhørte slottet og var påmalet »Fredensborg Slot 1894«, men for nemheds skyld var den udstationeret i sprøjtehuset ved dammen i Asminderød. Dette hus indeholdt desforuden en museumsgenstand af en brandpumpe, der skulle læsses på en vogn og køres til brandstedet. Det var et tjæret skaberak af træ, hvor der højst kunne pumpe fire mand. Sprøjtehuset blev iøvrigt, i mangel af bedre, benyttet som ligkapel. Den store røde sprøjte, der blev trukket af præstegårdshestene, var det mest moderne og effektive, man kendte til. Den var statsautoriseret, kunne føde

Jernbanehotellet set fra hjørnet af Helsingørsvej og Jernbanegade. Der flages i anledning af kong Christian IX's regeringsjubilæum. Postkort fra 1903. – Fredensborg-Humlebæks lokalhistoriske Arkiv.

to strålerør, og der kunne pumpe seks mand i hver ende. De store pumpestænger var anbragt langs siderne under kørselen.

– Holdt! – tordnede en kæmpestor tømrer med brandkasket, rødt ansigt og tyrenakke og slog et par vældige labber i vejret. Hestene satte hovene hårdt i jorden, og mandskabet gik lynhurtigt i gang med at spænde fra, rigge pumpespagene til og rulle slangerne ud. Snart efter var der koblet til en brandhane og et kraftigt strålerør sat i funktion. De to pumpespag hævede og sænkede sig for de fireogtyve armkræfter.

Kulsorte hvirvlende røgmasser formørkede det vigende dagslys, og nu buldrede et flammehav oppe i taget over krostuen. Ilden havde fået luft; det knitrede og bragede, og taglægter faldt ned i kaskader af gnister. Uhæmmet af de vandstråler, der blev kastet imod bålet, åd det voksende ildhav sig nærmere og nærmere den del af bygningen, der rummede selve hotellet.

Men på dette tidspunkt udartede branden sig til en folkekomedie af den mest groteske og farvestrålende art, for nu begyndte de at lange vinflasker op fra kælderen og madvarer fra køkken og fadebur. Store kurvefulde blev bragt ind i salen og over i haven til villaen, der lå på den anden side af landevejen, hvorfra deres indhold hurtigst forsvandt imellem grupper, der havde lejret sig i grøfterne og i lunden, der stødte op til vejkrydset. En løftet stemning begyndte at brede sig, og der kom fornyet fart over redningsarbejdet, der fra nu af antog en højst ejendommelig karakter.

Oppe i tagetagen havde alle slags komedianter slået sig løs. De ryddede gæsteværelser og kamre ved at kaste inventaret ud af vinduerne. Et glatraget ansigt kom til syne oppe i frontispicen. Det var »Konsulens Jens«, en veludviklet herskabstjener med bakkenbarter, der vel aldrig før i sin gerning havde befundet sig i den situation, at han kunne kyle alt det herskabelige ned på gaden. Den kunne han ikke lade gå fra sig: – Er I væk, dernøre? – brølede han. Klask! Et servantesæt, fad og kande af fajance, kom susende gennem luften, ramte gaden med et knald og bredte sig ud som en omelet. Nu dukkede en rødhåret gæk op med natpotten i hånden: – Er I væk, dernøre? Nu kommer pissepotten! – Potten knustes i tusind stykker mod vejbanen. Et latterbrøl skyllede op fra gaden. En servante landede på gaden med et brag og kom helt ud af facon. Ilden oplyste de mange ansigter, men henne i mørket myldrede dunkle skikkelser omkring vinkurve og madfade. En langbenet skræddersvend sad på hug og drejede hovedet til alle sider, mens han stoppede flasker i alle lommer. Andre gemte deres bytte mellem træerne og dækkede det til med vissent løv.

Cigarhandler Gotfredsen gav sine myndige, men venlige ordrer, men Mælke-Ejner kunne ikke mere styre sine ben og rutschede baglæns ned ad jerntrappen og slog sig slemt. Inde fra salen, der var en myretue med masser af mad, kom savværkskusken, en sortsmusket kulsvieragtig mand med en gammel hat ned over øjnene, i højt humør og gnavede på en vældig knokkel med resterne af en flæskesteg. En birkefuldmægtig med guldtresset kasket slog ned på ham som en rovfugl:

– Vil De øjeblikkelig fjerne Dem her fra! –

– Hva' fa'en i helvede bilder døv dig ind? Vi ska' vel ha' noved a' æde, når a' vi arbe'der! –

– Vil De forsvinde! – Stemmen hævede sig truende i embedsmæssig vrede. – De vil blive tiltalt for plyndring og belagt med arrest. Ud!

Rettens håndhæver havde talt, men et opstående spektakkel et andet sted tvang ham til at vende sit træansigt og sine whiskers i modsat retning. Den halvdrukne kusk fulgte ham i hælene og svingede med sit kødben.

Efterhånden var hele tagetagen udbrændt og raseret. Spærene stod som et skelet, så faldt de også ned i bålet. Det gamle hus med sine lerstampede lofter kæmpede sin dødskamp med flammerne, og nu hjalp menneskene til med undergangen, for der var ikke mere at bevare. Mandskabet halede rykvis i det møre murværk med brandhager. – Hej ryk, hej ryk! – og lidt efter lidt fik de det hele til at styrte sammen.

Lige med en gang gik vandtrykket af det store strålerør. Det er sandsynligt, at pumpeholdet var blevet tørstigt og var rendt deres vej, det kan også være at vandtårnet var løbet læns, og jeg tør heller ikke sværge på, at Peter Hansen fra hotel »Prinsen« var med, men jeg tror det. I så fald ville han, hvis pumpen var affolket, faderligt lægge en arm om de nærmeststående og føre dem

Foto fra den dag man fik den første motorsprøjte i Fredensborg, 1927. Der er taget en serie billeder, hvoraf dette er det første. Det viser meget logisk den gamle hestetrukne sprøjte, mens de følgende fotos viser den nye brandbil foran rådhuset.
Billedet er taget foran rådhuset på Tingvej. I baggrunden Tinghuset, nu politistation i Fredensborg. Manden midt i billedet med hænderne i lommerne er brandinspektør, blikkenslagermester Peter Poulsen, som 1904, efter de mange brande i byen, sørgede for at det frivillige brandkorps blev reorganiseret og endelig 1919 fik oprettet et kommunalt brandkorps. – Fredensborg-Humlebæks lokalhistoriske Arkiv.

hen til den røde vogn. Hvis dette ikke virkede, ville der komme et bistert udtryk i hans lidt buldogagtige ansigt. Den stærke hals ville svulme i de udskårne flipper, og han ville stampe med stokken i gaden: – Til pumperne, ellers bliver De noteret! – Det plejede at hjælpe.

Som et havespringvand buede strålen sig ind imod ilden. – Se, hvor roligt hans pisser! – råbte »Theodor med armen«. Han var en stor flot sømandsskikkelse med brede holmensbukser og blankskygget kasket, men han havde en lille halvvissen arm. Til trods for dette var han en kraftkarl, der havde sejlet som kok, en slagfyr og kvindebedårer. Han hørte til en af byens stærke, ukuelige slægter. Forsamlingen hylede af grin.

Med blussende kinder og øjne som stjerner havde vi to knægte fulgt hele det eventyrlige optrin med barndommens vidunderlige evne til at opleve. Men pludselig følte min kammerat sig løftet op bagfra ved det ene øre. Han

forsøgte at dreje hovedet for at se, hvilken fjende, der nu ville vise sig – og så ind i et smalt fugleansigt. Det var manufakturhandleren! På den lille topmave, som man ikke rigtig syntes hørte til manden øvrige statur, hang et gult skilt i form af en appelsinskive. Han var underbrandfoged.

– Hvad laver du her? Har du fejet i butikken? Har du taget ud af kakkelovnen og lagt tilrette til imorgen tidlig? –

– Næh, – svarede drengen nedslået. Dette med at tage indholdet ud af den gloende kakkelovn var hans evigt tilbagevendende problem og lidelse, for han brændte altid fingrene.

– Nå ikke? Vil du så øjeblikkelig forføje dig hen og få det gjort! Hvad tænker du på? –

Det skal bemærkes, at den ellers så pålidelige og pligtopfyldende Willy Olsen stak af, og der blev ikke taget ud af kakkelovnen den dag. Dertil var sidste akt af dramaet alt for spændende. Jernbanehotellet var nedbrændt. Man gik brandvagt i brandert og rodede med brandhager i de rygende og underligt lugtende ruindynger. Brandens årsag var kendt af de fleste, men der var brandforhør længe efter. For at slukke en skorstensild havde man hældt vand ned i skorstenen med det resultat, at den var revnet, og ilden havde fået fat i taget, der på det sted bestod af tjærepap. Men det mærkeligste ved det hele var, at det gamle hotels skæbne allerede var besglet inden branden. Værten, Wilhelm Hansen, havde solgt det, og den nye ejer havde bestemt, at det skulle rives ned. Planerne til det monstrum, der blev rejst på dets ruiner, var måske allerede langt fremme. Branden var kommet hærværksmændene i forkøbet.

Det var en periode, der markerede toppunktet af en forrygende højkonjunktur. En del personer tjente millionformuer, der skulle placeres i faste værdier for ikke at gå til. Andre købte eller byggede paladser uden at eje en krone. Hoteller var et yndet objekt og skiftede ejer som folk skifter skjorte. Dette kunne føre til, at hoteller blev ejet af folk, der ikke havde det ringeste begreb om at drive hotelvirksomhed.

Jernbanehotellet var ikke det eneste hotel i byen, der gik fra hånd til hånd. I den kolde, upersonlige stenkolos, der opstod, hvor »Frihedslund« engang havde ligget, blev der ganske vist i en årrække drevet hotel under skiftende ejere, men med det gamle, fine og personligt prægede jernbanehotel forsvandt en periode, der aldrig kom tilbage. Kun i slyngelstuen levede folkelivet videre en tid. Den flyttede fra gaden over gården til den bagbygning, som branden havde levnet, og gav i nogle år, i Karl Nødebo's tid, plads for en livsudfoldelse, der, efterhånden som tiden går, udviskes af erindringen.

Svend Wandall.

EN MASKINARBEJDERS ERINDRINGER

Som tilhørende årgang 1902 vil jeg gerne i korte glimt give nogle billeder fra tiden, da jeg var barn og ung, som jeg oplevede den.

Jeg er født i Helsingør som den ældste af 4 søskende, men må have været 3–4 år, da vi flyttede til Hellebæk, hvorfra mine første indtryk stammer.

Vi boede 4 forskellige steder på Hellebæk. Det første sted, vi boede, var i Bøssemagergade, som man også kaldte Rækken. Huset, vi boede i, var det første i Rækken. Bag Rækken var der skov, og der var et ubebygget areal før Rækken. Jeg må lige forklare, at min mor elskede naturen, hun elskede dyr, fugle og blomster. Denne kærlighed til naturen søgte hun også at bibringe os børn. Mens vi boede her, vækkede mor mig en tidlig sommermorgen og fik mig hen til vinduet, hvor vi så en ræv komme luntende over det ubebyggede areal på vej mod skoven med en høne i gabet. Dette er den første oplevelse, jeg erindrer fra min barndom. En anden begivenhed, der også skete, mens vi boede der, har jeg kun en svag erindring om. Det var en »hellig 3 kongers« aften, at 3 store drenge eller unge mennesker kom og bankede på vores dør. De var klædt ud som de hellige 3 konger. De kom ind i stuen, hvor de sang for os. Hvad de sang, kan jeg slet ikke huske, eller om de fik penge eller blev beværtet på anden måde. Det med at gå rundt og synge hellig 3 kongers aften har nok været en gammel tradition, men jeg så det aldrig siden.

Det andet sted, vi boede, var overfor Hellebækdammen. Det første, jeg husker derfra, var en aften, jeg så et stjerneskud; jeg syntes bestemt, at stjernen faldt ned ved bredden af dammen. Jeg løb ud og ledte efter den – men forgæves. Mærkværdigvis brændte denne oplevelse sig så fast i min erindring, at jeg husker det så tydeligt, som var det i går.

Mine forældre havde lejet et hus af et ægtepar, der havde 2 ens huse. De lå på søsiden af Strandvejen i forlængelse af hinanden med facaden op mod vejen og med en passage imellem. I det andet hus boede ægteparret, der ejede husene, med nogle voksne børn. Værten, der boede i huset ved siden af vores, drak meget, hvad desværre var ret almindeligt dengang, og hans kone var berygtet som en skrap madam. En dag min far og jeg befandt os på en fælles gårdsplads bag husene, hørte vi et voldsomt skænderi inde hos værten. Plud-

selig kom konen højt skrigende farende ud af huset, og manden bagefter med en økse i hånden råbende: »Jeg slår dig ihjel, din lede kælling«. Nå, mor fik madammen ind ovre hos sig, mens far fik manden stoppet og beroliget, han var fuld.

Mens vi boede her, begyndte jeg at gå i skole. Skolen var en privatskole, læreren hed Petersen. Skolelokalerne, der var to, var i en stor bygning, der havde været brugt til lager, den lå på Strandvejen overfor villa »Carlo«. I den nordre ende af bygnigen var der arrest. Bygningen var meget høj, men så vidt jeg husker, kun i én etage, så der var mægtig højt til loftet i skolestuerne. Arresten og skolestuen var kun adskilt med en træskillevæg, der kun gik op i almindelig stuehøjde, således at der foroven var åbent fra arresten til skolestuen. Min sidekammerat i skolen var en sød lille pige, Ida hed hun. Hun havde mørkt hår, der var skilt i midten, og to fletninger ned ad ryggen. Om halsen havde hun et sort fløjlsbånd med et guldkors i. Hvor længe vi sad sammen, husker jeg ikke, men det var ikke ret længe, for hun havde tuberkler og døde ret hurtigt. Det gjorde mig meget ondt. Tuberklerne, som man sagde om TB dengang, var en svøbe; når folk dengang sagde, at han eller hun havde tuberkler, var det faktisk en dødsdom. For de mente dermed, at det kun var et spørgsmål om kort tid, så var han eller hun død, og desværre passede det så godt som altid. På den tid var der ikke noget, der hed, at en tuberkelpatients familie og omgangskreds blev undersøgt. Der skulle gå mange år, før der blev sat effektivt ind med årlig undersøgelse, men da det skete, så hjalp det også. Før i tiden var der mange børnerige familier, og boligforholdene var tit elendige, derfor var mange mennesker klumpet sammen i små rum. Dette var nok hovedårsagen til, at tuberkulose var så udbredt, som den var.

I 1909 flyttede vi til det fjerde sted i Hellebæk. Det var også på Strandvejen, men på modsatte side af det forrige hus. Det var et gammelt hus, som lå lige ud til vejen. Det ejedes af snedkermester Hartelius, der havde snedkeri ved siden af. Vi var nogle børn, der daglig legede sammen. Nogle aftener i skumringen havde vi set en hermelin. Det er vævre dyr, og i halvmørke kan det være vanskeligt at afgøre, om det er en hermelin. Muligheden for at det var en rotte var større, for dem var der en Guds velsignelse af. Jeg påstod en aften at have set en hermelin, dette blev betvivlet af de andre børn, mens jeg holdt fast ved at have set den. Så spørger et af de andre børn, om jeg turde sværge. For at være helt ærlig, var jeg ikke sikker i min sag, men for ikke at »tabe ansigt« aflagde jeg ed på, hvad jeg påstod at have set. Dette, at jeg måske havde aflagt falsk ed, pinte mig i lange tider. At min edsaflæggelse ikke havde retsgyldighed, var jeg selvsagt ikke klar over, så der gik faktisk flere år, før jeg var denne skyldfølelse kvit.

I begyndelsen vi boede her, skete det en tidlig sommermorgen, hvor mor som sædvanlig var først oppe, at en mand gennem det åbentstående vindue

ud til haven stak hovedet ind og sagde: »Skal jeg rive haven madam?« Først blev mor lidt forskrækket, men hun blev hurtigt klar over, at manden var meget fredsommelig, og han fik lov at rive haven. Da manden var færdig med arbejdet, inviterede mor ham på et måltid og en tår kaffe, som han fik serveret i køkkenet. Mor ville så give ham en tiøre for arbejdet, men den ville han ikke have, han ville hellere have en femøre, fordi den var større end en tiøre. Mor fik senere at vide, at manden hed Fredrik, og at han var en af alumnerne fra »Anstalten« i Tikøb. Det man i daglig tale kaldte Anstalten, var Tikøb kommunes alderdomshjem og fattiggård. Forklaringen på, at Fredrik ville rive vores have, fik mor, da hun fik at vide, at Fredrik havde været vant til at komme og rive haven for de forrige beboere af huset. Vi børn kunne lide Fredrik, og det var nok gensidigt, han havde næsten altid en flok børn om sig, han havde et strålende humør og snakkede næsten uafbrudt. Han var en høj, pæn mand med en rank holdning, og kedelig var han ikke. Det fortaltes, at han var født ganske normal, men at han som dreng var faldet af en vogn og var kommet til skade med hovedet, så han var blevet tosset. Fredrik havde en ejendommelig vane; når han så en snegl, tog han den op og satte den på sit tøj. Han havde gerne flere snegle kravlende rundt, og de efterlod et indviklet mønster af slimede striber på tøjet. Ikke mindst denne ejendommelighed gjorde ham interessant i vore barneøjne.

Mens vi boede her, så jeg for første gang en bil – i hvert fald på nært hold. Jeg syntes dunkelt at have set en bil køre forbi vort hus, men jeg er ikke sikker. Den kendte forfatter Alexander Svedstrup boede i Ålsgårde, han har skrevet en del bøger, bl. a. den historiske roman »Erik Gudmand«, hvis handling foregår dels i Helsingør, dels på Hellebæk. En dag havde Svedstrup besøg af prins Valdemar, der var i automobil, som man sagde dengang. Bilen holdt på Strandvejen udfor Svedstrups bopæl. Omkring den stod en lille skare, heriblandt jeg, og beundrede dette tekniske vidunder. En snedker, der syntes særlig sagkyndig, forklarede, hvad de forskellige dele var. Jeg husker, at han pegede på noget og sagde: »Det er cylinderen«. Pudsigt nok har nogle af mine erindringer fra barndommen noget med lugt at gøre. Således husker jeg en aften en mand kom løbende; han stoppede op og bankede på vores rude og sagde, at købmandsbutikken i Ålsgårde brændte, og at far skulle møde. Far skyndte sig afsted, og jeg fik lov at komme med. Mens far deltog i slukningsarbejdet, stod jeg på et hjørne overfor købmandsforretningen, det må have været hjørnet af Krogebakke og Strandvejen. Lidt hævet over vejen lå her en lille træbygning, hvor skomager Olsen havde butik og værksted, og herfra var der en glimrende udsigt over brandstedet. Egentlig er det meget lidt, jeg husker af synsindtrykkene, hvorimod jeg tydeligt husker den modbydelige stank fra de brændende oste i kælderen.

Der blev jo drukket meget dengang, og det gik tit hårdt til på kælderstuen i Hellebæk og Ålsgårde. Når de unge ville more sig, var der ikke mange

muligheder at vælge imellem, så kroen blev ofte det foretrukne samlingssted. Men for meget spiritus førte tit til slagsmål og anden ballade. Engang på kælderstuen i Ålsgårde bandt nogle unge mennesker kromanden og lagde ham ned i kælderen, mens de frit tog for sig af varerne og raserede krostuen. Min erindring om kælderstuen i Ålsgårde er meget svag. Jeg mener at kunne huske, at Ålsgårde hotel lå syd for købmandsforretningen og kælderstuen var i enden af hotellet nærmest købmandsforretningen. Ligeledes mener jeg, at hotellet var i to etager med facaden til Strandvejen, kun nogle få meter fra vejen. Hotellet ejedes dengang af en mand, der hed Petersen, han var bror til kgl. kammersanger Cornelius, hvis dåbsnavn var Cornelius Petersen. Kælderstuen var forpagtet ud til en mand ved navn Plougmann.

Ikke sjældent skete det, at betjenten, Olsen, måtte i funktion og anbringe nogle af de urolige hoveder i arresten. Derfor hændte det af og til, når vi mødte i skole, at vi havde fået voldsomme naboer på den anden side af skillevæggen. Det virkede just ikke befordrende på undervisningen, når vore naboer dundrede på trævæggene og råbte ind til os i skolestuen.

Mange gange fik disse voldsomme begivenheder et retsligt efterspil, der tit endte med bøder eller fængselsstraf. Retten blev da sat på Hellebæk kro med birkedommeren fra Fredensborg som dommer. Som repræsentant for værgerådet var far tit med for at varetage de anklagedes interesser. Ved en sådan retssag indtraf en morsom episode, som far fortalte om. Bageren i Hellebæk var en stor spasmager; han havde en voksen søn, der skulle stedes for dommeren, men han var imidlertid blevet syg. Bageren havde også en søn, Adolf, der kun var 7 år, ham havde faderen taget med og instrueret ham om, hvad han skulle gøre og sige. Da bagersønnens navn blev råbt op, rejste Adolf, der havde et stort hul i buksebagen, sig op og gik frejdigt op til skranken og sagde: »Jeg møder for min bror, der er blevet syg«. Dette optrin vakte megen munterhed. Samtidig belyser det, at folk ikke tog disse sager ret alvorligt.

Jeg havde en legekammerat, der hed Alfred. Vi to knægte havde gravet en hule ind i en skrænt nede ved stranden, og der opholdt vi os tit. Alfred var ualmindelig fingernem, hvad jeg beundrede ham meget for. Det var de utroligste ting, han kunne få ud af noget gammelt ragelse. En dag lavede han en fin båd af en kasseret spånkurv. Vi var så småt begyndt at ryge cigaretter, men de var svære at få fat på, da en pakke cigaretter kostede 10 øre, og så mange penge var det yderst sjældent, vi var i besiddelse af. Almindeligvis fik man en tøøre for at løbe nogle ærinder for folk, og når man var særlig heldig en femøre. På den tid var det sjældent damer røg, men i nærheden af os boede der to damer, der røg cigaretter. Da vi en dag havde erhvervet en tøøre, fandt vi på at gå hen til disse damer, hvor jeg spurgte, om jeg ikke kunne købe to cigaretter til min far. Cigaretterne fik vi, men om damerne tog imod pengene, husker jeg ikke. I hulen sad vi så godt gemt og smøgede den. Den fidus gik

Jacob Chr. Lindberg (1868–1929) og hustru Karoline L. (1869–1941) med børn. Fra venstre Adler (1904), Dora (1909–1942), Olaf (1902) og yderst til højre Viggo (1906–1958).

godt et par gange, men en dag var far kommet i snak med damerne, og den ene bød far en cigaret, som han sagde nej tak til, med den begrundelse, at han ikke røg cigaretter, og så blev vi afslørede. Far blev meget, meget vred over dette, men om jeg fik klø, husker jeg ikke; hvis jeg fik det, var det fortjent. I alle mine barndomsår husker jeg kun at have fået klø af far én gang, hvorimod det skete flere gange, at jeg og mine søskende fik nogle klask i enden af mor, selv om det heller ikke var ret tit.

Far var socialdemokrat og god ven med den senere borgmester i Helsingør Peder Christensen, populært kaldet kong Peder, og det var ham, der fik far anbragt i Hellebæk som lokalredaktør af Socialdemokraten. Hellebæk var jo en udpræget arbejderby med de to store tekstilfabrikker, klædefabrikken og bomuldsspinderiet. Det var fars opgave at tegne abonnenter på avisen og få arbejderne organiseret. Han skulle også sørge for udbringning af avisen samt kræve penge ind hos abonnenterne. Folk var fattige, så det kneb med at få pengene ind, og da fars indtægt til dels var afhængig af avissalget, var det skralt med fortjenesten. Der kom arbejdere til far og klagede over forholdene

på fabrikkerne, og gennem en spalte i »Sjosjalen« talte far deres sag. Dette gjorde ham just ikke elsket i højrekredse. Mine søskende og jeg mærkede det også, vi blev af højremændenes børn kaldt »de røde«.

Far blev indvalgt i sognerådet som den første socialdemokrat i Tikøb kommune. Sognepræsten for Hellebæk og Hornbæk var så vidt jeg ved også medlem af sognerådet, men hvilket politisk parti han repræsenterede, ved jeg ikke, kun at det ikke var socialdemokratiet.

Om præsten fortalte far flere interessante træk. Han hørte ikke til den ortodokse præstetype, og han var ynder af de våde varer, hvilket far også var. Da de begge var repræsentanter for hjælpekassen, som var den tids form for socialkontor, havde de en del med hinanden at gøre, og det hørte ikke til sjældenhederne, at de var på kroen sammen. Det skete også, de kom på kroen, når præsten var i ornat. Men så hængte han præstekjolen over en stoleryg og sagde: »Der hænger præsten, og her sidder jeg«. Og så var det ikke just det religiøse, der prægede ham. Far fortalte også, at præsten fra prædikestolen sagde: »I skal ikke gøre, som jeg gør, men som jeg siger«. Ligeledes fortaltes det, at præsten engang sad på kroen og glemte, at han skulle foretage en begravelse. Trods alt var præsten meget afholdt i sognet, han var jo menneske og med menneskets skrøbeligheder.

På den tid var en del af Hellebæk underlagt det Schimmelmannske Fideikommis, hvis administrator var en mand, der hed Moldenhaver. Denne Moldenhaver var almindelig forhadt på Hellebæk. Det illustreres af en begivenhed, der indtraf på Toften, som var et markareal, der lå bag Strandvejen op mod Skåningedam. Her stod en dag 2 mænd og gravede et hul i jorden. Vi var nogle drenge, der stod og så på det; skorstensfejeren, en tysker, der hed Thies, var der også. Så kom Moldenhaver gående, han stoppede op og spurgte de 2 mænd, hvad hullet skulle bruges til. Men det var Thies, der svarede: »Det er den hul til at begrave den Moldenhaver i«.

Imidlertid måtte far opgive arbejdet på Hellebæk, da vi ikke kunne klare dagen og vejen, skønt mor sled bravt i det med fransk vask og strygning. Far fik så arbejde på Socialdemokratens trykkeri i København. Det var mine forældres hensigt at købe en grund i Snekkersten og bygge et hus der. En dag var jeg med mine forældre i Snekkersten for at se på den grund, de ville købe. Vi kom gående ad Strandvejen fra Helsingør, om vi var gående helt fra Hellebæk, husker jeg ikke. Det var efterår, og den stærke, salte lugt fra tangen i bundgarnene, der hængte til tørre, havnen og de mange fiskerbåde gjorde et stærkt indtryk på mig. Det havde jeg aldrig set før. I Hellebæk og Ålsgårde var der jo ingen havn, kun lidt fiskeri, og bundgarn var der ikke noget af. Mine forældre fik bygget huset, og vi flyttede til Snekkersten. Da var jeg 9 år.

De første år i Snekkersten var strenge, mine forældre havde bygget uden penge, og det var meget svært at skaffe til renter og afdrag. En ringe trøst var det, at mange andre var i samme situation. Vi havde en lejlighed i kælderen, og i mange år var det tvingende nødvendigt at bo der om sommeren og leje alt det øvrige ud. Mine forældre og ganske særligt min mor stred tappert for at klare enhver sit, uden hende var det aldrig gået.

Mor var svensk. Allerede som seksårig mistede hun sin mor og nogle få år efter sin far, så indtil konfirmationsalderen blev hun opdraget hos en tante. På den tid rejste danske hververe rundt i Sverige og hyrede karle og piger til de danske herregårde. Sådan kom mor til Danmark og klarede siden sig selv. Efter at have forladt Sverige var hun kun hjemme på besøg én gang. Mor tjente nogle år på en fynsk herregård, men kom siden til Helsingør. Her lærte hun fransk vask og strygning hos en frøken Agerstrøm, kaldet jomfru Agerstrøm. Hende holdt mor meget af og besøgte hende jævnligt til hun døde. Mor fortalte om en pudsig episode med jomfru Agerstrøm, der var en fanatisk højremand. Op til et valg, hvor de drøftede, hvem de skulle stemme på, sagde jomfruen, at hun stemte på Christian Rasmussen. Da mor oplyste hende om, at det var den socialdemokratiske kandidat, ville hun ikke tro det, men sagde at han var en god mand, og ham stemte hun selvfølgelig på.

I Helsingør blev far og mor gift. I hele sit ægteskab bidrog mor til hjemmets opretholdelse ved at arbejde med fransk vask og strygning. Da hun altid var alene om det og ingen tekniske hjælpemidler havde, var det ikke små krav, der stilledes til hende. Efterhånden satte hun 5 børn i verden, hvoraf en døde som spæd, så der var mere end nok at se til.

Mor var utroligt flittig. Den første oppe om morgenen og den sidste, der gik i seng. Mangen gang, især op til højtiderne, stod hun og strøg den ganske nat.

Jeg undrer mig stadig over, at hun kunne præstere det, hun gjorde. Selv om hun havde nok om ørerne, nåede hun også at udføre en del håndarbejde, og det var hun dygtig til. Bl. a. syede mor et stort vægtæppe på hessian, det kom med på en udstilling for kunsthåndværk på Charlottenborg og blev omtalt i de lokale blade. Det var mor meget stolt af og ikke uden grund. Mor var dybt religiøs uden at prange med det. Hun var meget sparsommelig, men ikke nærig, hun kunne ofre alt for hjem og børn og krævede intet til sig selv. Mor røg ikke og nød ikke spiritus, men var meget tolerant overfor andre, der ikke havde de samme dyder. Mor var en prægtig kvinde – en hverdagens heltinde, der aldrig fik den belønning, hun ærligt havde fortjent. På grund af fars ulyksalige hang til spiritus var hans ugentlige bidrag til hjemmets opretholdelse meget uregelmæssig og kunne undertiden helt svigte, så det var mor, der var den bærende kraft.

For at yde far retfærdighed må jeg give en nærmere karakteristik af ham. Far var ikke ond, ej heller nogen tyran; han var på sin vis en god mand, pæn, rolig og høflig. Hvis en dreng tog huen af, når han hilste på far, hilste far også ved at tage hatten af for ham. Det beundrede jeg, og jeg mindes ikke at have set andre mænd, der gengældte børns hilsen så høfligt. Far var vellidt og respekteret. Fars største fejl var som før nævnt hans svage karakter.

I Snekkersten kom jeg i den kommunale skole. Der var 3 klasser med en lærer og en lærerinde. Hun havde første klasse og anden klasse den halve tid, mens læreren havde anden klasse den anden halve tid og tredje klasse. Vi gik i skole fra 8–12 alle hverdage med undtagelse af ferierne og de obligate fridage. Vores lærer var dygtig, men meget hidsig, så spanskrøret kom ofte i brug. Det var sikkert ikke noget misundelsesværdigt job at være lærer i Snekkersten skole dengang, de fleste af børnene var fiskerbørn, og en del fiskere havde en negativ indstilling til skolen. De mente, det var mere gavnligt for drengene at komme med på søen og lære at sejle og at fiske end at gå i skole. Derfor var der ofte nogle drenge, som af forældrene blev holdt borte fra skolen. På den tid var det sådan, at når børn udeblev fra skolen, blev forældrene idømt skolemulkt, som det var lærerens opgave at opkræve. Sandsynligvis har det været en tung gang for læreren at gå rundt og kræve mulkt op, i mange tilfælde fik han ikke penge, men blev i stedet lovet tærsk, så det har sikkert ikke skæppet meget i kassen. Læreren havde en dag givet en af fiskerdrengene en omgang af spanskrøret. Da drengen kom hjem, beklagede han sig til sin far over lærerens behandling, så næste dag mødte faderen op i skolen midt i en time iført lange søstøvler og buseronne, gik hen foran katederet og rystede sin knyttede næve foran ansigtet på læreren, idet han sagde: »Nu kan du prøve på at røre min pog en gang til, så skal jeg faneme ordne dig, din forbandede jydetamp«. Derpå gik han. Læreren sad som lammet uden at sige et ord, mens ungerne morede sig. Fiskeren var en af de mest ansete mænd her på lejet – en god og flink mand – men lige så hidsig som sønnen. Førend optrinet med faderen var der en dag, at læreren var på vej ned fra katederet for at tugte drengen, da denne rejste sig og med penalhuset højt hævet i højre hånd hvæsede tænderskærende: »Hvis du kommer nærmere, får du penalhuset lige i skallen«. Trods disse vel nok noget mærkelige skoleforhold lærte vi da både at læse, regne og skrive. Det var med bange anelser, at jeg, da jeg kom i lære, skulle begynde på Teknisk skole, da jeg mente, at vi ville komme til kort overfor Helsingørdrengene, der havde gået i byskole. Denne ængstelse viste sig at være ganske grundløs.

I nogle år indtil konfirmationen kørte jeg 3 dage om ugen med en brødkusk fra Hollandske Mølle fra kl. 14 til kl. 18–19. Vi kørte i Snekkersten og Espergærde. En dag i Espergærde så vi fra brødvognen verdens første dieselmotorskib »Selandia« stå Sundet ud på sin første tur. »Selandia«s første tur må så vidt jeg husker have været i året 1912.

Som medhjælper for brødkusk Peter Mortensen fra Hollandske Mølle. Vognen medbragte også foderstoffer i mindre mængder til de mange, der dengang holdt høns og duer. Endnu i begyndelsen af 1960'erne solgte Møllen foder.

I 1912 skete også en anden begivenhed, der særlig prentede sig i min hukommelse. Det var da verdens dengang største skib, den engelske passagerdamper »Titanic«, på sin jomfrurejse på vej fra England til Amerika i tåge stødte på et isbjerg i Atlanterhavet og sank. I forvejen havde konstruktørerne af skibet reklameret med, at det ikke kunne synke, hvad det viste sig, det alligevel kunne. Aviserne, der dengang var den eneste informationskilde, man havde, beskæftigede sig meget med denne ulykke og alle de dramatiske scener, der udspillede sig ombord. Vores lærer i skolen fortalte også en del om den; jeg husker, han fortalte, at isbjerget var så stort som øen Hven.

En anden ting, jeg husker fra året 1912, er, at jeg så den første flyvemaskine. En stille sommerdag, hvor jeg befandt mig indendørs, hørte jeg høje råb ude fra vejen: »En flyver, en flyver« ... Jeg styrtede ud og så en flyvemaskine bevæge sig hen over himlen. Set med nutidens øjne ville den være lille og langsomt flyvende, men dengang var det et imponerende syn. Det var den berømte franske flyver Blériot, der var her i Danmark og demonstrere sin maskine, som han nok selv havde lavet, da han også var en berømt flyvemaskinekonstruktør.

Fra året 1913 husker jeg især Brammingeulykken. Den skete en hed sommerdag, hvor skinnerne på grund af varmen havde udvidet sig så meget, at et tog løb af sporet ved Bramminge, hvorved, så vidt jeg husker, 12 men-

nesker omkom. Blandt ofrene var den landskendte socialdemokratiske folketingsmand Peter Sabroe, der energisk arbejdede for børnenes ve og vel, hvorfor han kaldtes børnenes ven. Ganske særlig gjorde han et meget stort arbejde for at mildne kårene for børnene på opdragelsesanstalterne, hvor børnene havde det strengt og ofte blev ubarmhjertigt straffet.

På den tid boede forfatteren Martin Andersen Nexø nogle år i Espergærde, og jeg kom der med brød. I mine drengeøjne var han et meget ophøjet væsen, og hjemme talte far tit om ham; far var meget betaget af ham, så det havde sat sit præg på mig. Når jeg kom med brødkurven, gik forfatteren som regel ude i haven, frem og tilbage, stirrende stift frem for sig som en søvngænger. Jeg hilste meget ærbødigt på ham, men han hilste aldrig igen, jeg tror aldrig han nogensinde hverken så eller hørte mig. Det var som regel tjenestepigen, jeg handlede med, men ofte var fruen i køkkenet, og så skulle jeg absolut have noget at spise. Jeg tror hun havde den opfattelse, at sådan et proletarbarn altid sultede. Nå – nok var det tit knapt hjemme, men jeg mindes ikke, at vi nogensinde er gået sultne i seng. Noget andet var, at maden hos Andersen Nexø nok var mere luksuspræget, end jeg var vant til. Det blev til mangen tallerken dejlig mad, for i den alder kunne man spise altid. Jeg var nok forelsket i fru Andersen Nexø, jeg syntes hun var vidunderlig smuk og en ren engel. Andersen Nexø gik, mens han boede i Espergærde, over til kommunismen. Jeg husker en neuruppiner i Blæksprutten fra et af de år. Den lød: »Mens Andersen Nexø præker Lenin for læredrengene, får hans afkom på tæven af Espergæ'redrengene«.

En anden berømt forfatter, Henrik Pontoppidan, boede i samme periode et stykke tid i Snekkersten, kun nogle få huse fra mit hjem. Han gik hver formiddag præcis som et urværk en bestemt rute. Ligesom Andersen Nexø gik han søvngængeragtigt, tilsyneladende uden at han bemærkede omgivelserne.

I Snekkersten ligger en stor gård, »Borupgård«, den ejedes dengang af gehejmekonferensråd G. A. Hagemann, der var en af datidens stormænd. Hagemann udstykkede en del af Borupgårds jorder til bebyggelse. Den grund, mine forældre erhvervede og byggede på i 1911, købte de af Hagemann for en pris af 1 kr. pr. kvadratalen – nok en meget høj pris efter den tids pengeforhold. Hagemann boede på Borupgård, og han gik dagligt tur ad vejene her i nabolaget og kom forbi, hvor vi boede. Skråt overfor, hvor vi boede, lå en ubebygget grund, der ejedes af Hagemann. I stedet for at følge vejen omkring hjørnet, skråede folk over, så der var dannet en smal, fasttrampet sti i græsset. Dette irriterede Hagemann meget, og en dag henvendte han sig til mig og bad mig overvåge, at folk ikke skråede over hjørnet. Dette job ville han betale 15 øre om ugen for, og jeg blev antaget. Hagemann kom selv hver uge med min løn, og var jeg ikke tilstede, afleverede han den til mor. Da der var gået et stykke tid, og mit arbejde ikke havde nogen synlig virkning, blev jeg afskediget. Hagemann døde i 1916 og efterlod sig mange millioner.

Lige i nærheden af os boede kgl. kammersanger Peter Cornelius med sin familie i den store villa »Mon Port«. Cornelius var en stor, altid smilende, vennesæl og altfavnende mand, der blev oprigtig glad over, at vi drenge tog huen af for ham, når han kom ridende på sin kønne hest »Grane«. Han var den tids største danske tenorsanger, han havde en pragtfuld stemme, som man ofte hørte, når han om sommeren øvede sig for åbne vinduer. Som regel var det skalaer eller stykker af operapartier, han øvede sig på, og det var ingen nydelse for os børn. Men en dag hørte jeg ham synge en hel sang, det var »Klokker ring fred«, en sang der kom frem under første verdenskrig, og det var en virkelig nydelse. Cornelius havde 2 børn, Siegfried og Eva. Siegfried var en lang, opløben knægt, der omtrent var på alder med mig, medens Eva var et par år yngre. Drengen var meget ked af sit navn Siegfried, han kunne ikke fordrage det, hvorfor er jeg ikke klar over, jeg synes navnet er pænt. Cornelius var berømt som Wagnersanger, og Wagner var sikkert hans yndlingskomponist, så drengen blev vel opkaldt efter Wagners Siegfried. Siegfried er den nu kendte tegner Cosper.

På Strandvejen mellem Snekkersten og Helsingør havde fru Wivel en villa. Fruen havde den kendte restaurant Wivel, der lå ved siden af indgangen til Tivoli. En herlig sommeraften var sangforeningen »Lyren« fra Helsingør syngende på fodtur til Egebæksvang skov. Sangerne havde erfaret, at familien Cornelius var på besøg hos fru Wivel, hvorfor de på hjemvejen stoppede op uden for villaen og sang et par sange. Da de begyndte at synge, kom Cornelius og det øvrige selskab ud og påhørte sangernes præstation, og som en del af publikum var vi en flok unger, der havde fulgt sangerne på deres færd. Cornelius kvitterede ved at træde ud midt på vejen og med sin pragtfulde røst synge »Kongernes Konge«. Det var en meget smuk oplevelse på en skøn sommeraften, en af den slags oplevelser, man aldrig glemmer.

I mine drengeår var der mange fiskere i Snekkersten; der var en del af disse fiskere, der foruden at fiske også kadrejede. Dengang passerede mange store flotte sejlskibe Sundet, og mange ankrede op ud for Snekkersten, og så var der chance for kadrejerne. Særlig mange store sejlskibe kom fra Finland, men der var også mange andre landes skibe, der enten passerede eller ankrede op. Det var et smukt syn at se sådan en fuldrigger stå Sundet ud. Kadrejerne tog ud og handlede med søfolkene, bragte post i land, foretog indkøb og hvad de ellers kunnne ønske. Næsten alle disse stolte skibe sejlede på langfart, og rejserne varede mange måneder, undertiden år. På hjemrejsen havde de mange gode sager med, som kadrejerne ofte kunne tiltuske sig en del af. Det var en uskreven lov, at den, der kom først, havde »ret til skibet«, så det gjaldt om at have en god, hurtigtsejlende båd; men mandens sømandskab spillede også en vigtig rolle. Fremdrivningsmidlerne var sejl og årer, da motorkraft først senere begyndte at blive almindelig benyttet. Mange af kaptajnerne på sejlskibene var godt kendte af kadrejerne, da de gennem årene passerede Sundet

adskillige gange. Det var morsomt at høre kadrejerne sidde og snakke om fælles bekendte kaptajner og om de oplevelser, de havde haft ombord på deres skibe. Kadrejerne holdt skarpt udkig efter eventuelle objekter, og når de så et skib i det fjerne, som de mente egnet, startede gerne flere både, og så sejlede de om kap. Ikke altid nyttede det at komme først, da nogle kaptajner havde en favorit blandt kadrejerne, som han holdt pladsen åben for til denne kom frem, og de andre blev så afvist. Mange kadrejere havde et lille lager af de mest gængse varer, især tobak og kridtpiber; det havde de med, når de tog ud. Kridtpiber var meget yndede af fiskere og søfolk, men spidsen var ikke særlig holdbar. Hvis piben ellers holdt, blev de ved at bruge den, selv om spidsen var bidt af; piben blev efterhånden kortere og kortere, og man så tit en fisker rygende på en pibe, hvor pibehovedet lige nåede udenfor næsetippen. Kadrejerne blev ofte godt beværtet om bord på skibene, og der gled nok adskillige genstande ned bag vestene; et par af kadrejerne var meget velansete på grund af deres selskabelige evner.

Jeg vil berette lidt om forholdene under den første verdenskrig, der som bekendt begyndte i sommeren 1914 og sluttede i efteråret 1918. Hvad varerne kostede i begyndelsen af krigen, husker jeg kun for enkeltes vedkommende. I slagteriudsalget i Helsingør kostede en hel grisetå 2 øre, og hos købmanden fik man et pund salt for 2 øre og 10 stk. cigaretter for 10 øre. Mærkværdigvis kan jeg ikke huske brødpriserne, selv om jeg de sidste 2 år havde kørt med brødkusken fra Hollandske Mølle. De første par år af krigen mærkede vi ikke meget til den, det vil sige inden for vores familiekreds, hvorimod andre gjorde det, idet der gik en del danske skibe tabt ved krigshandlingerne. Men i 1917 fik vi for alvor krigen at mærke med stigende priser og vareknaphed. Dette skyldtes især, at Tyskland indførte den uindskrænkede ubådskrig.

Efterhånden blev en del varer rationeret, og der blev udstedt rationeringskort, men rationerne var små. Slagteriudsalget og kaffeboden i Helsingør, hvor vi handlede, havde kun åbent et par timer ad gangen. Det var mit job at hente varer disse steder. Når man fik kendskab til, hvornår disse forretninger åbnede, var det om at møde i god tid, da det gjaldt om at være mellem de første, der kom ind, for at være sikker på at få noget. En dag, jeg havde stået i kø udenfor slagteriudsalget i timevis, masede de bageste så voldsomt på, da døren blev åbnet, at nogle af de forreste blev trykket ind gennem den ene butiksrude og blev forskåret.

Brændselspriserne var efterhånden oppe i skyerne. Da vi købte de fleste varer i Helsingør, og mor havde nok at gøre, var det næsten altid mig, der ordnede de løbende forretninger. Brændslet købte vi hos Wright og Svendsen, og jeg husker, at vi betalte 24 kr. for kulafharpning, som mor brugte til strygeovnen. Denne var en lille, 6-kantet ovn med skrå sider, så den kunne opvarme 6 strygejern. I kælderen havde vi 3 værelser og køkken, og mors strygejern var anbragt i det ene værelse. På grund af de høje brændselspriser

boede vi en del år i kælderen hele året rundt, hvor værelset med strygeovnen benyttedes som opholdsrum. Således tjente ovnen 2 formål – foruden sit egentlige – også at opvarme stuen. Om sommeren, når der blev for varmt i stuen med ovnen, benyttede vi stuen ved siden af som opholdsrum.

Til belysning brugte vi petroleumslamper, da elektriciteten endnu ikke var kommet til Snekkersten. Men da petroleum i høj grad var en mangelvare, kunne vi ikke få nok til at dække behovet. Far havde en dag erhvervet en karbidlampe, som han kom hjem med. Den havde form og format som en øldåse. Sådan set lyste den meget godt, men af og til gav den et knald og hoppede et stykke op fra bordet. Mor var bange for apparatet, hun mente bestemt, den ville eksplodere, så far måtte opgive den som belysningskilde. Lige i begyndelsen af tyverne blev Snekkersten elektrificeret og langt de fleste beboere fik indlagt strøm, også vi. Dette var et stort fremskridt og en stor behagelighed, som især min mor var begejstret for. Den sparede hende for det daglige arbejde med rengøring og påfyldning af petroleumslamperne.

Allerede fra dreng var jeg en ivrig avislæser, det hang måske noget sammen med, at far, da han var på Socialdemokraten, kom hjem med en del forskellige aviser, idet man på de københavnske avistrykkerier byttede blade indbyrdes. »Avisdøden« var heller ikke noget ukendt fænomen dengang, men havde dog ikke det omfang, vi kender i dag. Af såkaldte borgerlige blade, som forlængst er gået ind, var der »Vort Land«, »København« og »Nationaltidende«, men der var nok flere, som jeg ikke husker. Socialdemokratiet udgav et eftermiddagsblad, der hed »Klokken 5«. Ligeledes udgav socialdemokratiet et lille satirisk ugeblad med farvelagte tegninger; det hed »Ravnen«. Satiren i dette blad var rettet mod overklassen og kapitalisterne, og kapitalisten var altid afbildet som en stor, tyk herre med en fed cigar i munden. Heller ikke dette blad opnåede vist mange års levetid.

I 1916 kom jeg i lære som maskinarbejder på et lille værksted i Helsingør. Dengang var den daglige arbejdstid 10 timer, fra 6 morgen til 6 aften, med 1/2 times frokost og 1 1/2 times middag. Og det var alle ugens 6 hverdage. Ferie var der ikke noget, der hed. På værkstedet var det småt med de tekniske hjælpemidler, så man måtte bruge kræfterne, og det fik man også lov til. Vi havde en lille drejebænk, den skulle trædes med foden, en større blev trukket af en petroleumsmotor. Boremaskinen blev drevet med håndkraft. Som regel var det læredrengen, der måtte levere den manuelle drivkraft.

Om vinteren gik vi i Teknisk skole, så vidt jeg husker 3 aftener om ugen fra 7 til 10. Som ungt menneske havde man behov for megen søvn, især når man, som vi dengang havde strengt arbejde om dagen. Med den lange arbejdsdag og skolegang om aftenen kneb det tit med at få søvn nok. Resultatet var, at man undertiden faldt i søvn i skolen. Nogle af lærerne var meget forstående overfor dette, men ikke alle. Jeg tror, det var 2 år efter, at jeg var kommet i lære, at arbejdstiden blev nedsat til 9 timer og nogle år senere til 8.

Jeg havde købt en brugt cykel for 20 kr., den brugte jeg til at køre til arbejde på om sommeren, om vinteren kørte jeg med toget, i hvertfald de første 2 vintre i min læretid. Jeg løste et halvårskort for turen Snekkersten–Helsingør og retur, det kostede 12 kr. Da vi havde 1½ times middag på værkstedet, kunne jeg nå at køre hjem og spise indenfor denne tid. Jeg brugte det også til skolekørsel om aftenen, så det blev til 3 dobbeltture om dagen og 2 dobbeltture de dage, hvor jeg ikke gik i skole. En enkeltbillet kostede dengang 15 øre, og jeg regnede ud, at med kortet kostede en enkelttur ca. 2 øre, så det var en god rabat.

Et års tid efter, at jeg havde været på session, mødte jeg den 26. 3. 1923 på Holmen for at aftjene min værnepligt som marinesoldat. Efter rekruttiden blev jeg udkommanderet med torpedobåden »Nordkaperen«, der sammen med 8 andre torpedobåde og krydseren »Geyser« kom på manøvre i danske farvande. En dag, hele eskadren lå i Smålandshavet, skulle der på fordækket af »Geyser« demonstreres en ny svensk tågebombe, hvorfor alle chefer, artillerimestre og forskellige andre fra alle torpedobådene og »Geyser« stod samlede i en rundkreds med bomben som midtpunkt. Så skete det katastrofale, at i stedet for at ose og danne tåge, sprang bomben og oversprøjtede de omkringstående med fosfor, som var bombens indhold. 60 blev ramt af bomben; de blev hurtigst muligt bragt i land og kørt til Vordingborg sygehus. Nogle var meget slemt skadede, men de fleste i mindre grad. I begyndelsen vidste lægerne ikke, hvordan patienterne skulle behandles, men fik så at vide, at de skulle bruge kalk, der neutraliserer fosfor. Ulykken krævede et dødsoffer, det var chefen på den torpedobåd, hvor dronningens far, daværende kronprins Frederik var næstkommanderende. Ulykken skete om formiddagen, og om eftermiddagen sejlede alle torpedobådene til Karrebæksminde, hvor de lå en uges tid i havn, indtil de fik erstattet de officerer og befalingsmænd, der manglede. Da vi var kommet i havn, fik hver mand udleveret et frankeret postkort med påbud om at skrive hjem, at vi var uskadte, og der var streng kontrol med, at vi gjorde det. På den tid var transplantationsteknikken i sin vorden; herhjemme havde vi ingen eksperter på det område. Men i London var der en læge, der var specialist på dette felt, til ham blev de vansirede ofre for ulykken sendt over.

Under den første verdenskrig strandede en engelsk undervandsbåd E 13 på Saltholm. Den blev beskudt af en tysk torpedobåd, der senere dukkede op. Fra Holmen blev en dansk torpedobåd omgående udkommanderet for at lægge sig imellem. Chefen på den danske torpedobåd havde ordre til at skyde på tyskeren, hvis denne ikke indstillede skydningen, så situationen var alvorlig. Da danskerne nåede ud og lagde sig imellem, holdt tyskerne inde og fortrak. To underofficerer på den danske båd blev senere udnævnt til løjtnanter for deres indsats ved denne lejlighed. Om det måske var, fordi de havde meldt sig frivilligt, ved jeg ikke. Nu var dette en ganske uhørt for-

Forfatteren (med hat på i midten) sammen med arbejdskammerater på værftet.

fremmelse, som vist ikke er forekommet de sidste 100 år indenfor den danske marine. Æren var dog begrænset, idet en løjtnant har 2 hele snore med mulighed for at erhverve flere, mens disse to mænd kun fik 1½ og aldrig kunne få flere. De 2 nye officerer havde øgenavne, hvad en del andre også havde, den ene kaldtes Æslet. Han havde en bror, der kaldtes Bulder Jørgen, han var artillerimester, en grad i marinen der vel nærmest svarer til sergent i de andre våbenarter. 3 uger efter at jeg mødte på Holmen, kom der et nyt hold ind, og en deling af dem havde Bulder Jørgen fået betroet for at oplære dem i krigskunsten. En dag overværede jeg med nogle andre fra mit hold, at Bulder Jørgen fortalte de nye manner om episoden med E 13 og især om hans brors indsats. Og det fremgik tydeligt af hans fremstilling, at han mente, at broderen ikke havde fået den belønning, der tilkom ham. Han sagde bl. a. dette, som jeg nok aldrig glemmer: »Hvis min bror havde fået snore efter fortjeneste, så lignede han en zebra«. At sige, at dette vakte stormende munterhed i geledderne, er ikke overdrevet, men så råbte han: »Stille! her i marinen bruger man en kort militærisk latter ha, ha og så færdig«. Denne sidste svada dæmpede dog ikke munterheden.

Der var meget stor arbejdsløshed i årene efter den første verdenskrig, så chancerne for at få arbejde, når man blev hjemsendt, var små. Selv om der var meget indenfor militæret, jeg ikke kunne forlige mig med, befandt jeg mig

egentlig godt som soldat. Så derfor spekulerede jeg en del på at søge ind til marinen, men det blev altså ikke til noget. Jeg blev hjemsendt efter at have været soldat i 6 måneder.

Kort efter at jeg var hjemsendt, fik jeg at vide, at en af DFDS både »Trondhjem«, som lå til reparation på værftet, skulle sejle et par dage efter, og de manglede en fyrbøder. Jeg fór til Helsingør og fik jobbet. Vi var 3 fyrbødere og en donkeymand, vi havde treskiftet vagt, når vi sejlede, det vil sige, at man var på vagt i 4 timer og havde 8 timer fri. Da vi sejlede fra værftet og skulle til København for at laste, havde jeg vagt. Da jeg aldrig havde fyret før, opdagede jeg hurtigt, at det ikke gik som det skulle og burde. Jeg gik op og fik fat i donkeymanden og bad ham om at gå med ned og hjælpe mig, hvilket han også beredvilligt gjorde. Han viste mig til rette og gav mig nogle fiduser, og så gik det meget godt. Vi sejlede i fast rutefart fra København til Arendal, derfra anløb vi en række byer i Vestnorge op til Trondhjem, herfra gik vi sydover til København anløbende de samme byer som på opturen, og fra København til Stettin og tilbage igen. Sådan en rundrejse varede en måned, jeg var med på 5 sådanne rejser. Jeg kom ombord i oktober måned, og det var tit dårligt vejr, så da jeg ikke kan prale af at være søstærk, sagde jeg op 2 gange. Men det lykkedes begge gange 1. styrmand at overtale mig til at blive; når søsygen var overstået, så man straks lidt lysere på det igen.

Efter min sømandsperiode arbejdede jeg en del på værftet i Helsingør, afbrudt af storlockouten i 1925, der varede i 3 måneder. Værfterne er barske arbejdspladser på mere end én måde, men nu er det nok blevet en hel del bedre, end da jeg arbejdede der. Om vinteren var det strengt at være værftsarbejder i hvert fald for dem, der arbejdede på nybygninger på stablen eller nede om bord på bådene, når de var kommet i vandet. Bl. a. er dette nok årsagen til, at folk på værfterne er »hårdere i filten« end folk normalt er på andre arbejdspladser. Selv om arbejdet var strengt, og det kunne være surt, havde det dog sine muntre sider. Således var der en dag, jeg arbejdede nede i forpeaken på et skib, jeg havde en morsom oplevelse. For uindviede vil jeg lige forklare, at forpeaken er det forreste rum i et skib, der med et vandtæt skot er adskilt fra det forreste lastrum. Adgangen til forpeaken sker gennem en firkantet luge i fordækket, og denne luge kan lukkes vandtæt. Fra lugen fører en smal lodretstående jernlejder ned til bunden af rummet. Foruden mig arbejdede der også en svensk smed og en dansk arbejdsmand dernede, og disse to var kommet i snak med hinanden. Arbejdsmanden oplyste, at han før havde rejst med cirkus som udbryderkonge. Efterhånden udviklede det sig til en diskussion om, hvorvidt svenskeren kunne binde udbryderkongen, så han ikke kunne komme fri ved egen hjælp eller ej. Svenskeren sagde: »Jeg skal ta' mig fa'en nok få bundet dig, så du ikke kan komme fri«. For at stadfæste sagens alvorlige karakter væddede de en halv flaske brændevin. Der blev så

fremskaffet noget tynd snor, og svenskeren gik med ildhu i gang med opgaven, og det blev gjort grundigt. Idet han var færdig, dukkede der pludselig et par fine ben gennem lugen, og en mand kom ned. Det var værftets inspektør. Han var en meget alvorlig mand med et noget barsk udseende, senere opdagede jeg, at han ikke svarede til sit udseende, men var en behagelig mand. Under nedstigningen havde han ryggen til; da han var nede og vendte sig om og så udbryderkongen stå der stiv som en pind og bundet ind, så han nærmest lignede en ægyptisk mumie, skyndte han sig at vende ryggen til igen, og vi så hans skuldre sitre. Da han atter vendte front til, havde han sit normale udseende og spurgte: »Hvad er det for noget?« Svenskeren begyndte at forklare, men han hørte ikke efter. Med ordene: »Se at få ham fri!« skyndte han sig op ad lejderen igen. Han skulle sikkert op for at få grinet af, men det var nu også et kosteligt syn. Siden har jeg fået mig et stille grin, når jeg mindedes denne episode.

I sommeren 1926 havde jeg gået arbejdsløs et stykke tid, men en dag, jeg talte med en skolekammerat og kollega, fortalte han, at han havde fået et tip om, at der var en chance for arbejde på en tysk flyvemaskinefabrik i København. Da det var småt med finanserne, aftalte vi at mødes næste morgen på Strandvejen for at se, om vi kunne få kørelejlighed med en bil. Det fik vi ikke, så i stedet lånte jeg penge til togbilletter af mor. Vi kom ud på fabrikken og kom til at tale med en tysk ingeniør Schubert, det var ham, der eventuelt skulle antage os. Schubert var en yngre, smuk mand, antagelig sydtysker, han havde gnistrende sort hår, mørke øjne og var mørk i løden. Han spurgte os ud på tysk, og vi forstod ikke ret meget af, hvad han sagde, men vi svarede så godt, vi nu kunne. Jeg husker, han spurgte mig: »Sind Sie Schlosser?« Jeg vidste ikke, hvad Schlosser var, men svarede: »Ja, ja«. Heldigvis blev vi antaget og skulle begynde næste morgen. Det var en dejlig arbejdsplads, et fint værksted og meget renligt arbejde. Noget andet var, at jeg stod helt uforstående overfor arbejdet, der var himmelvid forskel på det, de lavede her, og det, jeg før havde beskæftiget mig med. Jeg tænkte, det går aldrig det her, hvis du ikke bliver fyret, bliver du nødt til at holde op. Min sidekammerat var en tysker med det danskklingende navn Ferdinand Petersen, han var en del år ældre end jeg – stille, rolig og flittig. Da jeg forklarede Ferdinand min situation, sagde han, at jeg bare skulle spørge ham, så skulle han nok hjælpe mig, og det gjorde han. Bedre kollega har jeg aldrig arbejdet sammen med, og ved hans hjælp gik det efterhånden udmærket.

Jeg arbejdede flere forskellige steder til jeg var næsten 70 år, sidst på Teknova i Nivå. Mine erfaringer fra et langt arbejdsliv har givet mig den opfattelse angående forholdet arbejdsgivere og medarbejdere, at et godt firma med en forstående ledelse får også gode medarbejdere. Det er min filosofi, og den tror jeg er rigtig.

Olaf Lindberg.

OM BJERGELAGET I ÅLSGÅRD OG EN HEL DEL ANDET

Da Em. Z. Svitzer i 1833 oprettede sin Bjergnings-Entreprise, indgik han i samarbejde med fiskerne ved de danske kyster, således at de skulle møde og bistå ved strandinger, når Svitzer blev tilkaldt, mod at få en vis del af bjergelønnen. Hvert fiskerleje fik sit distrikt, hvor de skulle møde ved strandinger. Ålsgårds distrikt gik fra Julebæk til Sandagerhusvejen. Derfra begyndte *Rotternes* (ɔ: Hornbæks beboere) område, men da det somme tider var svært at afgøre, om skibet stod på den ene eller anden side af grænsen, så førte det somme tider til spektakler og slagsmål, når begge parter mødte op og gjorde krav på strandingen. *Kattene* (ɔ: Ålsgårds beboere) *og rotterne* kunne jo ikke altid enes. Der er mange, der har spekuleret på, hvorfor de hed Kattene og Rotterne, men jeg tror nok, at forklaringen er den, at Rotterne er en forkortelse af Kirkerotterne, fordi kirken ligger i Hornbæk fra gammel tid, da der ingen kirke var i Hellebæk, og da kattene og rotterne er naturlige fjender, er Ålsgårderne blevet til Kattene. Der kan måske også tænkes en anden forklaring, men det er nu nok ikke den rigtige. Da jeg var dreng, sagde min onkel, Lauritz Riff, at man måtte aldrig begynde at bide af en sild fra ryggen, for så var man en kat, da det kun var kattene, der gjorde det, så det kan måske tænkes, at der engang har været en mand i Ålsgård, som spiste sild på den måde og derfor er blevet kaldt for Katten, og det navn er så gået over på alle fra Ålsgård. Det er nu bare noget, jeg gætter mig til, og det rigtige bliver vel aldrig opklaret, for de gamle var jo ikke så flittige til at skrive. Mens vi nu er ved øgenavne, som folk var flittigere til at give i gamle dage, end de er nu, må jeg fortælle, at indtil for få år siden lå der på hjørnet af Strandvejen og Krogebakke et hus, som blev kaldt for Røven, og det navn var så gammelt, at ingen mere vidste, hvorfor huset blev kaldt sådan. Da jeg var dreng, ejedes huset af en fisker, som hed Ludvig Larsen, men blev kaldt Ludvig Helmuth, hvad han efter sigende ikke kunne lide. Han kunne heller ikke lide det navn, som hans hus havde, og derfor inviterede han engang alle

fiskerne op på stejlebakken, hvor han så ville give en tønde øl, hvis de så til gengæld ville lade være med at kalde huset for Røven. Det gik de med til, men da øllet var drukket, var der en, der rejste sig op og sagde: »Tønden er tom og tappen tør, og huset hedder det samme som før«, og sådan blev det også for fremtiden, lige til huset blev revet ned, selv om det senere fik det mere velklingede navn »Havbrus« malet på et skilt på gavlen. Den samme historie fortælles nu også om et værtshus i Helsingør, så det er maske bare en vandreanekdote. Men det var det grimme navn, vi kom fra. Oprindelsen kan måske tænkes at være følgende: Jeg har engang hørt fortælle, at da fiskerlejet Ræveleje blev revet ned og flyttet grundet sandflugten, blev et af husene derfra bygget op igen på hjørnet af Krogebakke og Strandvejen. Nu er det jo meget muligt, at manden fra Ræveleje er blevet kaldt Ræven, og da oprindelsen hertil er blevet glemt, er navnet efterhånden blevet forandret til Røven. Det er måske sludder og vrøvl det hele, men det er jo menneskeligt at søge efter oprindelsen til al ting, og når man ikke kender den med sikkerhed, spekulerer man selv noget ud.

Men tilbage til bjergelaget. For at undgå flere stridigheder om, hvor skellet gik mellem distrikterne, enedes man om at sætte to firkantede sten i skellet på græsmarken ved Sandagerhusvej, således at man kunne flugte over dem og således se, om skibet stod på den ene eller den anden side. De sten kan jeg godt huske, men nu har søen forlængst taget dem begge to. Dengang var der jo store græsmarker uden for Hornbækskoven, men efter at Hornbæk havn blev bygget, æder søen sig længere og længere ind i landet, fordi materialevandringen blev stoppet af havnen. Nu var der altså gjort en ende på stridighederne ved Ellekilde Hage. Ved Julebæk var der aldrig anledning til uoverensstemmelser med Helsingoranerne, for dér blev der aldrig sat noget skib på grund. Det skulle da være ved en fejltagelse.

Ellekilde Hage var derimod et bekvemt sted at sætte skibet på grund, når det passede med tåge og usigtbart vejr. De gamle sagde i hvert fald, at de fleste strandinger skete med vilje, når skibet trængte til en reparation i bunden, for så var det billigere at lade assurancen betale den. At det ikke var helt hen i vejret, ser man af, at i førsteudgaven af »Den danske Lods« fra 1843 står der, at strandinger i Kattegat nu er sjældne bortset fra de svigagtige. Der blev altid glæde på lejet, når der kom bud om, at der stod et skib »nere på Haven« (Ellekilde Hage). Jeg ved ikke, om oldermanden gik omkring og blæste i hornet, eller det kun var, når der var ildebrand. I hvert fald blev der travlhed med at få smurt madpakke og få bud til købmanden efter skrå og brændevin, og så kom man omsider i bådene og roede derned. Så vidt jeg husker, skulle der altid være 25 mand til stede ombord i skibet, men da der i 1885 var 41 egentlige fiskere i Ålsgård, kunne de jo løse hinanden af. Der var dog også enkelte medlemmer i bjergelaget, som ikke var fiskere, eller som

var forhenværende fiskere. Dertil kom de gamle, som ikke længere kunne møde, men som fik deres part alligevel, når pengene deltes. Endvidere enker og faderløse efter gamle bjergere. De fik en halv part. Om præsten fik nogen part i ældre tid, ved jeg ikke, men det må vel i hvert fald være faldet væk i 1887, da højtidsofferet blev afskaffet i Tikøb sogn. Hvis en mand ikke mødte efter tilsigelsen, mistede han sin part, undtagen hvis han var syg. I romanen »Erik Gudmand« nævner Alexander Svedstrup en lov, Lex coincidentia, sammentræffets lov, og når der var stranding, så man altid et smukt eksempel på nævnte lov. Man fik altid først at høre, at der var stranding og umiddelbart derefter, at nu var C. blevet syg og gået i seng, og lige så snart skibet var kommet af grunden, blev C. rask igen. En anden mand, som altid mødte op til strandingerne uden at melde sig syg, var Johannes Olsen, som kaldtes guldgraveren, fordi hans far havde været guldgraver i sin ungdom og samlet en masse penge sammen, så Johannes og hans mor levede af deres penge. Han gik altid derhjemme under sin mors kommando, så det har vel været en slags ferie for ham at komme hjemme fra et par dage.

De første strandinger, jeg kan huske, var jeg ikke med til, fordi jeg var for lille til at gå så langt, men da jeg var omkring 5 år, strandede der en damper, som hed »Franziska Fischer« fra Rostock »nere på Haven«, og jeg fik lov til at gå med min mor og lillebror, da hun skulle ned med mad til far og onkel. Da vi gik forbi Guldgraverhuset, lukkede Johannes Olsens mor, Line, vinduet op og spurgte, om vi skulle ned til Lauritz og Georg med mad, og da min mor sagde ja, spurgte hun, om vi ville tage en madpakke med til Johannes. Vi fik pakken og begav os på vej og nåede også velbeholdne derned. Vi unger gjorde jo store øjne, da vi kom ned til stranden, for vi havde jo aldrig set et skib så nær ved land. Udefra havde de jo set os og var klar over, at vi kom med proviant, og Døveniels kom i land med en båd for at hente maden. Han var vores nabo og hed Niels Lind, men blev kaldt Døveniels, fordi han var meget tunghør. Øgenavne havde de fleste jo på den tid, og de kunne undertiden være til nytte, hvad man kan se af det efterfølgende. Da Niels fik pakkerne, forstod han straks, at den ene var til Lauritz og Georg, men det kneb noget mere med den til Johannes Olsen, for han opfattede navnet som Johannes Larsen og svarede derfor, »ja, Johannes Larsen skal nok få sin pakke«. Min mor sagde, at det var ikke Johannes Larsen, men Johannes Olsen, og Niels sagde, at han havde godt hørt, at den var til Johannes Larsen, og de råbte højere skiftevis Johannes Olsen og Johannes Larsen. Til sidst var der nogle drenge, som stod og morede sig over samtalen, som forbarmede sig over dem og råbte: »GULDGRAVEREN«, og så sagde Niels ganske stille: »Nå det er Guldgraveren, ja han hedder jo også Johannes, jamen så skal Guldgraveren nok få sin pakke«. Så roede han ud med pakkerne, og vi gik hjem, men her kom øgenavnet til nytte, for ellers var min mor vel blevet nødt til at ro med ud og aflevere madpakkerne.

Skibet var lastet med kul, og forsikringen fandt, at det billigste ville være at losse alle kullene ud i søen for at få det flot. Kul var jo billige på den tid, og det blev da også gjort. Da skibet var sejlet, gik alle i gang med at fiske kul op og sejle dem hjem, alt hvad de kunne. Min onkel, som var strandfoged, holdt på, at kullene skulle samles og sælges på strandingsauktion, men det var der ingen, som ville give ham medhold i, for det var jo ikke noget, der var drevet i land, men det var bortkastede sager, som enhver havde lov til at samle op, og sådan blev det; vi havde en stor bunke kul liggende i haven det år. For nogle år siden så jeg, at man slæbte en ældgammel damper, som vel skulle til ophugning. Da jeg tog kikkerten og så nærmere på den, så jeg, at den hed »Franziska Fischer« fra Rostock, så det har altså været den, som stod på grund, da jeg var dreng. Senere har der været flere andre grundstødninger, som jeg ikke husker noget videre om. Engang havde min moster foræret min far og onkel hver en thermoflaske, for at de kunne få en tår varm kaffe, når de var på søen. Det var de nu ikke særlig interesserede i, så flaskerne blev foreløbig stillet af vejen. Så kom der igen en stranding, og så kom de i tanker om, at det kunne være rart med en tår varm kaffe, når de sad og spiste deres mad dernede. Så blev thermoflaskerne taget frem og fyldt med varm kaffe, og de kom da også godt nok om bord i båden, men jeg tror ikke, de nåede at komme om bord i skibet, før de var slået itu begge to.

I 1912 fik bjergelaget en ny opgave, nemlig som ejer af Langebro i Ålsgård. I gamle dage, da landevejene var dårlige, vognene klodsede og hestene små, var det en langsommelig måde at transportere varer over land, og på de steder, som lå i nærheden af søen, brugte man derfor søtransporten så meget som muligt, men for at kunne gøre det måtte man have broer, hvor skibene kunne losse og laste varerne, og det havde man da også mange steder. Geværfabrikken i Hellebæk havde en bro eller nærmere mole, hvor de ind- og udskibede materialer og geværer. Den hed Møllebroen; der findes rester af den endnu. Det var ikke alle skibe, der kunne gå ind til broen, men så brugte man færgebåde til den inderste strækning. Min oldefar, Hans Riff, havde en færgebåd, som hed »Svanen«. Den udrustede han til kaperbåd i 1808, men derefter sejlede han materialer til geværfabrikken og geværer ud til kongebåden, som han skriver i sin notesbog, som jeg endnu har. I 1818 fik han 2 mark for en kasse geværer, og 5 mark for en båd fuld af tomme kasser. Det var vel returgods fra den forrige rejse. Det ses også, at han har sejlet kul og jern, vel sagtens til geværfabrikken. Da geværfabrikken blev nedlagt i 1870, fik Møllebroen lov til at forfalde. Der har også været mange stenbroer langs stranden i Ålsgård; de blev brugt af fiskerne til at have deres både liggende ved i stedet for at trække dem på land hver gang, de havde været ude. Her ved stranden, hvor jeg bor, er der en sådan stenbro, som er bygget af min bedstefar Niels Riff og hans fætter Peter Riff samt en gammel petersborglods, som hed Guttorm Hansen. De fyldte 2 gamle engelske skibsbåde med sten og

Hans Riff (1780–1868)
Foto ca. 1858

derover byggede de så broen. Man kan endnu se rester af de 2 både under stenene. Min bedstefar var født i 1820, og Guttorm døde vistnok engang sidst i 50'erne, så den må altså være lavet imellem de to tidspunkter, formodentlig engang i 1840'rne. Disse stenbroer blev ødelagt i 1927, da de tog stenene derfra til kystsikringen.

Men det var jo kun, når vejret var godt, at bådene kunne ligge ved stenbroerne. Blev det storm og højvande, måtte de trækkes op.

Værre var det, når de blev overrasket af stormen på søen. Så kunne det ske, at de kæntrede, når de roede ind over revlen, og så gjaldt det i mange tilfælde livet. Der er flere, der er druknet her på kysten. Så vidt jeg ved, er et par af Linderne druknet, og det var måske anledningen til, at de tog navneforandring til Petersen. Min far fortalte i hvert fald, at de kaldte sig Petersen, fordi der var uheld ved navnet Lind. Det var jo en overtro i gamle dage, at der kunne være uheld ved et navn.

Den 5. april 1871 skete der en stor ulykke i Ellekilde, idet fisker Johan Wiedemanns 3 ældste sønner kæntrede under landing i en snestorm og druknede alle tre. Dette gjorde så stærkt indtryk på etatsråd Edvard Collin, at han besluttede at anlægge en lille havn ud for sin ejendom i Ellekilde. Han udførte selv arbejdet sammen med sine brødre, og i løbet af sommeren fik de den færdig. Det var jo ikke nogen stor havn, men der kunne da ligge et par

både, og den gav læ, når der skulle trækkes op i storm. Der kom da også hornbækkere ind, når søen var for hård til at ro til Hornbæk, hvor der for øvrigt heller ikke var havn på den tid. Den lille havn fik dog ikke nogen lang levetid, allerede i 1873 var den ødelagt af sø og is og vel også sandet til. I min barndom så man tydeligt resterne af den. Da Collins havn var blevet ubrugelig, besluttede han i stedet for at bygge en havn i Ålsgård, hvor der jo dels boede flere fiskere, og søen desuden ikke var så hård, som længere nede.

Der er måske en og anden, som vil sige: »Hvorfor bliver han ved med at sige nede, når han mener nord på?« Men sådan har vi nu altid sagt her på stedet, at mod Hornbæk er nede, og mod Helsingør er oppe. Det kommer måske af, at strømmen næsten altid løber mod Hornbæk og hedder strøm, mens den hedder flod (udt. flo), når den løber fra Hornbæk, og derfor går det ned ad bakke, når man ror mod Hornbæk, og op ad bakke mod Helsingør.

I sommeren 1872 blev der nedsat et udvalg, som skulle forhandle med fideicommisset om anlæg af en havn i Ålsgård. I udvalget sad bl. a. etatsråd Edvard Collin og redaktør Bille, der boede oppe på Kildebakke. Hans hus blev senere solgt til Hostrup Schultz, som byggede en stor villa, som han kaldte Lille Odinshøj. Begge disse huse er nu revet ned, og der er bygget højhuse på grunden.

På fideikommisets vegne skulle administrator Moldenhaver forhandle, og han var en mand, som var nem at komme til rette med, vel at mærke, hvis han fik sin vilje i alle ting. Ellers lå det noget tungere, og det viste sig hurtigt, at han kunne aldeles ikke enes med udvalget. Han forlangte bl. a., at havnen skulle være så stor, at også andre skibe end små joller kunne gå derind, og desuden skulle udvalget sørge for kystsikring på læsiden af havnen, for ellers ville materialevandringen langs stranden blive stoppet, så sandet ville hobe sig op på nordsiden, mens søen ville grave væk på sydsiden, så husene faldt i vandet, og det var jo helt rigtigt, hvad beboerne på sydsiden også var blevet klar over, og måske var det dem selv, der havde gjort opmærksom derpå. I hvert fald sagde Johannes Larsen mange år senere, at det var Rifferne, der havde forpurret, at vi fik en havn i Ålsgård, og det er jo meget muligt, da det var deres huse, der ville være de første til at trille ned ad skrænten med en nordvest storm. Man så det jo i begyndelsen af 1920'rne, da søen tog store stykker af bakken i Ålsgård, og flere huse faldt i søen, bl. a. Majorgården, som ganske vist ikke hed Majorgården den gang, for det kom den først til at hedde senere, da den var kommet med i romanen Erik Gudmand. Dengang tog søen så meget af haven, at de døde, som havde ligget begravet der, siden de drev i land fra slaget på reden i 1801, lå og skvalpede rundt i landingen.

Det endte altså med uvenskab mellem Moldenhaver og udvalget, som derefter opgav havneplanen. I Helsingørs Avis for den 1. august 1873 findes to indlæg om sagen. Et af redaktør Bille og et på tysk af grev Schimmelmann.

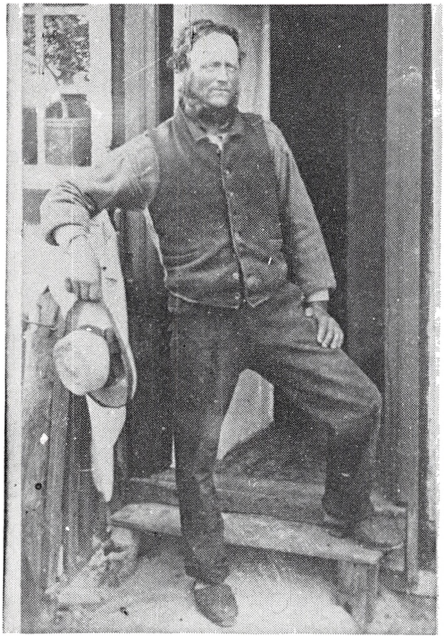

Niels Peter Hansen Riff (1820–1894)
Foto ca. 1858

Det fremgår klart, at udvalget betragter administrator Moldenhaver som en hindring for at realisere havneplanen. I sit indlæg hævder grev Schimmelmann, at havneanlægget vil have størst betydning for befolkningen og være til liden gavn for godset.

Det lyder jo meget troværdigt, men der er bare en lille ting, han har glemt eller rettere sagt ikke omtalt, for han har nok tænkt på det. Han skriver nok så kønt, at det er for befolkningens egen skyld, at der skal være en stor havn, for på det nuværende tidspunkt har fideicommisset ikke brug for en havn. Da geværfabrikken var lukket i 1870, var det jo rigtigt nok, men når man nu ved, at i 1874 blev Ålsgård teglværk bygget, så kan det jo godt være, at fideikommiset har haft det kommende teglværk i tankerne, for så havde de jo brug for en større havn til at udskibe murstenene fra. Men det har han vel ikke omtalt, for at udvalget ikke skulle forlange, at fideikommiset skulle give et større bidrag til bygningen af havnen, og de ville vel nok helst have den uden større udgifter for dem selv.

Vi fik altså ingen havn i Ålsgård, og det var måske godt det samme, for ellers havde julestormen vel taget både huse og haver og Strandvejen med, så den nye vej var kommet til at gå oppe langs med »Halberg Løkken«. Hvor er Halberg Løkken? vil nogen måske spørge. En løkke var i gamle dage et indhegnet stykke jord, og »Halberg Løkken« grænsede mod nordvest op til et stengærde, som gik fra stejlebakken og vestpå til Sillevad til dér, hvor skolen senere blev bygget og på den anden led fra havegærderne til de

grunde, som ligger langs Strandvejen på landsiden og op til skoven. Da jeg var dreng, var der endnu et stengærde hele vejen langs haverne og den gamle stejlebakke, hvor kirken senere blev bygget, og der er endnu mange rester af dette gærde. Hvem Halberg var, ved jeg ikke, men navnet lyder svensk, så han har vel været svensker eller skåning, og det er i hvert fald mere end et par hundrede år siden, han boede der, for på Videnskabernes Selskabs kort, som er tegnet af Caspar Wessel i 1768, findes navnet Halberre Hus afsat på det pågældende stykke. Det forklarer også, hvorfor dammen, der ligger for enden af »Halberg Løkken«, hedder Skåningedammen, for den er vel opkaldt efter skåningen, der boede på den tilgrænsende jord. Små lokaliteter bliver jo ofte opkaldt efter den, der bor nærmest ved, eller hvis der bor flere, så efter den mest fremtrædende mand. I Hellebæk findes der flere damme, som er opkaldt efter flere forskellige i tidens løb. Den lille dam, som ligger over for den gamle skole, hed i min fars barndom Olsens Dam, fordi skolelæreren på den tid hed Olsen. På et gammelt kort hedder den derimod Ranzys Dam efter en af geværfabrikkens mestre, som hed Ranzy, og som også boede der over for i mesterboligerne. En anden lille dam hed i min skoletid Skriverens Dam efter daværende skriver Christensen på klædefabrikken. Før den tid hed den Unmaos Dam, også efter en mester på værket. Det er det samme med Hellebækdammen, som den har heddet i flere hundrede år. Den er der en eller anden, som har fundet på at kalde Fordammen, fordi den lille dam, som ligger bagved Skorpeskolen, hedder Bagdammen, hvad den vistnok hed fordi den ligger bagved gården.

Pengene var små dengang, men det var priserne og navnlig skatterne også, så det gik sin jævne gang, og vi fik da mad hver dag, selv om vi fik mange fisk, for det var jo sådan, at vi måtte selv spise de fisk, vi ikke fik solgt. Der var ikke råd til at smide noget væk. Flæsk vankede der dog også ind imellem, for dengang havde hver familie en gris. Den blev købt som lille og fodret op i løbet af sommeren og slagtet hen ad juletid. Det var min fars arbejde at passe grisen, og den blev passet som et lille barn. Den blev fodret med kornskrå og nælder, som min far skar, dengang var der nælder overalt, og somme tider blev min bror og jeg også sendt ud for at skære nælder. Det var vi ikke glade for, vi sagde, at de brændte, men min far sagde, at det var noget vrøvl, for når vi bare tog hårdt om dem, brændte de ikke. Vi tog også hårdt, men de brændte alligevel, for vi var jo ikke så tykhudede i hænderne, som den gamle, der havde hård hud i hænderne af at ro. Det kan også være, at vi ikke tog hårdt nok, fordi vi ikke havde kræfter nok til at tage så hårdt, som man skulle. Grisen fik selvfølgelig også rester og levninger fra husholdningen, men det måtte hverken være surt eller muggent, for så kunne den blive syg, og det var jo ikke så godt, for så blev den sat tilbage i vækst. Vi var så heldige, at min faster boede på Soldenfeldts Stiftelse i København, og de gamle damer, som boede der, måtte skære skorperne af brødet, og alle de

Stine Reuterdahl renser fisk i køkkenet

skorper samlede min faster i et pudevår og sendte til Ålsgård, når våret var fuldt, og så var der mad til grisen. Min broder Niels og jeg var ikke særlig glade, når vi blev sendt på posthuset for at hente en pakke fra faster, for vi vidste, at der var ingen overraskelser i den. Min faster hed Ane Riff. Hun havde i sin ungdom tjent hos Jens Chr. Hostrup og efter sigende skrevet en af hans komedier efter diktat, da han blev blind. Senere var hun i mange år hos familien Melchior, som også skaffede hende ind på Soldenfeldts Stiftelse, da hun blev for gammel til at arbejde mere. Så var det engang, hun skulle sende en fødselsdagsgave til fru Melchior og samtidig en sæk brødskorper til Ålsgård, at hun fik skrevet forkert adresse på skorperne, så fru Melchior fik dem i stedet for os. Hun var jo spændt på, hvad der var i den store pakke fra Ane, men hun blev jo noget lang i ansigtet, da det bare var skorper.

Men trods al påpasselighed og god pleje kunne det jo ske, at grisen døde, og det var jo noget nær en ulykke for den familie, det skete for, især hvis det skete hen på sommeren, når den var blevet stor. Derfor var der også oprettet en griseforsikring, hvoraf alle eller i hvert fald de fleste griseejere i Hellebæk og Ålsgård var medlemmer. Når en gris var død, fik ejermanden en ny gris af samme størrelse på foreningens regning, og betalingen blev så fordelt på de enkelte medlemmer med lige meget til hver. Det drejede sig vist ikke engang om en krones penge til hver. Det skete også for os engang, at grisen fik rødsyge og døde, og vi fik en anden af forsikringen. Så nærmede tiden sig, da grisen skulle slagtes. Det første varsel var, at vi skulle i skoven og plukke pølsepinde, som var slåentorne, der blev skrabet fri for barken og tørret på kakkelovnen. De blev brugt til at lukke tarmene med, når pølsemaden var

fyldt i dem. Et par dage før slagtedagen tog vor mor fat på at skure kobberkedlen ren, for den skulle bruges til at koge pølserne i, og min far tog til byen og købte en smørdrittel og nogle ekstra tarme, for der var ikke nok i grisen til alle de pølser, der skulle laves. Dritlen blev skåret midt over, så der fremkom en balje, som skulle bruges til at røre pølsemaden i, og dagen før slagtningen blev der hældt et passende kvantum byggryn i og slået vand på, så de kunne stå og trække natten over, så grynene blev bløde.

Og så oprandt da endelig den længselsfuldt ventede dag. Tidlig om morgenen blev alle ringene taget af det første hul på komfuret, og kobberkedlen sat på og fyldt med vand, og så blev der fyret kraftigt op, så vandet kunne være kogende, når grisen var død og skulle skoldes. Naboerne kom efterhånden, for de skulle gøre nytte for grisesnapsen ved at holde grisen, mens den blev stukket. Så kom slagteren, og »henrettelsen« fandt sted under de obligatoriske hyl, så byen kunne blive underrettet om, hvad der skete. Når grisen så var død, blev den smidt op i karret, og der blev øst skoldende vand på, så børsterne kunne løsnes; derefter blev den skrabet helt ren og skyllet, og så fik den foreløbig lov til at ligge, for nu skulle mandskabet ind og have en kogt sild og en snaps eller et par stykker. Der var gjort store anstalter i den anledning. Der var dug på bordet, ellers hjalp man sig med en avis; der var stillet et snapseglas frem til hver, ellers drak man af flasken, og klukflasken var taget ud af hjørneskabet, hvor den ellers sov sin tornerosesøvn, og fyldt med brændevin, og der var kogt sild og smurt fedtebrød til alle, og der blev snakket om grisen og om andre forlængst afdøde grise, og den blev sammenlignet med de andre, og der blev gættet på, hvor mange lispund den nu kunne veje, og slagter Friis sagde, at vi behøvede ikke at veje den, for den vejer så og så mange lispund, og det slog også altid til, for det havde han nu forstand på. Når silden var spist og snapsen var drukket, og de havde fået sludret af, gik mandskabet hjem, og slagteren tog fat på at sprætte grisen op, og det var jo det allermest spændende at se, hvordan den så ud indvendig. Der var tre ting, som altid blev sagt, når vi slagtede, i hvert fald så langt tilbage, som jeg kan huske. Når grisen blev skrabet, skrabede Lars Riff den altid under halen, og så sagde han: »Ja, ja, lad mig gøre rent i kahytten«. Den anden udtalelse var, når grisen blev sprættet op, så sagde min onkel, Lauritz Riff, at en gris og et menneske var nøjagtig ens indvendig, og det er i grunden mærkeligt, at den overtro har holdt sig i så mange hundrede år, for det var jo lægen Galenos, som påstod det engang i oldtiden. Den tredie talemåde var, når vi skulle til at lave blodpølser, så sagde min tante Margrethe Riff fra Boderne: »Ja, nu skal vi til at fylde tygget rugbrød i tarmene«. Og når Niels og jeg havde stået og set misfornøjede ud ved den meddelelse, sagde hun: »Ja, det er altså i vores egne, for nu skal vi først have frokost«. Og så blev vi jo glade igen.

Gunhild Jensen (kaldet G. Skrut), Ane Riff og Lauritz Riff.

Det var jo nærmest blodpølserne, som havde Nielses og min interesse, så det var jo mest der, vi holdt os til. Når tarmene var taget ud af grisen, blev de først tømt og skåret i passende stykker, og så blev de vendt og skuret rene med en halmvisk og salt, og så blev de skyllet, og der blev sat en pølsepind i den ene ende og et pølsehorn i den anden, og så blev pølsemaden fyldt i gennem pølsehornet sammen med flæsketerninger og rosiner; og det var nogle ordentlige rosiner og ikke sådan noget »grums«, som man får nu i røde pakker. Dem kaldte vi for korender dengang, og så var der kærner i, som knasede mellem tænderne, når man tyggede på dem. En af mine kusiners mand turde ikke spise rosinkærner, for han troede, at man fik blindtarmsbetændelse af dem, så han lagde dem altid i en lang række oppe på kanten af tallerkenen; jeg syntes, han var dum.

Når der var kommet et passende kvantum pølsemad i, blev hornet taget ud og enden lukket med en pølsepind. Der måtte ikke fyldes for meget i, da byggrynene bulnede ud, når de blev kogt, og så revnede skindet, og pølsen var ødelagt. De kunne også revne ved damptrykket inde fra, når de blev varme, men de kom altid op til overfladen, inden det skete, og derfor var det enten Nielses eller mit arbejde at stå på en stol og kigge ned i kedlen bevæbnet med en af min mors hattenåle for at punktere de pølser, som flød op, så de kunne gå til bunds igen.

Når pølserne var kogt nok, blev de fisket op og lagt på et trug, og et nyt hold kom i kedlen, og når alle pølserne var kogt, begyndte pølsegildet, og det var jo dagens højdepunkt; ih, hvor vi åd, med sukker og kanel og smeltet smør på. Der var i, hvad der skulle være. Man begyndte og sluttede altid med en rosin, for det hedder jo: Rosinen i pølseenden, og det holdt vi os i hvert fald til i mit hjem. Men der var jo masser, som skulle gøres foruden at lave blodpølser. Der skulle laves medister- og leverpølser, og der skulle smeltes fedt af flommerne sammen med løg og æbler, så det blev til krydderfedt. Det var et ansvarsfuldt hverv, da det gjaldt om at passe på, at fedtet ikke kogte over, så der gik ild i det hele. Det var også et arbejde, som interesserede mig meget, for der blev jo en skål fuld af fedtegrever, og de var nok værd at sætte tænderne i. Skinkerne skulle røges, og det blev gjort af Emil Riff, som var den sidste i Ålsgård, der havde åben skorsten, hvor han røg skinker i for folk. Han arbejdede i skoven og havde derfor mulighed for at skaffe det brænde, som var bedst egnet til at røge ved. Af hovedet blev der selvfølgelig lavet sylte, og det øvrige blev saltet undtagen ribbenene, hvoraf det ene hold blev spist med det samme, og det andet gnedet med salt og peber og hængt op på loftet, hvor det kunne holde sig til nytårs aften, hvor det blev spist med æbler og svesker i; for vi spiste selvfølgelig ikke kogt torsk den aften. Det gjorde vi vel 100 gange om året eller mere, så det var ikke festmad. Til jul spiste vi gåsesteg, og der var altid tvivl om, det nu var en russer eller dansker, for dengang eksporterede russerne masser af gæs til Danmark.

Så er der vist ikke mere at fortælle om slagtningen hos os. Den fornøjeligste slagtehistorie foregik inde hos vores nabo. Han gik på arbejde om hverdagen, så han måtte slagte om søndagen. Derfor var Niels og jeg hjemme, og vi stod oppe i loftsvinduet og så på det. Nu var han vistnok som jyde en sparsommelig mand, eller også var han uvenner med slagteren, nok om det, han havde fået en bekendt til at stikke grisen, selv om han vist ikke helt var udlært i slagterfaget; grisen blev da også stukket og lagt på jorden, mens de gik ind efter det varme vand. Det varede lidt, inden de kom ud igen; jeg tænker, de har fået en grisesnaps, da de alligevel var inde, det hørte sig jo til dengang. Mens de nu var væk, så vi oppe fra loftsvinduet, at grisen rejste sig op og løb sin vej, men den kom nu ikke ret langt, for den trillede om inde mellem nogle stikkelsbærbuske, og der blev den liggende, så den ikke kunne ses nede fra jorden, men nok oppe fra vinduet. Nogen tid efter kom folkene ud igen hver med en spand varmt vand i hånden, og de gloede jo noget, da der ingen gris var. Så sagde Niels Jyde: »Hwor Faen er æ gris, er der nogen, som har stjålet den?« Nå, de kunne jo følge blodsporet, så de fandt den snart til stor lettelse for Niels Jyde.

Slagtningen var kulminationen på årets arbejder; når den var vel overstået, kunne man se vinteren i møde med nogenlunde sindsro. Der var også gået meget andet arbejde forud med at lægge kartofler og plante og så

Gunhild Jensen køber fisk hos Georg og Lauritz Riff en tidlig sommermorgen i begyndelsen af dette århundrede.

i haven lige fra det tidlige forår. Senere skulle der vandes og luges, så grøntsagerne kunne få så gode kår som muligt. Hen ad sommeren skulle der plukkes hindbær i skoven og længere hen på sommeren brombær. De skulle plukkes inden Mikkelsdag, for efter den tid smurte Fanden sine sko ved dem, og så blev de vandede. Der blev også syltet ribs og solbær, og der var vel også dem, som lavede en flaske solbærrom til juledagene. Hyldebærsaft blev lavet i store mængder. Mange andre gode ting blev syltet og henkogt og fyldt på krukker og flasker, så mor havde et stort lager i kælderen. Tyttebær måtte vi købe, de fandtes ikke her i skoven, eller de var der kun i små mængder enkelte steder, men vi skulle i hvert fald have en stor krukke fuld. Vi kaldte dem for krøslinger. Engang under den første verdenskrig kunne vi ingen krøslinger få, og så syltede vi rønnebær i stedet for, men dem kunne jeg ikke lide. Oppe på marken voksede der vilde æbler og pærer, som vi kaldte for skovskrapper og stenpærer. Stenpærerne duede ikke til noget, men af skovskrapperne blev der den fineste æblegelé, så dem plukkede vi.

Det var nogenlunde, hvad vi fik fra landjorden, men fra søen fik vi jo også en del gode ting. De bedste blev selvfølgelig solgt, for det var jo det, vi skulle leve af, så hummer, laks, pighvarrer og tunger smagte vi aldrig her i

huset i min barndom, for dem var der altid afsætning på til gode priser. Desværre var det også dem, der var færrest af. Rødspætter fik vi af og til, men selvfølgelig kun de små, for de store kunne altid sælges. Ellers var det mest skrubber, flyndere og torsk, vi selv spiste. Der var også hvillinger og rokker, som heller ikke var nemme at blive af med, så dem måtte vi også selv gå om bord i. Når vi fik en taskekrabbe, var der glæde i hjemmet, for den var der heller ingen, som ville købe dengang, så den måtte vi heldigvis selv spise, og den smager dog bedre end en hummer efter min mening. Knurhaner spiste vi også en del af, for de kunne heller ikke sælges, og blikker, lubber og kulmuler blev malet til frikadellefars, for det var det eneste, de duede til. En fisk, som nu er i høj kurs, blev dengang smidt i søen som ubrugelig. Det var havkatten; men dengang var der heller ingen, som havde fundet på at kalde den for koteletfisk. Senere fandt vi på at ryge den i skorstenen, og det viste sig, at det var den god til, for den smagte noget lignende som hellefisk, så for fremtiden røg vi vores havkatte. Når vi nåede frem til Peters stol (22. februar), slap stenbiderne deres tag i stenene, som de efter sigende havde siddet suget fast på hele vinteren, og så blev der fanget stenbidere. Den 22. dag smed Sankt Peter nemlig den varme sten i vandet, og det mærkede stenbiderne med det samme. I gamle dage fik man jo vandet til at koge ved at smide varme sten i vandet, når man var nødt til at koge i en træbøtte. Når vi tjærede båden i min barndom, og tjæren var for tyk, smed vi en gloende sten i for at varme den op, så den blev nemmere at smøre på i et tyndt lag.

Om vinteren fangede man hovedsagelig torsk på kroge, og som agn brugte man forskelligt, først og fremmest sandorme, som man enten stampede eller gravede, når vandet var lavt. Stampningen foregik ved hjælp af en rund træskive på enden af en stage; den kaldtes en stampe. Med den mudrede man op i sandbunden, så ormene kom frem og kunne fiskes op med en ketcher. Man kunne stampe på lavt vand iført et par lange støvler eller på dybere vand fra en båd. Gravningen foregik ved lavvande, når bunden lå tør. Det var især ude ved Julebæk, at der var godt at stampe eller grave, men der fandtes også andre steder, som var gode. Engang, da jeg var dreng, lå der en fisker, som hed Lauritz Hansen og stampede fra sin båd ud for pensionatet Villa Carlo i Hellebæk. Det var en varm solskinsdag, og pensionatsgæsterne var i vandet. Der var en svensker, som fandt på, at han ikke måtte ligge der, mens de badede, så han vadede ud for at jage ham væk, men Lauritz sagde selvfølgelig, at han flyttede sig ikke, for han havde lov til at være der. Så blev svenskeren arrig og tog en godt tag i båden for at skubbe den væk, men båden var tjæret for nylig, og tjæren var blevet blød i varmen, så svenskeren blev godt sølet ind i tjære og opgav sit forehavende. I stedet henvendte pensionatsværten sig til betjent Olsen i Hellebæk og anmeldte Lauritz Hansen for krænkelse af blufærdigheden. Olsen grundede over sagen, for han ville nødig være uvenner hverken med værten eller Lauritz, og han er vel kommet til den

slutning, at han som landbetjent ikke havde noget at gøre med det maritime, men at det måtte høre ind under strandfogeden, så han henvendte sig til ham for at give Sorteper videre til ham. Strandfogeden var min onkel Lauritz Riff. Han var tillige ejer af badeanstalten i Ålsgård, og som sådan nærede han ingen sympati for dem, som badede andre steder, så han kom hurtigt til den overbevisning, at fiskeriet var frit overalt i Øresund, så man kunne ikke forbyde Lauritz Hansen at udøve sit erhverv, hvor han ville, og sådan blev det vedtaget, og det måtte værten rette sig efter for fremtiden, og svenskeren skulle vel ikke ud og have mere tjære på sig, så Lauritz fik lov til at stampe sine orm i fred for fremtiden.

Men det kunne jo ske, at vand og vejr forhindrede stampning og gravning, og så måtte man se sig om efter andre muligheder. Man kunne lægge krogene med sildeagn, hvis man havde eller kunne skaffe sild, og ellers måtte man ud at røgte bennerne. Det var cylindriske kurve, som var flettet af pile og rønnegrene med en tragt i hver ende lige som kalven i en ruse, og de hed benneskuber (udt. kuer på Hellebæksvensk, som de første københavnere, der kom herud, kaldte sproget her på stedet, fordi de syntes, det lød mere svensk end dansk). Og benneskuerne hed altså bennerne i flertal, når de stod ude i søen. I midten af hver kue var der stukket en død torsk på en pind. Den skulle lokke konkene ind, for det var nemlig konk (= snegl) man fangede i dem. I hver kue var der en stump line på ca. 3 fod, som blev bundet til en lang line med et par favnes mellemrum og lagt ud på dybet for en krabbe (udt. krabe med langt a). Den bestod af et andreaskors, hvori der var boret et hul i hver arm lidt nærmere mod midten end mod enden, og i disse huller var der stukket 4 pinde. Imellem pindene var der sat en aflang sten på enden og så stor, at den ikke kunne falde ud mellem pindene, som derefter snøredes sammen oven over stenen. Derved fremkom en slags dræg, som dels var billig at fremstille og dels billig at erstatte, hvis den skulle gå tabt. Når kuerne havde stået ude nogen tid, skulle de røgtes. Konkene blev hældt ud i båden, og ny torsk blev sat på pinden, og så var der noget at rode i for os unger, når de kom i land. Der var eremitkrebs og søpindsvin og mange andre dyr, som vi ikke kunne fange inde på det lave vand. Konkhusene blev knust med en træhammer, og konkene skåret i passende stykker til en krog. Når krogene var draget (udt. draet), sad der altid en masse konk tilbage på krogene, men de blev ikke kasseret, da de godt kunne bruges engang eller to endnu, og de gamle holdt endda på, at jo mere sure de var, des bedre lokkede de torskene til. I min fars barndom stod de i stuen og lagde kroge, når det var for koldt uden for, og så lugtede de sure konk ikke så godt, men det hjalp man på ved at smide en håndfuld potpourri (udt. propperi) på den varme kakkelovn, for det forbedrede lugten i stuen. Propperi blev lavet af blomsterne af roser og lavendler, som blev lagt ned i en krukke. Der skulle også andre ting i, men jeg kender ikke opskriften.

Når Peter havde smidt stenen i vandet, begyndte fiskerne at sætte garn efter stenbidere og selvfølgelig også efter andre fisk; især fangede de en masse skrubber og flyndere. Jeg har set dem komme i land med garn og skrubber liggende i en stor bunke midt i båden. Skrubberne var jo noget magre lige efter legetiden, men vi tørrede dem og røg dem i skorstenen, og så blev de solgt for en krone snesen; vi spiste en masse selv. De blev ristet på gløderne i kakkelovnen, men de skulle spises, mens de var varme, for ellers blev de endnu mere tørre, end de var. Hen på sommeren satte vi makrelnæringer og kunne få en masse store makrel; senere kom sildefiskeriet. Der måtte jeg med ud hver aften, når vejret var til det, for der skulle helst tre mand til at sætte næringer, og min far og onkel havde fået den idé, at der var held med mig, og min bror grinede jo godt, fordi der ikke var held ved ham, så han fik lov til at blive i land. Jeg blev også somme tider lånt ud til andre både, når de manglede en mand, men om det var fordi, de havde hørt om heldet, at de ville have mig med, ved jeg ikke. Grunden til, at jeg fik ord for at have god fiskelykke er den, at som ganske lille havde jeg fået en legetøjstrompet, og den gik jeg og blæste i, mens de lagde kroge, og det var noget nær det værste, jeg kunne gøre, for hvis man fløjtede eller sang, mens man havde med redskaberne at gøre, fik vi storm og ingen fisk, så de gamle blev jo rasende, og min far tog omgående trompeten fra mig og lagde den op på en hylde, hvor jeg ikke kunne nå den. De kastede deres kroge med bange anelser den dag, men næste dag var der så mange fisk på krogene, som de ikke havde haft i mange år. Jeg fik omgående trompeten tilbage. Jeg kan endnu huske det strålende udtryk i min fars ansigt, da han tog trompeten ned fra hylden. Jeg ved ikke, om det skyldtes de mange fisk, eller det var bevidstheden om, at nu havde de fået en i huset, som havde fiskelykke. Jeg tror nærmest det sidste. Den har dog ikke holdt sig. Men lige så vel som der er nogen, der er held ved, er der også dem, der er uheld ved. Det fik vi at se en sommer, da min halvfætter tilbragte sin sommerferie hos sine bedsteforældre i Boderne. Han var på alder med Niels og mig, og vi legede selvfølgelig sammen hver dag. Så var det en dag, at vi alle tre havde fået lov til at tage med på søen, da de skulle ud at sætte garn. Da garnene var sat, sagde drengen i sit hjertes troskyldighed: »Ja, nu står de der, men hvor mon I kan hente dem i morgen.« Han fik omgående en »skideballe« af de gamle, fordi han kunne sige sådan noget, og ganske rigtigt fik vi en storm om natten, og der gik flere dage, før de fandt garnene oppe ved Højstrup. Han kom aldrig med på søen mere.

Når nu næringerne var sat, kunne man ikke sådan uden videre tillade sig at gå i seng, for så kom svenskerne senere på aftenen med deres drivnæringer, og de drev hen over de faste redskaber og rev støderne af, så vi måtte stryge næringerne op næste morgen. Der var mange svenskere, som kom her over og drev efter sild dengang, og det havde de jo lov til, men de måtte ikke ødelægge de faste redskaber. Når vi så, at de ville drive hen over de faste næ-

ringer, måtte vi ro ud og sige det til dem, og de var i reglen også villige til at drage og ro længere ud, og det kan jeg godt forstå, for det gik mere ud over drivnæringerne end over de faste. Men somme tider ville svenskerne ikke drage, og så måtte vi jo selv gøre det og »dra« deres næringer inde fra, til vi havde fået så mange op, at resten kunne drive uden om, og så blev svenskerne somme tider tossede, især hvis man slog et par halvstik uden om bunken, inden den blev smidt ud igen. Engang var Ernst Hansen og Cornelius Reuterdahl ude at dra svenskernes næringer, og så satte Kaneles, som han kaldtes, en åretold i og drog med en sime på hver side af tolden, så bosmen blev flækket på langs, og det var nu så sjovt for ham. Så siger Ernst: »Hvad Fa'en er det, du laver?« »Jeg draer, kan du vel nok se«. »Ja, gu kan jeg se, at du draer, men det er jo dine egne næringer«. Så kom tolden op i en fart, og der blev ikke flækket flere næringer den aften, men jeg tror ikke, at han fortalte til Stine, hvordan det var gået til, da de skulle igang med at bøde. Svenskerne fik jo nok skylden. Stine var hans kone. Og Ernst holdt vist også sin mund, til Kaneles var død, for Stine kunne være skrap i kæften, mens Kaneles var lige så skikkelig, som han var stor. Han er den første af Ålsgårds beboere, som jeg kan huske, ud over min familie. Dengang var stejlebakken dér, hvor kirken senere blev bygget, og når jeg så, at Kaneles gik oppe på bakken, sagde jeg: »Pebakke te Rotterdal«. Det skulle jo være: »På bakken til Reuterdahl«, men jeg kunne ikke tale rent dengang. Når jeg så kom op på bakken sammen med far eller onkel, for jeg var alt for lille til at gå alene, gik jeg jo hen for at sige goddag til Kaneles, men nu var det sådan, at han stod på den ene side af garnet, som han var ved at hænge op, mens jeg stod på den anden, og så sagde han, at jeg kom til at stikke min hånd igennem maskerne, for hans var for stor, og så hilste vi på hinanden gennem garnet, men jeg kan ikke selv huske, hvad han sagde. Det har min mor fortalt. Derimod kan jeg tydeligt huske, at jeg stak hånden igennem garnet. Desværre kan jeg ikke huske, hvor gammel jeg var, men det var i hvert fald inden jeg kunne tale rent, så jeg har vel været et par år.

Der er nogle mennesker, som man aldrig hører et ord om, og så er der andre, som der fortælles et utal af anekdoter om, og det var tilfældet med Kaneles og Stine, måske fordi de var så store modsætninger. Hun var ikke ond ved ham, tværtimod, men hun snakkede og snakkede, og det var ikke lige fornuftigt alt, hvad hun sagde, så han er vel nok blevet træt af at høre på hende af og til. De var temmelig velhavende, for Stine var sparsommelig, eller måske snarere nærig. Hun gik, som flere andre fiskerkoner, omkring med trillebøren og solgte fisk, og hun var desuden en stor ynder af en god kop kaffe, hvad hun aldrig fik derhjemme, som det vil fremgå af det følgende. Folk sagde om hende, at når kunderne spurgte, hvad fisken kostede, sagde hun, at de kunne jo give en kop kaffe så var hun tilfreds, men det er i hvert fald løgn, for Stine havde alt for god forstand på penges værdi, til at hun

skulle forære fiskene væk for en kop kaffe, selv om den var noget bedre end den, hun selv lavede. Men at hun har tigget en kop, når handelen var afsluttet, kan jo godt være. En nevø af dem har engang fortalt mig, at han, som boede i Helsingør i sin barndom, altid gik ud til dem pinsemorgen, og så tog han med Kaneles ud for at pilke torsk. Inden de tog ud, sagde Kaneles til Stine, at nu skulle hun lave dem en god kop kaffe, til de kom i land, men hun skulle ikke spare på bønnerne, som hun plejede, for han vidste da, at de havde råd til at drikke en god kop kaffe pinsemorgen. Stine lovede, at den skulle nok blive god; men når de kom iland og drak kaffen, var den lige så tynd, som den plejede at være. Det var også ham, der sagde, at Kaneles var lige så skikkelig, som han var stor, men Stine var en rappenskralle. Stine kunne dog også servere en kop kaffe, når hun havde en gæst, men den kostede hende jo heller ikke så meget. De sagde, at gæsten fik den altid i en ren kop, for inden hun skænkede, spyttede hun på hjørnet af forklædet og kørte et par gange rundt i koppen med det. Jeg ved ikke, om det er sandt, for jeg har aldrig drukket kaffe hos hende, men det kan lyde troligt nok. Hun var altid meget glad, når hun havde fået noget nyt og inviterede alle ind for at se det. Engang havde hun malet sit gulv, og min mor og jeg måtte da også ind og se det. Desværre manglede der ca. en kvadratmeter lige inden for døren, men det så hun stort på. Hun sagde, at malingen var sluppet op, men det var der nok ingen, der lagde mærke til, og hun kunne da ikke købe en hel dåse maling for den smules skyld. En anden gang havde hun fået bygget et nyt lokum, og maleren Stæhr-Olsen, der boede dér som sommergæst, havde dekoreret det med billeder over det hele, og det måtte alle hendes bekendte jo også ind at se. Jeg kan nu ikke huske billederne, for jeg var ikke så gammel, men en anden har fortalt, at det var billeder, der hentydede til brugen, så det har jo nok været festligt. Ja, der kunne fortælles meget endnu om Stine, og jeg må vel slutte min beretning om hende, men et par småting må alligevel med. Den ene handler oven i købet om bjergelaget, som Kaneles selvfølgelig også var medlem af. Og den viser, at Stine på sin måde alligevel havde omsorg for sin mand. Der havde været stranding, men nu var skibet kommet af grunden og slæbt til værftet i Helsingør. Min onkel, som var formand for bjergelaget og var fulgt med til Helsingør, havde jo ingen problemer med at komme hjem, men for de andre, som skulle ro hjem i deres både, stillede sagen sig anderledes, for søen var nemlig fuld af drivis, så det blev en streng tur. De måtte stage bådene frem mellem flagerne eller trække dem over de største, og støvler var der ingen, som havde på, for de havde jo ikke brug for støvler ombord i skibet, og de var gået i bådene fra broen med træsko på, da de skulle ro derned, for dengang var isen væk. På grund af isen kom bådene ind på forskellige steder af kysten, hvor de så måtte trække dem op og gå hjem.

Den båd, min far var i, kom heldig ind til Langebro, men den, som Kaneles

var i, var særlig uheldig, for den kom ikke ind før Julebæk. Noget efter, at de var kommet hjem, kom Stine hen til os og spurgte, om min far ikke havde fundet en træsko ude på isen, for Kaneles havde mistet en træsko der ude, så han måtte gå på en træsko og en hosesok hjem fra Julebæk, og det var et par helt nye træsko, han havde haft på. »Men nu har jeg lagt ham i seng og givet ham kamillethe og stoppet dynen ned om ham, så nu ligger han og sover så godt, men hvis I finder en træsko, så er det hans, og så vil en af jer nok komme hen med den, for det var et par helt nye træsko«. Min far sagde selvfølgelig, at det skulle vi nok. Han vidste jo godt, at nu lå den vel sagtens oppe ved Kronborgpynten eller der omkring, så den så vi aldrig mere. Nå, jeg må vel hellere slutte med Stine, ellers bliver det for langtrukkent. Der er bare en lille ting, jeg må have med til slut, da den vakte stor jubel i Ålsgård. En dag, da min bror havde været til købmanden, rev han en håndfuld blade af Stines hæk og smed dem ind i hendes have, og det så hun inde fra stuen. Hun smækkede vinduet op og sagde, at han skulle komme ind og samle bladene op, men da han regnede med, at han skulle have øretæver, stak han hjem, det bedste han havde lært. Kort efter kom Stine og sagde til min mor: »Goddag fru Riff, De må ikke være vred, og jeg må ikke være vred, – er mandfolkene hjemme?« og da hun havde fået at vide, at de var på søen, fortsatte hun: »For jeg ville bare sige Dem, at Deres søn har smidt blade ind i min have, og det vil jeg ikke have, så han må komme hen og pille dem op igen«. Niels havde jo gemt sig, da han så Stine komme, men han blev fundet frem og måtte tilstå forbrydelsen og følge med hende hjem og samle bladene op. Stine blev ikke inviteret på kaffe den dag, og det var vel nærmest derfor, hun var kommet. Men længe efter hørte man folk sige: »De må ikke være vred, og jeg må ikke være vred, – er mandfolkene hjemme?« og folk stoppede Niels og mig på vejen og spurgte, om det var sandt, for min mor havde jo omtalt det til andre.

Der var jo mange andre mennesker i Ålsgård, jeg kunne fortælle om, for dengang var det et lille fiskerleje, hvor alle kendte hinanden og havde boet på stedet i mange år. Befolkningen deltes i to grupper. På den ene side fiskere og søfolk og på den anden side københavnere og bønder. Jeg skal ikke omtale københavnerne nærmere, for det er der så mange, der har gjort. Kun et enkelt særlig slemt eksemplar af racen vil jeg nævne, fordi min bror og jeg til sidst fik en slags hævn over ham. Han hed Fleron og var gift med den tidligere danserinde Lona Barrison, som i sin tid vakte en del forargelse ved sin lette påklædning, når hun optrådte, efter hvad min mor fortalte. Hun hed for øvrigt Abelone Baraison, men syntes vel, det andet lød mere kunstnerisk. Jeg ved det, fordi min tante havde gået i skole sammen med hende. Da hun blev for gammel til at optræde, købte de et hus i Boderne ud til søen, og det første, han gjorde, var at sætte et pigtrådshegn op for hver ende af stranden, men Niels og jeg kravlede selvfølgelig under hegnet, når vi gik langs stranden, og

så kom Fleron farende og skældte os ud og truede med øretæver. Det fortalte vi selvfølgelig derhjemme, og min onkel, som jo var strandfoged, kom i tanker om, at han skulle jo inspicere stranden engang imellem, så han fandt strandfogedskiltet frem fra slagbænken, hvor det havde ligget på sin plads, og så begav han sig på vej langs stranden. Da han kom til Flerons pigtråd, fandt han et brædt og slog noget af tråden ned, så han kunne komme forbi. Fleron kom jo som en trold af en æske og truede ham med, at han skulle blive anmeldt for hærværk og komme til at erstatte trådene, han havde slået ned, men Lauritz forklarede ham, at han var strandfoged og havde ret til at færdes overalt ved stranden, og hvis han ikke skrubbede op til sig selv, skulle han blive anmeldt for fornærmelse af en embedsmand i funktion, og så forsvandt han.

Så var det en aften i den tid, da ribsede var modne, at Niels og jeg stod og snakkede med Johannes og Line (Johannes var ham, som skulle have madpakken, og som de kaldte for Guldgraveren). De havde en stor have med mange slags frugttræer og buske, som de solgte afgrøden af, for de boede på landsiden, hvor grundene var store og jorden var god. Det gjorde alle de velhavende dengang, mens fiskere og småfolk måtte nøjes med de små og dårlige grunde ud til søen. Nu er det jo for det meste omvendt. Endskønt – hvem er rig, og hvem er fattig. Det kan man jo ikke se uden på dem. Dengang troede vi, at Fleron var rig, men vi blev klogere. Vi stod altså og snakkede med Johannes og Line, da Fleron og Lona kom forbi. De stoppede op, og Fleron spurgte Line, om hun havde nogle ribs til salg, og Line sagde, at det havde hun, og hvor mange de skulle have. Så sagde Lona noget på engelsk til Fleron, og så sagde Johannes noget på engelsk til Lona, og så hankede han op i armen på hende, og så drev de af, og der blev ikke snakket mere om at købe ribs.

Da de var gået, spurgte vi Johannes, hvad de havde snakket om, og han sagde, at Lona havde sagt til Fleron, at det kunne jo ikke nytte noget, at de købte ribs, når de ingen penge havde til at betale dem med. Så havde Johannes sagt til hende, at det kunne godt vente med betalingen, til de fik nogle. Niels og jeg morede os godt over det som en slags nemesis, fordi de så tit havde jaget os væk fra stranden, for selv om vi var fattige derhjemme, havde vi dog altid råd til at købe de ribs, vi skulle bruge, og betale dem kontant. Og derfor skal man ikke skue hunden på hårene. De så rige ud og var fattige, og Johannes og Line så fattige ud og var rige, for de kunne have købt en bondegård og betalt den kontant. Noget efter måtte Fleron da også sælge huset og rejse væk, og så fik vi da lov til at gå ved stranden igen.

Provst Garboe skriver at »Aalsgaard Leye er et fattigt Leye, og at det meste, de lever af, er deres Arbeyde på det derved liggende Fabrique«. Min tip-tip oldefar hed Hans Caspar Rieff (f. ca. 1710). Han var hvervet soldat og kom fra Schwaben og var gefrejter under kaptajn Wieregg. Han har

vel ligget i garnison på Kronborg, hvor han har truffet sin kone Johanne Jensdatter Lock, datter af smed Jens Lock på geværfabrikken. Senere kom han til Holsten, hvor han forsvandt. Johanne var død forinden. Deres børn tog bedstefaderen sig af, og blandt dem også min tipoldefar, Johan Christian Rieff (1738–1816). Han var gift med Thora Johansdatter (1736–1814), Johan Rieff er den første af mine forfædre, jeg har nogen mundtlig underretning om. Min onkel Lauritz Riff fortalte, at han hed Johan og var kommet fra Norge, så han har måske opholdt sig nogen tid i Norge. Han var først bøssemager på geværfabrikken og blev siden fisker. Han boede i det nuværende hus Strandvej 138 i Ålsgård, som nu er bygget helt om, men som dengang var nøjagtig magen til mit, eller rettere sagt mit er magen til det andet, da det andet er det ældste. Min oldefar hed Hans Riff (1780–1868) og var gift med Birthe Nielsdatter (1787–1871).

Hans Riff ernærede sig som fisker og færgemand. Han havde en færgebåd på én kommercelæst, hvormed han udskibede brænde og geværer fra geværfabrikken og indskibede kul og jern. Han foretog dog også rejser til Jylland, hvad man kan se af hans notesbog, hvor der et sted står: »Mit uher blev gjordt ved i jylland 1828 1 rd«. Det ser altså ud til, at han har ejet et lommeur, hvad vist ikke alle gjorde dengang, for han har vel næppe taget stueuret med til Jylland for at få det gjort ved. Det var vel blevet ordnet af en af de omvandrende urmagere, som fandtes dengang. Min oldefar fortalte engang, at bornholmeruret, som min bedstefar købte på Børsen i 1845, var gået i stå, og da den omvandrende urmager så en dag kom og spurgte, om der var noget at lave, skulle han jo se på uret, og da han havde kigget i værket, sagde han: »Ja Niels, jeg kan godt sige dig, hvad der er i vejen, for det er det der hjul, som der skal files lidt af tænderne på, for de er for lange«. Dertil svarede min bedstefar: »Du skal inte file noget, for nu har tænderne passet fra 1845, så det skulle være underligt, om de pludselig var vokset«. Og så måtte urmageren gå med den besked.

I 1808 udrustede Hans Riff sin færgebåd »Svanen« til kaperbåd og tog på kaperi. Folk, som ikke ved bedre, kalder kaperne for sørøvere, men det er nu ikke helt rigtigt. Der var meget strenge regler for, hvilke skibe de måtte opbringe, lige som de var underlagt flådens officerer og af dem kunne pålægges at deltage i planlagte ekspeditioner mod fjenden, så de må vel nærmest regnes som en del af den danske flåde. De havde også pligt til at holde øje med fjendens bevægelser og straks aflægge rapport derom til nærmeste kystbatteri. De var også forsynet med signalflag, som de skulle vise, når de passerede kystbatterierne eller orlogsmænd. Oldefar tog altså på kaperi og var så heldig at opbringe en engelsk brig, som gav så meget i prisepenge, at han fik råd til at bygge sig et hus i 1810. Det kostede 612 Rigsdaler. Grunden til at bygge på skaffedes på den måde, at hans fars have blev delt midt over, og så havde han den anden halvdel til at bygge sit hus på. Det er derfor, der er så lidt jord

til de to huse. Dengang var der jo ikke så meget papirnusseri, når man ville bygge. Havde man en grund, så byggede man, som man ville, uden at nogen tog sig af det. Greven var i hvert tilfælde kun glad der over, for han fik jo mere i fæsteafgift af de to grunde end af en.

Men nu har der meldt sig et andet problem. Bindingsværket skulle være egetræ; og sådant var det strengt forbudt at bruge til andet end krigsskibe, da englænderne jo var stukket af med flåden i 1807, så der trængtes til nye skibe. Det er vel af den grund, at han fik bundet huset af ovre på Domsten, hvor hans broders svigerfar (og måske også hans egen) boede, og så blev det hele sejlet over og stillet op her.

Jeg har hørt sige, at kaperen Christen Danielsen hjalp ham med at sejle det over, og det lyder jo troligt nok, for det hele kunne vel ikke være i én båd. Det var ikke alt træet, der var nyt, der var gammelt skibstømmer imellem, bl. a. et stykke træ, som stammede fra et af Tordenskjolds skibe, som var strandet på Hallands Væderø. Der er i hvert fald et stykke gammelt skibstømmer, der sidder som skorstenshammer i køkkenet, så det må vel være det. Da huset var færdigt, giftede han sig med Johanne Nielsdatter den 2. december 1810, så jeg ved ikke alene hvilket år huset er bygget, men også datoen, det er taget i brug, for den dag må de vel være flyttet ind. Min far og onkel snakkede tit om deres bedstefar. Min far fortalte om, hvordan han engang snød englænderne. Det var ovre ved øen Endelave, at de blev forfulgt af en engelsk fregat. De brugte både sejl og årer det bedste, de havde lært, men engelskmanden halede ind på dem, så de kunne se, at de ikke kunne nå at komme ind under kystbatterierne på øen, hvor de ville have været i sikkerhed, da kaptajnen på fregatten selvfølgelig ikke ville risikere at få sit skib forskudt for en kaperbåds skyld. Så fik oldefar en god idé. Han gav ordre til at hale sejlet ned, samtidig med at en mand stak sin åre halvvejs ned i vandet, som om der var et undersøisk rev, som de skulle se at komme over. Denne manøvre blev set fra fregatten, som straks vendte og stod ud efter for ikke at komme på grund, og så kunne kaperen i fred og ro sejle ind under land, hvor de var i sikkerhed, indtil fregatten var forsvundet fra farvandet.

Man læser sommetider, at fiskerne led nød om vinteren, når søen var frosset til, men så slemt var det nu vistnok ikke, for der var alligevel en hel del udveje. Man kunne pilke torsk på isen eller stange flyndere inde på det lave, og man kunne skyde ænder og andre fugle i vågerne, eller fange dem i garn, i hvert fald dykænder; det brugtes endnu, da jeg var dreng. Og så var der en måde, som nu ikke eksisterer mere, og det var at ise skibene til eller fra Helsingør, når Kattegat var isfrit, men Sundet endnu tillagt. Så mødte alle fiskere op med issave og økser og skar og huggede en rende, så skibet kunne komme frem. Så var det en dag, at der kom en bonde ud for at se på arbejdet, og han spurgte oldefar, hvor meget han nu kunne tjene ved at stå der og

skære, og oldefar sagde, at han fik en daler om dagen, men han, der stod neden under og trak på den anden ende af saven, fik 10 daler, fordi der var så koldt dernede, og det kunne bonden da så godt forstå. Min far fortalte, at Hans Riff altid havde en flintesten og en gammel fil i båden for at kunne slå gnister om natten, så de kunne ses fra skibene, for dengang havde de ingen lanterner i små både. Andre har fortalt mig, at man brugte at slå gnister over garnene, inden man satte dem, for at få fisk, så det har måske også været derfor, han havde ildtøjet med. Han var så godt kendt med stjernerne og kunne altid sige, hvad klokken var, ved at se på stjernernes stilling. Og så gik han barbenet om vinteren, men med vanter lige til Sankt Hans. I hans tid stod der et egetræ uden for huset, og det tog sol og lys fra stuen, så han ville gerne have det væk, men det var strafbart at fælde et egetræ dengang på grund af det med flåden. Han ville dog forsøge og spurgte skovfogeden, om han måtte fælde det, fordi det tog lyset fra stuen, men skovfogeden sagde, at det var slaveriet, hvis han gjorde det. Så spurgte han, om han måtte fælde det, hvis det gik ud, og det måtte han gerne, men skovfogeden skulle syne det først, inden han gav tilladelsen. Da så sildene og det salte flæsk var spist, hældte han al lagen ned om rødderne på træet, og næste forår var det gået ud, og da skovfogeden havde set det, fik han lov til at fælde træet, så der kunne komme lys i stuen.

Han har også fortalt min far og onkel, at det er de døde fra slaget på Reden i 1801, som ligger begravet ved Majorgården, og han har måske selv været med til at grave dem ned. Der er somme tider nogen, som spørger, om det er englændere eller danskere, der er begravet. Det er næsten ganske givet, at det er englændere, for de danske faldne blev sejlet i land og begravet i en stor fællesgrav på Holmens kirkegård, men der kan vel nok være et par danskere imellem, som er faldet over bord, da de blev skudt, men det er nok ikke mange. Med englænderne forholder det sig anderledes. De blev sikkert bare smidt i søen og fik lov til at drive med strømmen nord på.

Efter min onkels beskrivelse var Hans Riff en lille, væver mand, og han havde vist også et muntert sindelag, efter hvad man hørte om ham i min barndom, hvor der levede mange gamle mennesker, som havde kendt ham. Han var en god ven af Michael Wiehe, som boede her om sommeren, og som kom og læste op for ham og Birthe, når de lå i sengen på deres gamle dage på grund af alder og svagelighed. Engang fik han en pakke sendt fra Michael Wiehe. Uden på stod skrevet: Til Skjæggets Forskjønnelse, og han troede så, at det var et eller andet skønhedsmiddel, som skuespillerne brugte på teatret, men da han fik den pakket ud, viste det sig, at det var en ny barberkniv.

På sine ældre dage blev han Dannebrogsmand. Måske i anledning af hans 80 års fødselsdag i 1860. I hans skattebog står: Skatter og Brandcontingent for 1860 og 1861 er ifølge høie Resolution beregnet og betalt af Fideicommisset som en Gave, og siden betalte han ikke skat. Første gang han ses at

have betalt skat er 1815, hvor han betalte 5 rbd. 4½ sk. Skatten varierer meget fra år til år og ses somme tider at være betalt i sedler og tegn og én gang i sølv og tegn; dengang var kursen på sølvpenge jo en anden end på sedler. Tegn vil sige kobberpenge, som dengang hed rigsbanktegn. Da Hans Riff var død i 1868, skulle hans Dannebrogskors afleveres på Amtsstuen i Esrum, og min bedstemor gik derop med det. Min far, som dengang var 11 år, fik lov til at gå med. Det skulle man byde nogen nu til dags at gå fra Ålsgård til Esrum og tilbage igen; en 11 års dreng kunne altså klare turen. Dengang regnede folk ikke en spadseretur på et halvt hundrede km for noget særligt. Da min morfar, som boede i København, havde tilbragt julen 1902 i Ålsgård, ville han gå hjem for at se på julestormens ødelæggelser. Han var dengang 74 år, så de fik snakket ham fra det, men han regnede altså ikke en tur på 50 km for uoverkommelig. For en del år siden, da jeg var arbejdsløs og var til kontrol, hørte jeg, at en maler fra Helsingør blev anvist arbejde i Kvistgård, men han nægtede at tage det, for han kunne da ikke cykle så langt hver dag.

Min bedstefar hed Niels Peter Hansen Riff (1820–1894), gift med Kirstine Mathilde Sørensdatter fra Hesbjerg (1822–1896). Han overtog huset efter sin mor i 1871, da hans ældre bror Peter Chr. Hansen Riff var forsvundet. Han havde omkring 1864 påbegyndt modellen af en brig, men han var taget ud at sejle, inden han fik den færdig. De mente jo, at han var forlist, men mange år efter blev en fisker fra Ålsgård prajet af en hollænder, som sagde, at han havde en hilsen fra kaptajn Riff i Rotterdam til hans familie i Ålsgård, og det kan kun have været ham, da ingen anden af familien vides at være forsvundet på søen. Niels Riff deltog i krigen 1848–50 om bord på skibene »Thetis« og »Skjold«.

Det var ikke alene svenskerne, som drev hen over de faste næringer, der var kvaler med. Langt værre var det, når skibene drev med ankeret og slæbte alle garnene sammen i en bunke, og det kunne meget nemt ske, når strømmen var hård, så de ikke kunne krydse op imod den. Så lod de ankeret gå, men da det skulle hives med håndkraft, stak de ikke mere kæde ud end højst nødvendigt, for at spare tid ved letningen, og i nogle skibe for at spare folkene for unødvendigt arbejde. At det var et slæb at være sejlskibsmatros, er der vist for øvrigt ingen tvivl om, og sømandsromantikken forekommer vist for det meste i drengebøger. Når en mand som Steen Bille, der havde ord for ikke at være blødsøden over for sine folk, i sin beretning om »Galathea«'s jordomsejling skriver: »Ingen kan tænke, og ingen kan tro, hvad ondt en sømand må døje«, så må der være noget om det.

Når nu et skib så ud til at ville drive hen over garnene, var der jo altid nogle, som roede ud og gjorde opmærksom på det, og det var måske ikke altid i de mest høflige vendinger, og skipperen var vel heller ikke altid tilbøjelig til

enten at lette eller stikke mere kæde ud, så der opstod gerne et større skænderi derom. Engang kom Frederik den Syvende krydsende, og da han ikke kunne krydse op mod strømmen, fordi vinden lagde sig, lod han ankeret gå og lå og drev så småt nedefter. Inde fra land blev det jo set, og alle kendte kongeskibet, så der var ingen, som havde rigtigt mod på at ro ud og sige til ham om at lette. Til sidst sagde bedstefar, at han ville ro derud og sige det. De andre sagde: »Er du tosset, Niels, du vil vel inte jave kongen væk, det slipper du aldrig godt fra«. Han roede nu derud alligevel, og da han kom op på siden af skibet, kom Frederik selv hen og spurgte, hvad han ville. Niels forklarede så, at der stod garn så og så langt nedefter og spurgte, om kongen havde noget imod at lette, til han var drevet hen over dem. Kongen gav straks ordre til at lette og sagde: »Du skal have tak for, at du kom ud og sagde det, for jeg ville være blevet meget ked af det, hvis jeg havde fået jeres garn op med ankeret« Så han kom altså ikke i slaveriet af den grund, hvad de andre vel havde forestillet sig.

Frederik d. 7. kom tit på klapjagt i Hornbækskoven, og min onkel har fortalt lidt derom, da han selv har været med, formodentlig som klapper. Han fortalte, at kong Frederik, som jo var temmelig tyk, havde svært ved at kravle op ad bakkerne. Det var imidlertid forudset, så man medførte et langt tov, som blev bundet om livet på kongen, og så stod de andre oppe på bakken og halede i tovet, mens kongen ganske mageligt gik op ad bakken. En gang var han så uheldig, at han mistede en bukseknap, så han var ved at tabe bukserne, og da nål og tråd ikke regnes for jagtrekvisitter, var der ingen mulighed for at få syet knappen fast igen, og der var langt til det nærmeste hus, så det var ikke nemt at skaffe syrekvisitter i en fart. Kongen var ret ulykkelig og sagde: »Er der da ingen, som kan hjælpe mig, for I vil da ikke have, at jeres konge skal komme bukseløs hjem?« Blandt klapperne var der en mand fra Saunte, og han vidste råd. Han skar to små huller i bukselinningen, og så stak han en lille pind gennem hullerne og selestroppen, og så sad bukserne, hvor de skulle. Kongen blev så glad, at han lovede manden, at han skulle blive dannebrogsmand, fordi han havde hjulpet sin konge, da han var i nød.

På en gammel kvittering, jeg har, står følgende, som vedrører bjergelaget:
Modtaget fra Aalsgaards Fiskere ved Hr. Niels Riff Fyrgetyve Rigsdaler Halvdeel af Bjergeløn for Skonnerten Emanuel af Stavanger for Regning af de Herrer Svitzers Bjergningsentreprise.
Helsingør 29 April 1874

Major Wright & Co.

Det ser altså ud til, at når fiskerne bjergede et skib uden Svitzers medvirken, skulle Svitzer have halvdelen af bjergelønnen, samt at min bedstefar

var oldermand for fiskerne det år, da det er ham, som har sendt pengene ind.

Bestillingen som oldermand gik på omgang imellem fiskerne, så hver var oldermand et år, men kun husejeren eller fæsteren. Var der flere brødre i et hus, blev altså kun den ene oldermand, nemlig den ældste, som jo næsten altid var den, der ejede huset. Det var ikke alle huse, der var selvejerhuse. Nogle ejedes af fideikommiset lige som al jorden var fideikommisets. Huset her var selvejerhus, men vi betalte 20 kr. om året i fæstepenge, og de kunne ikke sættes op undtagen ved ejerens død, men derudover skulle fæsteren betale amtsstueskatterne.

Jeg har et gammelt fæstebrev fra 1771, som lyder sålunde:

> Jeg Henrich Carl Baron von Schimmelmann, Ridder, deres Kongl. Maytts til Dannemarck og Norge p. p. Bestalter og Geheime Raad etc. etc. gjør vitterligt at have stædt og fæstet, som ieg og hermed stæder og fæster til Peter Hansen det paa Aalsgaard Fiskerleye under No 8 beliggende Huus, som Ynd Erichsen sidst beboede og fradøde. Hvilket Huus fornevnede Peter Hansen sin livstiid i fæste maae beholde, bruge og beboe, naar han deraf aarlig og i rette tiid erlægger og betaler alle de Afgifter og Kongel. Contributioner, som nu ere eller herefter paabudte vorder, Bygningen, som er på 4 Fag, forsvarlig forbedrer og vedligeholder, forretter aarlig 3de høstdage, værer mine Ordres, saaenten ved mig selv eller Fuldmægtig udgiver, hørig og lydig, ingen ubekjendte eller mistængelige Persohner huuser eller hæler og i øvrigt retter og forholder sig efter Hans Kongl. Maytts. allernådigste Lov og Forordninger. Til indfæstning af dette Huus gives ingen Fæste.
>
> Hellebeck den 1. May 1771.
>
> B. von Schimmelmann.

Jeg må tilføje, at jeg engang har læst, at der findes ikke noget på dansk, som Schimmelmann selv har skrevet, og det er da også kun underskriften, som han selv har skrevet. B er ikke hans forbogstav, men betyder baron. Men han kunne vel forøvrigt heller ikke hverken tale eller skrive dansk.

Da min bedstemor var død i 1896, arvede min onkel Lauritz Riff (1849–1937) som den ældste søn huset. Forinden havde han dog måttet love sin mor, at min far Georg Riff (1857–1930) skulle have lov til at bo der så længe, han levede. Lauritz var ugift al sin tid. Min far giftede sig i 1902 med Caroline Gercke, og jeg blev født i 1904 som deres ældste søn. Min bror blev født i 1905, og derved blev det. Det første min far har fortalt mig om sin barndom er, at det første juletræ kom her i huset, da han var 7 år, altså i 1864. Det var ikke ret stort, for om natten stod det under et skab med ca. 50 cm høje ben. Det har altså kun været en halv meter højt, men et juletræ var det, og der var forskellige gode, spiselige ting i hjerter og kræmmerhuse. Det syntes

musene også, for i løbet af natten havde de plyndret træet for alt spiseligt. Om morgenen blev der gråd og tænders gnidsel, så min bedstefar måtte hen til købmand Petersen for at hente en frisk forsyning. Dengang havde købmændene også åbent 1. juledag, for der var ingen lukkelov. Min far kaldtes »drengen med hørhåret«, fordi han var så lyshåret. Han sad model til Carl Blochs billede: En fiskerdreng. Da han gik i skole, var han absolut ingen ven af skolelærer Olsen, og fjendskabet var gensidigt. Da Olsen engang fortalte, at alle fisk var stumme, sagde min far: »Det er løgn, for både stenulken og knurhanen kan knurre«. Og så vankede der jo et par øretæver, fordi han havde sagt løgn til læreren. En anden gang må han have gjort sig særlig umulig, for han blev sat i arrest i Olsens gedestald, og krogen blev sat på udvendig, men stalden var et gammelt bindingsværksskur, og da Olsen var gået ind, sparkede Georg et fag af muren ud på den side, der vendte væk fra skolen, og krøb ud og gik hjem. Geden benyttede sig også af lejligheden og gik en tur i skoven, så Olsen måtte ud at lede efter den, da skoletiden var forbi, og han kom ud for at lukke Georg ud.

Dengang var mulighederne for en rask dreng til at tjene penge vistnok større, end de er nu, hvor loven ligefrem forbyder dem at arbejde. Min fars indtægtskilder var forskellige. Han blev altid tilkaldt, når en flagline var løbet ud af knappen eller en ny skulle sættes i. Så klatrede han til tops i flagstangen og ordnede sagen. En anden indtægt havde han af at sælge sand, som man brugte i store mængder til at strø på gulvene, som dengang var hvidskurede. Om denne sandhandel fortalte han engang en sjov historie. Han og en kammerat havde hver en stor bunke tørt sand liggende til at sælge af, men der blev somme tider stjålet af bunkerne om natten. De holdt vagt og opdagede, at det var en kone, der kom og fyldte sin spand på bestemte dage, når det var blevet mørkt, og så skred de til aktion. De vidste, at hun tog altid det øverste af bunken, og så forrettede de deres nødtørft oven i hver sin bunke og lagde sand over, så intet var at se. Om aftenen holdt de vagt oppe i haven, og ganske rigtigt: da det var blevet mørkt, og alle tilsyneladende var gået til ro, kom konen med sin spand og begyndte at grave i toppen af den ene bunke; men det blev hun hurtigt færdig med. Hun skældte og bandede og måtte jo gå ned til søen og skylle fingrene, mens drengene stod oppe i haven og skrubgrinede af hende, hvad der ikke gjorde hendes humør bedre. For fremtiden fik de lov til at have deres sand i fred. En tredie fortjeneste havde han ved at hente telegrammer til redaktør Bille. Dengang var der ikke telegrafstation i Ålsgård, så telegrammerne måtte hentes i Helsingør. De kunne vel nok fås bragt ud, men det kostede ekstra. I hvert fald gik min far hver dag til Helsingør efter telegrammer. Især i 1870 hentede han mange, for redaktøren var jo interesseret i at følge med i krigens gang nede i Frankrig.

En anden indtægtskilde var at sælge pilke og pilkelodder, som støbtes af bly, som leveredes af geværfabrikken til indbrudspris.

Når geværløbene var færdige, blev de prøveskudt i Proberhuset. De løb, som overlevede prøven, gik så videre i fabrikationen, indtil de var færdige, hvorefter de blev prøveskudt endnu engang. Denne skydning foregik også fra Proberhuset og ud i en jordvold, som lå et kort stykke derfra. Der samledes jo efterhånden en hel del kugler i volden, og de blev engang imellem gravet ud og støbt om. Min far har fortalt, at han og andre drenge, som havde brug for bly, gik op efter fyraften og gravede kugler ud, men hvis Probermesteren kom, var det bare med at komme af vejen i en fart, for ellers vankede der øretæver, og så måtte de selvfølgelig aflevere det bly, de havde gravet ud.

Ellers skal jeg ikke skrive noget om Geværfabrikken. Da min far var dreng, sagde man forøvrigt slet ikke Geværfabrikken. Man sagde Værket, og det sagde min far altid, når han mente Hellebæk. Der er nu alligevel et par småting, som også skal med, da de ellers vil blive glemt. Oppe i Skæftergården var der en mand, som havde grønt hår, men det var nu ikke den naturlige farve. Det skyldtes, at han filede messingbeslag til og havde den vane at tørre fingrene af i håret, og efterhånden som messingstøvet irrede, farvede det håret grønt. En pige af min familie blev gift med en garniturfilersvend på Værket, men om det var ham, ved jeg ikke. Der var også en gammel tømrer, som hed Ljunggreen. Når han var ved at lave et arbejde, og en af de tyske mestre kom og sagde: »Er du doch ikke snart fertig?« sagde Ljunggreen, når han var gået: »Fæfig mig her og fæfig mig i røven, jeg skal sgu nok sige til, når jeg er færdig«. Ljunggreens efterkommere bor endnu i Ålsgård.

Der var meget tømrerarbejde på Værket, for de fleste af hjulene i mølleværkerne var af træ, og tænderne blev ret hurtigt slidt og skulle skiftes ud med mellemrum, og det gjaldt vel endnu mere for knasterne på knastakslerne, der løftede hamrene. Til tænder og knaster brugte man hvidbøg, da det er meget glat og hårdt at slide på. Derfor plantedes der megen avnbøg i skoven ved Hellebæk, for at der altid skulle være nok at tage af, og der står efter sigende avnbøg deroppe nogle steder endnu. Når træet kom fra skoven, blev det skåret op på en plads, som hed Materialhaven. Min onkel fortalte mig engang om en sjov hændelse, som var foregået der for mange år siden, men det var selvfølgelig mange år før hans tid. Der stod engang nogle af Værkets arbejdere og skulle i gang med at skære en stor træstamme op til tømmer. Så kom der en fremmed mand ind og sagde, at han kunne kravle igennem stammen på langs, men det var der jo ingen, som ville tro. Men manden var en af dem, som kunne hverre syn, og han hypnotiserede dem alle til at tro, at han krøb igennem stammen. Mens de nu stod og kiggede for at se, når han kom ud af den anden ende, kom der en kone, som ikke var blevet hypnotiseret sammen med de andre, og hun spurgte dem, hvorfor de stod og gloede på ham, og de svarede, at han var på vej gennem træstammen. Så begyndte hun at grine og sagde, at de måtte jo være tossede, når de ikke kunne

se, at han kravlede oven på træstammen, og med det samme kunne de alle se det. Så så manden på hende, og i det samme måtte hun til at løfte højere og højere op i skørterne, for hun troede, at hele pladsen stod under vand, og så var det jo hende, der blev til grin.

Der var megen overtro dengang, og jeg har hørt, at der var ikke ét af de gamle huse i Älsgård, hvor det ikke spøgede, men jeg kender ikke noget videre til det, for min far ville ikke fortælle os noget om det. Han sagde, at det var noget vrøvl, som vi ikke skulle tro på. Han var ellers selv blevet flasket op med spøgelseshistorier, for hans tante kunne alle de spøgelseshistorier, der fandtes i hele omegnen, og hun fortalte glad og gerne derom, når de sad i stuen om aftenen, så ungerne krøb ind under bilæggerovnen, hvor der var lidt lys fra en revne i bunden, og tissede i bukserne, fordi de ikke turde gå uden for. Jeg kan kun huske en af hendes historier, eller rettere sagt, det er den eneste, jeg har hørt. Den handler om et nøgle garn, man kan finde et sted, som jeg nu har glemt, og hvis man tager det op og putter det i lommen, vil det begynde at vokse, så man ikke kan få det ud igen, og man må så gå rundt med det hele natten. En ældre dame, som hed frk. Benthin, og som var spiritist, fortalte, at en grevinde Schimmelmann gik og spøgede oppe på palæet, hvor nu Skorpeskolen er. Hun havde selv talt med hende, sagde hun. Oppe i Skoven ved Apperup var der en mose, som hed Freilifs Mose, og der gik Freilif om natten som en stor hund, og han var ikke god at møde. Hvem Freilif var, vidste min onkel, som har fortalt mig det, ikke, men det kan vel være en, som engang er gravet ned der i mosen.

I min barndom var der en gammel mand i Ålsgård, som hed Lars Hansen, kaldet Kattelas, fordi han skød katte for folk, når de havde en kat, som de vile af med. De sagde, at for at spare på haglene kom han små blå klampesøm i forladeren i stedet for hagl, så der blev vel ikke megen kat tilbage, når den havde fået sådan et plaster. Las var også en stor jæger både på søen, langs stranden og oppe i skoven, men der turde han kun komme om natten, når skovfogeden var gået i seng. Så var det engang, at de lagde mærke til, at det var længe siden, at Las havde været på jagt i skoven, og da de spurgte ham om grunden, sagde han: »Jeg kommer der inte mer, for sidst, jeg var der, mødte jeg Freilif«. Deraf kan man se, at det er ikke altid, at omstrejfende hunde i skoven er til skade for vildtet. Det fik i hvert fald fred for Las. En morgen om vinteren, da Lars og Carl Riff skulle på søen og drage kroge, hørte de et skud henne ad stranden, og da de kom ned til båden, stod Kattelas der med bøssen i hånden og sagde, at han havde skudt en and, og om de ville tage den med i land til ham, når de roede forbi, og det lovede de at gøre. De kunne også se, at der drev noget der ude i mørket, men da de kom derud, viste det sig, at det var en stor støvbold og ingen and. De tog den dog op i båden, og da de kom i land, stod Las og ventede. Så tog Riff bolden og sagde: »Ja, ja, Las, der har du din and«, og så smed han bolden i hovedet på Kattelas, men han blev

meget fornærmet, for han troede, at de havde stjålet hans and, og han snakkede ikke til Lars Riff i lange tider.

Mens vi er ved Kattelas og hans små blå søm, kan jeg fortælle, at da min onkel var dreng, købte man ikke hagl. Man bankede bly ud i lange, tynde stænger og skar dem over i passende små stykker og brugte dem som hagl. Rendekugler til større dyr støbte man derimod i en form, som bestod af en tang med en støbeform i den ene ende, så man kunne lukke den op og tage kuglen ud. Hvordan det forholdt sig med spøgelser, var der ikke helt enighed blandt os unger, da jeg gik i skole. Ganske vist sagde de gamle, at det var løgn, og det kunne måske også godt være rigtigt, men i skolen lærte vi noget andet. Vi lærte om Samuels ånd, som blev manet op af heksen i Endor, og i lærebogen stod, at man måtte ikke mane eller besværge og gøre spørgsmål til de døde, og da vi jo fik at vide, at i Bibelen stod der kun sandheden, var det slet ikke så nemt at vide, hvad man skulle tro. I hvert fald anså de fleste af os det for sikrest at holde os fra de steder, hvor de døde var begravede, først og fremmest kirkegården, men Majorgårdens have var også mistænkelig på grund af de mange englændere, der var begravet i 1801. Ja, den var vel næsten værre, for de var vel bare kulet ned, efterhånden som de drev i land, uden at præsten havde læst over dem. Oppe på Krogebakke er der en privat begravelsesplads for Hostrup-Schultz og hans efterkommere, og der var det også galt. En dreng i skolen hed Helge. Hans far arbejdede på Ålsgård Teglværk, og Helge fortalte, at for nogle dage siden, da hans far gik hjem fra arbejde, var der kommet en sort kat ud fra begravelsespladsen og havde gnedet sig op ad hans ben. Faderen havde sparket til katten, men da han kom hjem, var han blevet syg og måtte gå i seng, og nu var han klar over, at det var en der inde fra, som havde været ude efter ham.

Foruden troen på gengangere, var der jo også meget andet, de gamle troede på, og der fandtes utallige regler for, hvad man skulle, og især for, hvad man ikke måtte. Nu kalder vi det for overtro, men for de gamle var det tro på forfædrenes erfaringer, som der ikke let kunne rokkes ved, da de selv havde gjort de samme erfaringer, som de så tog som bevis for rigtigheden. Hvis man fløjtede på søen eller i den åbne skorsten, eller når man havde med redskaber at gøre, fik man blæst, og det er der jo ikke noget mærkeligt ved, da det blæser mere, end det er stille, men hvis blæsten så blev til storm, fik fløjtningen skylden. Når min mor gik og sang i køkkenet, og min onkel hørte det, sagde han altid: »Lad være med at synge i skorstenen, vi kan få storm nok foruden«. Noget af det værste, der kunne ske, var, hvis der kom en kost i nærheden af redskaberne, så det måtte for enhver pris undgås. Herhjemme havde gårdkosten sin plads i den ende af haven, hvor vi aldrig kom med redskaberne. Engang var jeg med min far ude at sætte garn og kom tilfældigvis til at se, at der drev en gammel kost forude. Jeg sagde det selvfølgelig, og den gamle sagde, at jeg skulle gå hen og tage den op i forenden af båden,

Fisker Johs. Larsen (født 1873) på stejlepladsen bag kirken. – Foto 1953

så garnene ikke passerede forbi den, og da garnene var sat, sagde han, at jeg skulle gå forud og smide den så langt ud, som jeg kunne, så den kunne drive forbi på så lang en afstand som muligt, og der skete da heller ikke noget med garnene. Vi fik vist endda ret pænt med fisk, så det var jo godt, at jeg fik øje på den i god tid. En kost måtte selvfølgelig aldrig under nogen omstændigheder komme i båden, hverken med eller uden skaft på. Til at gøre rent i båden brugte vi en lille kost eller skrubbe, hvad man nu vil kalde den, som var bundet af birkeris. Den måtte mærkelig nok gerne være der. Det var ikke alene på søen, at en kost var ildeset. Da jeg var i lære, sagde man, at man måtte ikke feje værkstedsgulvet med en kost, for så fejede man arbejdet ud. Kostens ilde ry skyldes vel, at heksene red til Bloksbjerg på en kost.

Grunden til, at den gamle tro har stået ved magt i så mange år, er vel den, at de hundrede gange, hvor det går godt, er glemt dagen efter, men den ene gang, hvor spådommen slår til og det går galt, huskes i mange år derefter. Nu er vi jo så oplyste og tror ikke mere på den slags, og for at bevise at det var noget gammelt sludder, foretog jeg for nogle år siden et eksperiment. Det var i ålefisket, og vi var tre, som fiskede sammen. Så var det en dag, da jeg sad og bødte ruser, at jeg tænkte, at nu skulle det bevises, at man godt kunne fløjte, når man gjorde redskaber ved. Jeg fløjtede derfor af hjertens lyst, mens

jeg bødte, og ganske rigtigt – vi fik ruserne splittet af storm tre gange i træk, så der røg det bevis over bord og gik til bunds. Havde de gamle levet, ville de have sagt: »Ja, der kan du selv se, at det er rigtigt, hvad vi siger, men ungdommen skal jo altid være så klog«. Et andet eksempel kan også nævnes. Det var, da jeg var dreng, min far havde inviteret Niels og mig på søen for at dørge makrel. Mens vi nu gjorde klar, kom Lars Riff og stod noget og sludrede med far, og da han gik, sagde han: »Ja, ja, Georg, god fangst« (Lars begyndte næsten altid med at sige jaja, og derfor havde han da også øgenavnet Jaja). Min far blev meget fornærmet og sagde, at nu kunne vi godt blive i land, for når nogen ønskede god fangst, fik man ikke noget, og det slog da også godt nok til den dag. Så hvad skal man tro? De gamle vidste det.

Når man dengang tog så mange forholdsregler for at stemme vejrguderne mildt, skyldtes det først og fremmest, at redskaberne var mere værdifulde, end de er nu til dags. Dengang skulle alting laves i hånden og repræsenterede mange timers arbejde. Derfor »smed« man heller ikke de gamle på alderdomshjemmet, så snart de havde alderen til det, for de kunne altid gøre nytte ved stillesiddende arbejde som at spinde og binde garn, selv om de ikke havde kræfter til hårdt arbejde, og børnene lærte også tidligt at bruge bødenål. Desuden var der jo kun fattighuset, og der kom ingen frivilligt, og hvis en mand havde sendt sine gamle forældre på fattighuset, ville det have været ildeset i hele byen, og han ville være blevet regnet for et umenneske. Men det lod sig overhovedet slet ikke gøre. I hvert fald ikke her på stedet, for det var den gamle, der havde fæstebrevet på jorden og nogle steder på huset med, og det var for hans levetid, og hvis hans kone overlevede ham, gik det over på hende, så det var ikke faderen, som boede hos sønnen, men det var tværtimod omvendt. I min bedstefars fæstebrev, som er skrevet af den så meget forkætrede Moldenhawer, må han forpligte sig til at have sin ugifte søster, Marie Riff, i huset og stille en stue til hendes rådighed, så længe hun lever, så man ser, at Moldenhaver kunne også vise menneskelige hensyn, men vel især, når det ikke gik ud over fideikommisets interesser. Flere familiemedlemmer betød mere udført arbejde og derigennem en bedre økonomi. Min bedstemor gik, som så mange andre fiskerkoner, på landet og solgte fisk til bønderne. Penge fik hun vist sjældent, for bønderne har aldrig været meget for at give penge ud, men de var ikke nærige med gårdens egne produkter, så det var en byttehandel. Det var jo for det meste madvarer, men en tot hør eller uld kunne hun også få, så der var noget til spinderokken, som gik flittigt om vinteraftenerne. Jeg har endnu et nøgle hørgarn, som hun har spundet. Senere bandt man garnene af bomuldsgarn, og så var der ikke så megen brug for hør, og det gik vel også mere og mere af mode at dyrke hør. For at drøje på ulden kunne man blande puddelhundeuld i, men det garn måtte man ikke strikke strømper af, for så tissede hanhundene op ad benet på en, derimod skulle det være godt at strikke vanter af, sagde min far.

En anden ting, som også er gået af mode, og som man ikke mere kan sælge til bønderne, er åleskind. Dem solgte min bedstemor mange af før i tiden, for dem brugte bønderne til at samle deres plejle med. Når mutter så kom hjem med sin kube, var det jo spændende, hvad der var i den. En kube var en firkantet kurv, som vistnok blev båret på ryggen. Det afhang af, hvad de havde haft omkring i de forskellige gårde, om de havde slagtet eller bagt. Der kunne være kød og flæsk, kallun eller yver, som man også spiste dengang. Æg og smør vankede der også, og et friskbagt rugbrød var meget velkomment. Havde de slagtet gris et sted, fulgte der vel også en blodpølse med. Mælk købtes hos Anders Bakkemand, som boede i Bakkemandshuset, der lå lige neden for Krogebakke. Nu er det revet ned og erstattet med et nyt. Anders Bakkemand hed vistnok Anders Olsen, for det er i hvert fald den eneste Anders, jeg har fundet i en gammel skoleprotokol fra den tid.

Af købmandsvarer var forbruget ikke overvældende stort. For 5 mennesker udgjorde det i een måned i 1884, ifølge en gammel købmandsbog fra min bedstefars tid, godt 30 kr. Familien bestod dengang af 5 voksne mennesker, og man kunne altså klare sig med ca. en krone om dagen til købmandsvarer. Det er dog muligt, at min far og onkel selv har betalt deres skrå og brændevin. Dengang havde man ikke en fælles brændevinsflaske, men hver sin, som man vel selv har sørget for at få fyldt. Men var varerne billige dengang, så var fiskene det også i forhold til nutiden.

I Ålsgård var der i 1885 41 erhvervsfiskere og 10 lejlighedsfiskere. På oldermandshornet ses Svend Christensen at have skåret sine forbogstaver 2 gange, nemlig 1855 og 1877, så dengang har der altså været 21 husejere eller fæstere blandt fiskerne. Priserne på fisk har vist været temmelig konstante gennem mange år, for i min oldefars notesbog ses, at han i 1806 fik 8–12 skilling for en tunge. D.v.s. 16–24 øre, og i 1885 var prisen i Hornbæk 37 øre, så det er kun en stigning på ca. 50 pct. på 80 år, hvis man kan regne de andre priser ud i forhold til tungerne, hvad jeg selvfølgelig ikke ved, om man kan. Desværre har han ikke skrevet andre fiskepriser op. Der står kun et enkelt sted: solgt røspetter 12 sk., men ikke hvor mange, så tunger må vel også dengang have været værdifulde fisk, siden han skriver prisen for dem.

Som tidligere omtalt var min onkel Lauritz Riff ejer af badeanstalten i Ålsgård. Den var oprettet i 1845 af den unge læge N. E. Matthiassen, som havde afløst den ældgamle Chirurgus Peter Jacobsen som læge ved Geværfabrikken. Jacobsen var vist ikke noget videnskabeligt lys, hvis man ellers kan tro, hvad Svedstrup skriver om ham i Erik Gudmand. Det er der, hvor Ellinor er faldet i vandet, og hele huset står på den anden ende i den anledning: »Det eneste, man ikke foretog sig, var at sende bud til våbenfabrikkens ældgamle læge, kirurgen, som han kaldtes, – det gjorde man kun, når det gjaldt om at få et brækket ben sat forkert sammen eller desligeste«. Svedstrup må vel have

hørt ham omtalt af de gamle her på stedet, som kunne huske ham eller selv have hørt ham omtale. Badehusene stod i søen her ud for huset, Strandvej 140, og min bedstefars søster Helene Marie Riff havde bestillingen med at passe dem.

I 1881 solgte Matthiassen badehusene til Lauritz Riff for 350 kr. Dog skulle Matthiassen og hans familie have lov til at bade gratis, så længe de opholdt sig her på stedet. Lauritz havde så badeanstalten til sin død i 1937. Det var i mange år en god forretning, da al badning fra åben strand var forbudt. Min kusine, Anna Alexandersen, som var badepige, har fortalt følgende om badeanstalten ved århundredskiftet:

»Så kom sommeren igen til Älsgård, og med den åbnede Riffs Søbad, som var fuldt optaget fra maj til september.

Badehusene var de eneste i Älsgård og Hellebæk, som kunne lejes for en kortere eller længere tid à 25 øre for en halv time. Mange af de stadig tilbagevendende landliggere havde fast tid år efter år. Fra 8 morgen til 16 eftermiddag var tiden for herskaberne, før og efter for tjenestefolk og egnens beboere.

Af badehuse var der 4, hvoraf de tre var for damer og forsynet med en tremmeafskærmning (med to tove til at holde sig ved for dem, som ikke kunne svømme, da vandet var ret dybt), så ærværdige fruer ikke kunne beskues, når de, i øvrigt godt påklædte, tog deres dukkerter. Damebadetøjet bestod dengang af 2 håndklæder, et til ansigtet og et et til den øvrige krop, badehætte af gult, blankt voksdug sikret med et ca. en meter langt bind snurret om hovedet og bundet med bændler, en hel badedragt eller oftest bluse med halværmer med flæsekant og ligeså i halsen, benklæder, der sluttede under knæet med elastik, ofte strømper og altid sko af lærred. Det fjerde badehus var beregnet for herrer, der var ingen afskærmning omkring.

Om vinteren blev de fire huse grundigt repareret, malet og gjort fine og færdige til brug. Der var fast inventar, som bestod af spejl, kam, hårbørste, støvleknægt, klædebørste, støvleknapper, skohorn, en korkplade til at stå på og en skammel. Desuden en fast bænk og en knagerække til tøjet. Før 1902 havde de fire huse hver sin bro, men julestormen 1902 ødelagde dem så grundigt, at de tre broer blev slået sammen til en vinkel, så damehusene lå samlet og herrehuset pænt fjernet for sig selv med sin egen lille bro.

Efter badet tog de fleste et lille hvil i hytten (vagthuset), hvor store og små verdens- og lokale begivenheder drøftedes. Ofte mødtes de igen om aftenen, og da var punchebollen tit igang. Da kunne ofte dejlige sange og gode historier veksle til en hel lille underholdning. Kunstnere manglede ikke, for dengang var der mange, der år efter år vendte tilbage og nød sommeren i fred og frisk luft.

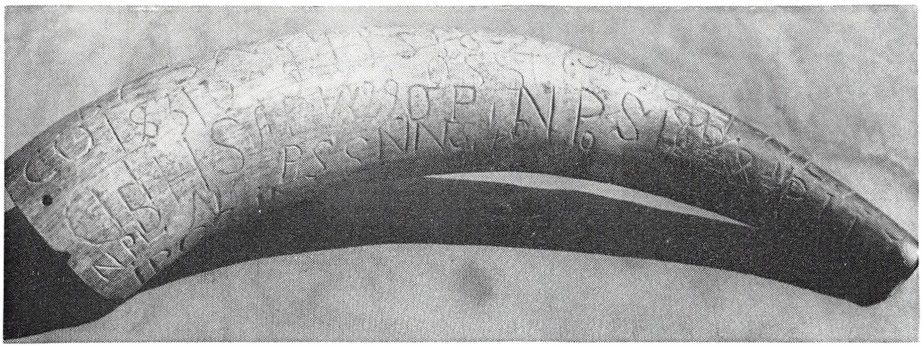

Ålsgårds byhorn

Jeg kan godt huske de store bylter badetøj, som badepigen måtte slæbe op og ned med, for det var hendes bestilling, og så skulle hun rydde op i huset og tørre op på gulvet, inden det næste hold kom. Hun var garanteret en løn på 25 kr. for sommeren, men da hun lønnedes med drikkepenge, blev det altid til noget mere. Det var ikke alle, der var lige rundhåndede med drikkepenge, men så fik de et praj om, at der skulle vel også være lidt til pigen, og så rykkede de ud med 25 eller 50 øre. De fleste gav vist omkring en krones penge, men der var også dem blandt de fine, som gav 2 kr. Men det var nu ikke ret mange. Når Prins Valdemar var på besøg hos Svedstrup, skulle han altid ind og have et bad og en sludder med Lauritz, og han gav 2 kr. for et enkelt bad, så det var jo nemt tjente penge. Prisen var ellers 25 øre. Abonnementsprisen var i min barndom 5 kr. om måneden for 1/2 time daglig. Senere under den første verdenskrig blev den sat op til 7 kr. om måneden og 35 øre for et enkelt bad. Tilfældige gæster kunne leje et håndklæde og en badedragt for 5 øre ekstra. Badepigerne blev, til de var konfirmerede, så kom der en ny på 12 år, som var der de næste to somre; der var altid rift om pladsen, for 30–35 kr. var en god betaling for en skoletøs dengang, og arbejdet var ikke svært, det var kun hver halve time, hun skulle ud og tørre gulvet op og stille lidt på plads, ellers kunne hun lege ved stranden eller sidde og sludre eller skændes med min broder og mig, for det var jo ikke altid, vi kunne enes. Peter Mønsted har malet mig og en af vore badepiger, som hed Else, nede ved stranden, men hvor billeder er, ved jeg ikke. Billedet er malet omkring 1914–1915.

Efterhånden som det blev tilladt at bade fra stranden og fra Langebro, blev badeanstalten en dårlig forretning, og da Lauritz døde, og jeg arvede den, ville den daværende administrator, Sandholt, ikke give tilladelse til mere end eet badehus, og da det jo var på fideikommisets grund, måtte jeg jo rette mig efter det. Så kunne der ikke tjenes til de nødvendige reparationer, så da

broen var ødelagt af isen i 1939, flyttede jeg huset i land og lod det stå for de enkelte gæster, som kom fra gammel tid, til 1945 for at kunne fejre 100 året for badeanstaltens oprettelse, og så var det slut.

Foruden Lauritz Riffs badeanstalt var der også badeanstalt ved Ålsgård Badehotel, som dengang ejedes af Robert Wintle. Den stod ude på revlen og blev mindst en gang hver sommer splittet ad af søen, men den blev stadig stillet op igen, og det var vist ingen overskudsforretning, men han måtte jo have den af hensyn til hotellets gæster. Wintle var en mand, som averterede meget i de store aviser, og da han en sommer havde fået lavet en vandrutchebane ved sin badeanstalt, skrev han i en annonce: »Ritch ratch klatteradatch rutcher De på en kælk lige ud i Kattegat«. Rutchebanen bestod af en slisk med en slæde på, som man kunne køre ud i vandet på oppe fra broen. Somme tider resulterede kørslen i en brækket arm, men det måtte man tage, som det kom. En anden gang averterede han med, at der var sporvognslinie fra Ålsgård direkte til Bøgholmsøen, og når hotelets gæster så skulle køre der op, viste det sig, at sporvognen var tipvognene fra Älsgård teglværk til lergraven, som lå oppe ved Bøgeholmsøen, og de var jo ikke indrettet til passagertransport. Han havde mange andre mærkværdige annoncer, som jeg nu ikke kan huske, men de blev altid læst med interesse af stedets beboere. Til sidst gik det tilbage for ham, så han måtte sælge sine forskellige ejendomme, og han fik efter sigende ikke ret meget for dem. Da jeg var dreng, var alle Ålsgårds unger bange for ham, fordi han jagede os væk fra hotellets strand, og det rygte gik blandt ungerne, at han gik med en skarpladt revolver i lommen, og at han ville skyde på os, hvis vi ikke hurtigt nok kom væk fra stranden. Da han var noget ekscentrisk, er det ikke utroligt, at han har haft en revolver, men den har jo nok ikke været beregnet til at at skyde børn med ved stranden. Da han var englænder og aldrig havde fået dansk indfødsret, kunne han ikke få aldersrente, som det hed dengang, og han kunne heller ikke komme på alderdomshjemmet. Men da de ikke så godt kunne lade ham sulte ihjel, endte det med, at han fik lov til at komme derop alligevel i stedet for at sende ham til England, som han jo skulle have været, hvis det skulle have gået efter loven.

Men der kan jo dispenseres fra loven. Det fortalte min far engang et sjovt eksempel på. Da jeg var dreng, havde vi en betjent, som hed Jens Peter Olsen. Det var en stor, bredskuldret mand med et stort, rødt fuldskæg samt et mægtigt egespir i hånden og på højtidsdage med redningsmedaljen på brystet. Den nikkede jeg genkendende til, når jeg mødte ham, for den havde min fars farbror også fået for at redde nogle drenge, som var ved at drukne. Jens Peter var meget streng i tjenesten, især når han var ædru. Så var det en aften, at de stod nogle stykker og sludrede henne ved Langebro, hvad fiskerne altid plejede efter fyraften, hvis de da ikke stod udenfor købmanden og drak bajere, for dengang tog man det ikke så strengt med det. De stod altså henne

ved broen, og Jens Peter var også med. Det var efterhånden blevet mørkt, og så kom der en mørklagt cyklist. Jens Peter sprang frem med udstrakt egespir og råbte: »I lovens navn, stands!« Cyklisten standsede.

– Ved De ikke, at De skal have en tændt lygte på cyklen efter mørkets frembrud?

– Jo, men jeg har ikke ret langt hjem.

– De er lige meget, om De har langt eller kort, så må loven overholdes, og jeg må bede om Deres navn og adresse.

– Ja, mit navn er billedhugger Hassel, og jeg – – –

– Er det billedhugger Hassel? Ja, det forandrer sagen. Ja, kør De så kuns hjem.

Sagen var den, at betjenten fik 10 kr. om året for at se efter Hassels villa om vinteren, og dem ville han jo ikke gerne miste.

Billedhugger Hassel havde i sinde at skænke en altertavle til Hellebæk kirke, da den blev bygget 1917–1920, men da arkitekten ikke syntes om den, blev det ikke til noget, og de blev vist uvenner derover efter hvad der blev sagt. I stedet for kom der så det mærkelige krims krams, som står der nu. Da kirken skulle bygges, fordi fideikommiset havde sagt den gamle kirke op, var der megen diskussion om, hvor den nye skulle ligge. Fideikommiset havde givet menighedsrådet valget mellem to grunde, den ene der, hvor skolen nu ligger, og den anden der, hvor Teglværksvej nu går, men ingen af dem faldt i menighedsrådets smag, for det ville have kirken der, hvor den nu står, men der var fiskernes stejlebakke, og den havde de gavebrev på fra en af de gamle grever, så den kunne de ikke sådan uden videre tage uden fiskernes tilladelse. Til sidst blev det til, at fiskerne gav afkald på bakken imod at få et andet stykke jord i stedet til stejlebakke. Murerarbejdet blev udført af murermester Peter Johansen på Hellebæk og tømrerarbejdet af tømrermester L. Søegaard-Pedersen i Helsingør, som jeg kom i lære hos, mens kirken blev bygget, så jeg har også arbejdet med på den. Snedkerarbejdet havde snedkermester J. P. Hartelius i Ålsgård. Han pillede alt inventaret ud af den gamle kirke og passede det til i den nye. Hvem der havde de øvrige arbejder, kan jeg ikke huske. Stenene på taget er en rest fra Christiansborg slot, og stenene i soklen er en rest af det gamle stengærde, som omgav Halberg Løkken.

Der var forskellige rige folk, som gav store bidrag til kirken. Fru Robert Hansen på Odinshøj gav orglet, og Kabell på Nordskovgård gav klokken. Han fik til gengæld den gamle klokke, og den hænger stadig på Nordskovgård. Min onkel Lauritz Riff gav et bord til konfirmandstuen. Da grundstenen blev nedlagt, kom der et lille nummer uden for programmet. Inden grundstenspapiret blev lagt i kassen og muret inde, blev det først læst op. Der stod, hvem der havde medvirket til kirkens opførelse, men der stod ikke, at fideikommiset havde givet grunden. Dette blev straks påtalt af Moldenhaver, og så blev papiret igen taget op af kassen, og det fornødne skrevet på.

Så blev kassen sat ned i sit hul, og murer Amelung murede en masse sten oven på, for at tyve ikke skulle rende med dokumentet eller vel snarere med de penge, som også var i kassen, men forud havde præsten og Kabell og én til, som jeg nu har glemt, muret hver sin sten oven på kassen. Nu har fiskerne vel alle dage været et beskedent folkefærd, for ellers skulle de have forlangt, at der kom til at stå, at de frivilligt havde givet afkald på deres gamle stejlebakke, men det står der altså ikke. På et møde på Hellebæk kro, hvor man drøftede den nye kirkes beliggenhed, foreslog fisker Lauritz Svendsen at lægge den på Blegebakken, men det fandt ingen tilslutning. Det skulle absolut være stejlebakken, som var det eneste sted, hvor der ikke var plads til en kirkegård ved kirken. Derfor ligger kirkegårdene i Ålsgård og Hellebæk så langt fra hinanden og fra kirken, så folk skal gå en km, når der er begravelse. For Hellebækkerne var det en ulempe, da de fik dobbelt så langt at gå, men for Ålsgårds beboere var det en forbedring, da de før i tiden blev begravet i Hornbæk, men da den nye kirkegård kom, blev de begravet på den.

Nu vil jeg vende tilbage til bjergelaget og dets virksomhed. Da kvaserne kom til Ålsgård omkring 1885, måtte de ligge til ankers ud for kysten, og det var vel grunden til, at man besluttede at lave en lang bro for at slippe for besværet med at ro frem og tilbage. Der blev samlet penge ind på forskellig måde, bl. a. var der kaproning mellem fiskerbådene. Der blev også rammet en bro ud, men da materialerne var for spinkle, blev broen hurtigt ødelagt af sø og is. Så gik der igen nogle år, hvor der ingen bro var, men i 1892 byggede Ålsgård teglværk, som ejedes af fideikommiset, en bro til udskibning af mursten. Den blev bygget af min læremester, Søegaard-Pedersen, og han har fortalt mig, at det var hans første arbejde som mester. På broen blev der lagt vinkeljernskinner, som passede til afstanden mellem hjulene på teglværksvognene. Når vognen kom fra teglværket ned til broen, blev hestene spændt fra, og vognen blev kørt ind imellem vinkeljernene, og så løb den af sig selv det meste af vejen ud til enden af broen, hvor skibet lå. Det kunne den gøre, fordi det inderste stykke af broen skrånede nedefter, og det gør det stadig på den nuværende bro. Den første bro var lidt længere end den nuværende, og da revlen dengang lå midt inde på broen, var der vand nok ude ved hovedet, så selv ret store skibe kunne flyde der, men til gengæld lå revlen tør ved lavvande, så de måtte trække bådene ind og ud over revlen. I julestormen 1902 blev broen så ødelagt, at fideikommiset ikke ville ofre reparation på den, muligvis fordi der har været udsigt til, at der skulle laves en bane mellem Helsingør og Hornbæk, og så ville broen være overflødig. Banen kom i 1906, og så sendtes stenene med den undtagen dem, der skulle bruges i omegnen; de blev stadig kørt på hestevogne, f. eks. blev alle sten til Helsingør kørt direkte fra teglværket pr. hestevogn.

Omkring 1912 var det kun den inderste ende af broen, som kunne bruges, og fideikommiset overdrog da de sørgelige rester til fiskerne i Ålsgård på

betingelse af, at de satte broen i stand og vedligeholdt den, samt fjernede resterne uden udgift for fideikommiset, hvis den atter forfaldt. Desuden skulle teglværket have ret til at udskibe sten fra broen. Da bjergelaget selvfølgelig ikke havde de fornødne penge, gik man i gang med at samle ind, og der blev holdt et par brofester i Hammermølleskoven, som gav et pænt overskud. Der blev givet flere værdifulde gaver til tombolaen, bl. a. et par fine skibsmodeller, og så vidt jeg kan huske, var der også en salonriffel foruden flere andre ting, som jeg nu har glemt, men pengene kom ind, og broen blev rammet ud af tømrermester Gudmand Ellekilde i 1912. Der blev lavet en platform inden for revlen, da det kun var der, bådene lå. Den øvrige del af broen blev kun brugt som anløbsbro. Der lå galeasen »Dagmar« og lastede mursten. På den inderste ende af broen lå sporene ude i siden, for at der kunne blive plads til fiskernes trillebøre og redskaber, uden at de kom i vejen for teglværksvognene, men længere ude lå sporene midt på broen, da man så ikke så let risikerede, at vognen faldt i vandet, hvis den løb af sporet. Der blev også lavet en bænk ude på enden af broen, og den har været til glæde for utallige mennesker i årenes løb, når københavnerne gik ud om aftenen for at se på solnedgangen. Nu er der ingen bænk, og der har ikke været nogen i mange år.

Da broen var færdig, begyndte udskibningen af sten med en jagt eller galease, jeg kan ikke mere huske, hvad det var. Skipperen hed Peter Hul, og når han lå ved broen, blev vi vækket med musik om morgenen, for han blæste på valdhorn, mens han lå og ventede på stenene. Nogle vil måske mene, at Hul er et mærkeligt navn, men det forholder sig efter sigende således, at i forrige århundrede var der to familier i Boderne, som havde samme navn, og da mændenes fornavne også var de samme, blev de tit forvekslede. De hed oprindelig Lock og nedstammede fra en broder til min tipoldefar, Johan Friederich Rieff, men de kaldte sig Lock efter deres bedstemoder Johanne Jensdatter Lock, men de gik senere over til sen-navn. Huset, den ene boede i, kaldtes dog stadig Lokkens hus. De blev så enige om at tage navneforandring, og han, som boede i Lokkens hus, kaldte sig Lok, og den anden oversatte så navnet til dansk og kaldte sig Hul.

Under den første verdenskrig kom torpedobådene somme tider ind og lå ved broen, for det var der vand nok til dengang. Det skete også, at de svenske sildefiskere kom ind til broen og solgte fangsten, når der var for lidt vind til at sejle hjem med. Det var store både med gaffelsejl, og de lå hele vejen fra revlen og ud til brohovedet så tæt de kunne. Så var der travlhed med at veje sild op hele formiddagen, og der kom vogne inde fra Helsingør og hentede dem.

Efter den første verdenskrig fik mange havne en gammel, tom mine til at samle penge i. På Langebro havde vi ingen minebøsse, men vi fik i stedet for en bøje af jern, og den blev forsynet med en pengesprække og en lem med

hængelås, og stillet op ved nedgangen til broen. Oven over blev der stillet et skilt med følgende indskrift, som vistnok var forfattet af overretssagfører Sofus Lorentzen, som boede i Ålsgård hver sommer i mange år:

Broen er Fiskerlejets Hjerte, Sommerens Gæster Pulsen. For at Broen kan modstaa Vinterens Storme og være til Glæde for de mange trofaste Brogængere, beder Brolauget Badegæsterne betænke Broen med en Gave, en Solnedgangsskærv til den aarlige Vedligeholdelse.

Bestyrelsen.

Det er, så vidt jeg ved, første gang, at ordet Brolauget forekommer, for dengang var det jo Bjergelauget, som ejede broen, men det har Lorentzen vel ikke været klar over, og i 1933, da Svitzer havde opsagt kontrakten med Bjergelauget, kom foreningen så til at hedde Brolauget, ældre er navnet altså ikke.

Men træ er jo ikke et uforgængeligt materiale, og når storm og is hjælper til, kommer den dag, da en træbro trænger til en reparation, og sådan gik det også med Langebro. Der var selvfølgelig foretaget adskillige reparationer i årenes løb, og skinnerne til teglværksvognene var fjernet, da teglværket blev nedlagt først i tyverne, men i begyndelsen af trediverne var træværket så råddent, at der måtte en større fornyelse til. Penge var det som sædvanlig småt med, og for at skaffe de fornødne midler blev det besluttet at afholde en større brofest.

Der blev gjort store forberedelser lang tid i forvejen, og vejrguderne, som selv havde foretaget mange attentater på broen i årenes løb, så med sympati på foretagendet, det blev strålende solskin begge de to dage, festen fandt sted, og oldermanden, Chr. Pichard, som var en festlig mand, havde travlt med at få det hele til at glide på bedste måde. Der var blevet lavet en masse kopier af et gammelt sundtoldpas, og søndag morgen gik en flok unge piger bevæbnet med en sparebøsse og en bunke pas i gang med at stoppe biler ved Langebro for at få dem til at betale told ved broen, og der var også mange, som stoppede og betalte og fik et pas som kvittering, og det gav vist ikke så få penge i bøsserne, selv om der selvfølgelig var nogle sure, som bare kørte forbi. Senere kørte de rundt i en båd på en vogn, og pigerne var i matrosdragt, mens fisker Lauritz Petersen var styrmand, og jeg tror endda, at han havde sydvest på hovedet i solskin, og det er noget, man ikke må efter de gamles sigende, for det bringer uheld, men vejrguderne var som sagt i godt humør den dag, så de så igennem fingrene med forsyndelsen. Pigerne havde selvfølgelig raslebøsserne med og samlede en hel del penge ind på turen. Om aftenen var der fest til langt ud på natten med mange forskellige forlystelser, og det hele foregik i fred og ro og godt humør, som dog af og til kunne blive lidt for godt, som dengang en fuld mand tømte en flødekande ud over hovedet

på en af de andre gæster. Han syntes, det var uhyre sjovt, men det syntes den anden selvfølgelig ikke, men sådan er det jo altid, det der morer den ene, morer ikke den anden. Der var fest to aftener, og hele festen gav, så vidt jeg husker, noget over 3000 kr., og det var mange penge dengang og nok til at sætte broen i forsvarlig stand for.

Omkring 1935 kom den første svømmelærerinde til broen. Hun hed Inge Endorp-Petersen, og hun ville først have haft undervisning hos Lauritz Riff, men han mente, at det ville være til gene for de faste badegæster, så han var ikke interesseret. Så henvendte hun sig til Pichard, som var formand for broen, men han kunne ikke give tilladelse, fordi al badning fra broen dengang var forbudt, og broen skulle ikke være konkurrent til badeanstalten. Der blev så indkaldt til generalforsamling, og der blev det vedtaget, at hvis Lauritz gav sin tilladelse, havde forsamlingen intet at indvende mod undervisningen; jeg kunne på Lauritzes vegne gå med hertil, da han ikke selv var til stede på grund af alder.

Dermed begyndte en ny epoke i broens historie. Nu var der liv og røre fra den tidlige morgen og hen på eftermiddagen. De første lærerinder var dygtige og fik lært eleverne en masse, ikke bare almindelig svømning, men også forskellig slag kunstsvømning, og når sæsonen sluttede, var der opvisning og kapsvømning, og der kom mange mennesker for at se på det. Den dag blev der taget entré til broen, og indtægten tilfaldt broen som vederlag for benyttelsen til undervisningen. Det var ikke bare små børn, som lærte at svømme, men mindst lige så mange halvvoksne og voksne, og de, som havde deltaget, kom igen år efter år.

I 1945 var broen igen noget brøstfældig, og da der dengang var megen arbejdsløshed, satte staten nødhjælpsarbejde igang, og Langebro kom også i betragtning. Staten bevilgede penge til en grundig reparation, og samtidig blev broen forlænget 10–12 m og opfyldt med sten et stykke ind, så bådene kunne ligge bedre i læ mod en storm. Dengang lå revlen ikke længere midt i broen, men et stykke uden for, og det skyldtes, at der var rammet høfder ned i 1927, som havde bevirket, at stranden var blevet både højere og bredere, og som en følge deraf var revlen flyttet længere ud, hvad der på en måde var til gavn for broen, men på den anden side til skade, for nu kunne kun små både flyde ind over revlen, der kunne altså ligge flere både der, hvor revlen før havde været. En anden fordel er, at drivisen nu går på grund ved revlen, så den ikke når ind til broen. Men i 1947 gik det alligevel galt, for en meget stor isflage rev sig løs fra land og drev nord på, så den tørnede mod broen og rev hele den nybyggede ende omkuld, og vi fik den aldrig rammet ud igen trods gentagne påmindelser fra ministeriet. I stedet blev det så vedtaget at bygge en læmole på tværs af broen.

Men lad mig slutte som jeg begyndte med bjergelaget. Jeg blev optaget engang i tyverne, og den første grundstødning, jeg var med til, var De For-

enedes »M. G. Melchior«, som stod nede i Ellekilde. Det var samtidig den sidste, som Lauritz Riff var med til. Han var dengang 79 år. Det var vel ikke meget arbejde, han kunne udrette, men det var hans pligt at møde, og så mødte han. Han var formand sammen med Chr. Pichard, for dengang var der to formænd, og da formandens meste arbejde bestod i at sludre med skipperen og styrmændene, kunne han sagtens klare arbejdet, mens Pichard satte folkene igang med det, der skulle laves.

Lauritz har forøvrigt sit billede om ikke hængende, så dog i hvert fald malet på Frederiksborg Slot. Det gik til på følgende måde, at han og en anden, hvis navn jeg nu har glemt, var taget til Hillerød for at se slottet under opførelsen, og da de kom ind i riddersalen, gik de op på stilladset til malerne, som var ved at dekorere loftet. De stod noget og snakkede med malerne, og så sagde en af dem, at de skulle stå stille, så skulle han male dem, og så malede han deres hoveder mellem ornamenterne, men om de sidder der endnu, eller han har malet dem over, ved jeg selvfølgelig ikke. De er vel også så små, at de ikke kan ses nede fra gulvet, hvis de er der endnu.

Den sidste grundstødning, bjergelaget medvirkede ved, var den finske damper »Rhea«, som stod på det klassiske sted ved Ellekilde Hage i 1933. Svitzer var utilfreds, fordi det kneb med at skaffe tilstrækkeligt mandskab, da de fleste medlemmer ikke mere var fiskere og havde deres faste arbejde, som de kun kunne tillade sig at forsømme en enkelt dag. Derfor blev overenskomsten opsagt, efter at bjergelaget efter al sandsynlighed havde bestået i 100 år. Skaden var dog ikke så stor, da der ikke har stået noget større skib på grund siden »Rhea« i 1933.

Jeg vil slutte med at fortælle lidt om, hvad man morede sig med, da jeg var dreng. Den første fodboldbane kom i tyverne. Den lå oppe i skoven i noget, som kaldtes Folden, fordi køerne og hestene gik der til daglig. Indgangen til Folden hed Malkeleddet, fordi køerne i gamle dage blev malket der. Banen var noget højere i den ene ende end i den anden, men det så man stort på dengang, og da man jo skiftede mål efter den første halvleg, havde begge parter fordelen af at spille ned ad bakke. Der var flere foreninger dengang, og de var meget mere aktive. Der blev holdt baller og maskerader og dilettantforestillinger og aftenunderholdninger hele vinteren igennem. Til fastelavn var der tøndeslagning til hest, og om efteråret fugleskydning på Julebæk, hvor fuglekongen på forhånd var udpeget, så når brystpladen faldt, fik protokolføreren travlt med at slå en lang række krydser, til han nåede frem til det rigtige navn, for han holdt nemlig op med at krydse af, når der kun var brystpladen tilbage at skyde efter. Om aftenen blev fuglekongen fulgt hjem med fuld musik, og så måtte han give en bajer til alle de fremmødte.

Man kunne også tage til Helsingør og gå i teatret, hvor der meget ofte var forestillinger dengang af omrejsende selskaber, eller man gik i biografen. Om sommeren kom der omrejsende biografer, som slog deres telt op på stejlebak-

Henrik Riff blæser til samling på bromødet den 30. juli 1953 på det gamle oldermandshorn

ken og viste bloddryppende film, hvor skurken altid fik en pinefuld død. Under den første verdenskrig var det naturligvis krigsfilm, man så. Og så var der selvfølgelig cirkus mindst 3-4 gange hver sommer. Da jeg var dreng, boede der en gammel ritmester, som hed Schwarz-Nielsen, som sommergæst hos vores nabo, og han gav altid cirkusbilletter til min bror og mig. Dagen efter måtte vi fortælle ham, hvad vi havde set, og vi berettede op ad vægge og ned ad stolper om klovner og linedansere og stærke mænd o.s.v. Da han havde hørt noget på det, spurgte han, om der ingen heste havde været, og det havde der jo også, men dem havde vi ikke lagt så meget mærke til.

Bagefter sagde min mor, at hvis han gav cirkusbilletter en anden gang, skulle vi lægge mærke til hestene, for det var dem, han interesserede sig mest for, fordi han var ritmester, og det huskede vi så de andre gange, og det så han ud til at blive glad for. Vi blev selvfølgelig ikke mere hesteinteresserede af den grund, men når en lille dreng føler, at han kan gøre en gammel mand glad ved at stikke ham en lille, hvid løgn, føler han sig stolt og glad over at kunne gøre det.

Om aftenen havde man forskellige sysler. Først og fremmest skulle avisen læses, for det havde der ikke været tid til om dagen, hvor der var så meget andet, som skulle gøres. Man var gerne to eller tre familier om en avis, og så fik den avisen, som havde bedst tid til at læse den om dagen, og bragte den så videre til den næste, når den var læst. Man spillede meget kort dengang, da der hverken var radio eller fjernsyn, og så blev der læst en del bøger, for

dengang havde vi hele to biblioteker i Ålsgård. På Hellebæk skole var der en lille bogsamling, hvor vi kunne låne en bog om ugen formedelst en toøre, som blev sparet sammen til at købe nye bøger for, tror jeg nok, hvis det ikke var kommunen, som betalte dem. Det var jo mest børnebøger, vi lånte der, men der var mange gode bøger imellem, og i modsætning til nutidens børnebøger af de gamle forfattere, var de ikke ødelagte ved at blive forkortede, som man ser det nu, hvor meningen næsten er gået tabt. Der var dog før i tiden også et bibliotek for voksne på Lille Odinshøj, hvor justitsråd Hostrup-Schulz lånte bøger ud til stedets befolkning, vistnok uden betaling, men det ved jeg nu ikke bestemt, for jeg var så lille dengang, men min far gik tit derop og lånte bøger, som min mor så læste højt for os om aftenen. Da fru Schulz døde, hørte det vistnok op. Jeg synes, man må være Hostrup-Schulz taknemmelig for, at han har gjort noget for befolkningens kultur dengang, og derfor finder jeg det lidt mærkeligt, at man har kaldt vejen forbi Lille Odinshøj for Alexander Fossvej og ikke for Hostrup-Schulz vej, da Alexander Foss ikke har udmærket sig ved andet end at bo der, og mig bekendt aldrig har rørt en finger til befolkningens gavn. Men han var vel nok den rigeste af de to. Da jeg gik i min første skole, lærte vi lidt tysk, eller man skulle måske snarere sige, at vi havde tysk. Der er dog blevet hængende lidt ved fra dengang. Bl. a. husker jeg et ordsprog som hed: »Geld regiert die Welt«, og det er måske derfor, vejen har fået sit nuværende navn.

Henrik Riff.

BYDRENG I HELSINGØR I ÅRENE OMKRING 1. VERDENSKRIG

Jeg var ni år, da jeg fik min første byplads, det må have været i 1912. Det var i en cykelforretning, der hed Hamlet. Den lå i Hovedvagtsstræde. Indehaveren hed Falck-Hansen; senere erfarede jeg, at han var far til den siden så kendte cykelrytter Willy Falck Hansen. På værkstedet var der en svend ved navn Preus. Han var en gemytlig og rar mand, og så var han meget hjælpsom overfor mig. Om aftenen den første tid gik han med mig ud på Grønnehave, hvor han lærte mig at køre med to cykler, dvs. at sidde på den ene og køre den anden med venstre hånd. Mit arbejde bestod for en stor del i at køre ud med en færdigrepareret cykel til en kunde.

Der er egentlig ikke så meget at fortælle om den periode, det drejede sig om en sommer; blot en lille ting, som jeg absolut ikke fandt nogen fornuft i, selv om der jo nok har været en slags mening bag ved. Jeg blev beordret ud i Højvænget, hvor familiens villa lå, for at hente en æske tændstikker, selvom man kunne købe den lige ovre på den anden side af gaden hos købmand Harald Hansen eller tyve andre steder i nærheden. Nå, men når man har tændstikker derhjemme, hvorfor så gi' penge ud til det. Og bydrengen skulle da bestille noget. Desuden var jeg glad for at cykle. En cykel er da det herligste køretøj, der findes, synes jeg.

Jeg elskede min cykel og brugte den flittigt på lange ture, mest i Jylland, indtil jeg som attenårig mistede synet ved et ulykkestilfælde. Nu må jeg tage til takke med min motionscykel, men den bliver også flittigt rørt; på ca. seks år har jeg kørt over 17.000 km.

Nå, det er jo ikke mig, men Helsingør, der skal skrives om, selvom det er svært ikke at bringe sit eget Jeg ind i det, skal jeg beflitte mig på så vidt muligt at holde mig selv udenfor, men her lover jeg nok for meget.

Jeg sagde min plads op fra engang i oktober måned, da alle parter mente mig for ung til at klare jobbet en vinter.

Min næste byplads var i Marie Bentzens bog- og papirhandel i Stjernegade, jeg tror nr. 19.

Også der var jeg glad for at være, det drejede sig vist om ca. halvandet år. Mit job bestod i at bringe forskelligartede ugeblade ud, det var vel nok det væsentlige, men der var også en såkaldt læsekreds tilknyttet forretningen. Desuden skulle jeg holde gården ren, og iøvrigt måtte jeg være til tjeneste på andre måder. De fleste af ugens dage måtte jeg trave langt omkring og aflevere blade og tidsskrifter til de faste abonnenter. I begyndelsen af disse ture var min store, grønne taske tung. Jeg mødte i pladsen de fleste dage, så snart jeg efter at være kommet hjem fra skolen i Lundegade havde spist min mad derhjemme i Strandgade nr. 29, som mor, inden hun gik på arbejde efter middagspausen, havde stillet i høkassen. Lektielæsning blev der først tid til om aftenen. På mine bladture oplevede jeg mange ting, hvorom jeg kun her skal fortælle et par.

Jeg oppebar en månedlig løn på seks kr., men foruden hentede jeg også drikkepenge hjem. De seks kr. afleverede jeg derhjemme, og det var da rimeligt nok. Men drikkepengene havde jeg fri rådighed over; de fleste af dem, tror jeg nok, blev lagt til side for til sin tid at sætte mig i stand til at anskaffe en brugt cykel. Drømmen gik nu først i opfyldelse, da jeg var 15 år.

Det sted på min bladrute, jeg husker allerbedst, var Hotel Øresund, der skulle jeg i køkkenet aflevere Hjemmet og Familie Journalen til økonomaen frk. Andreasen. Alene det en kold vinteraften at komme ned i det varme og madduftende køkken hos den rare dame var mig i grunden løn nok, men tænk, for bladene betalte hun 30 øre, og hver eneste uge fik jeg 50 øre, de tyve øre var til mig selv. Desuden fik jeg næsten altid et eller andet godt, en kage eller et stykke mad. Jeg har tit senere i livet med glæde og taknemlighed tænkt på den søde frk. Andreasen.

Så var der de to kære gamle mennesker i et hus et sted langt ude på Esrumvej. De var hvidhårede begge to, og når jeg sommetider mødte dem inde i byen, gik de altid så pænt med hinanden i hånden, husker jeg. På hoveddøren til deres hus sad der et messingskilt, hvorpå der foruden deres navn, som jeg ikke husker, stod: Kasserer. Jeg havde et eller andet sted erfaret, at manden havde været ansat på gasværket. Jeg anede dengang ikke, hvad en kasserer var, havde vistnok en forestilling om, at hans arbejde bestod i at kassere de kul og koks, der ikke egnede sig til fremstilling af gas! Men hvor var de dog tiltalende, de to.

Et tredie sted, jeg kom med ugeblade, var helt oppe på Trykkerdammen hos en urmager og guldsmed. Han havde sin butik i Bjergegade. Men han var en mærkelig fremtoning, jeg var lidt bange for ham, skønt han sikkert var det allerrareste menneske, man kunne tænke sig. Men sagen er den, at han var dværg, ikke så stor som jeg selv. Men mægtig spændende var det at komme ind til ham på hans værksted, hvor der var de særeste ting at se på, ure og damesmykker, han havde til reparation, og eventyrligt var det især, hvis jeg kom, når han var ifærd med at smelte guld eller sølv eller

Marie Bentzens boghandel i Stjernegade 19.

andet i trekantede lerdigler i ovnen. Jeg var ræd, når jeg gik derfra ned til broen gennem det bælgmørke terræn.

Når jeg var på turen med bøger til læsekredsens medlemmer kom jeg tit ud for nogle pudsigheder. Jeg skulle således aflevere en tyk bog til en familie, der boede i en ejendom overfor KFUM's Borgen. Da jeg kom op til etagen, hvor den pågældende familie boede, hørte jeg et forfærdeligt spektakel inde fra lejligheden. Mand og kone, gik jeg ud fra, skændtes så det raslede, ja bogstavelig talt raslede, der gik ihvertfald adskillige porcelænsting på gulvet eller hvor de ramte, en dør blev hamret i med stort knald efterfulgt af nogle skrappe bandeord. Under de omstændigheder skulle jeg ikke ha' noget klinket, så jeg lagde bogpakken udenfor døren og ilede ned ad trappen. Men da jeg var kommet helt ned, fik jeg en uimodståelig lyst til at vide, hvad det var for en slags bøger, familien læste. Jeg sneg mig op igen og kiggede. Bogen hed Dagligt Liv i Norden af Troels Lund, hvilken oplysning ofte har fået mig til at trække på smilebåndet. Jeg lagde bogen tilbage, trykkede på ringeklokken og sprang ned ad trappen.

Andre steder, jeg kom på turen med bøger, kunne jeg mærke, at folk havde ventet mig og glædet sig til at se, hvad det var for en bog, der var til dem denne gang. Hvis det var en vældig god og spændende bog, gav de tit drikkepenge, glæde gør gavmild! Det, der blev skrevet og læst dengang, var bestemt mere opbyggeligt, lærerigt og underholdende end det, der bliver

skrevet og læst nu om dage. Men det er noget, jeg først erfarede langt senere, naturligvis!

I bog- og papirhandelen havde man nogle mærkater, der blev klæbet på det meste af det, der blev solgt. Det var et smukt mærke, syntes jeg, et ovalt tunget rødt-hvidt mærkat. Med skam at melde havde jeg en dag taget et lille bundt af disse mærker med derfra. Næste dag tog jeg dem med i skole. Jeg var duks, og i det store frikvarter klæbede jeg de pyntelige små mærker på forskellige steder i klasseværelset, på den store tavle og på katederet, men også på frk. Kammans bøger og på hendes taske. Jeg syntes, det så så pænt ud.

Et par dage senere blev jeg kaldt ind til inspektøren. Min overraskelse var stor, da jeg derinde mødte forretningens førstedame frk. Hansens og min klasselærerindes strenge og skarpe blikke. Jeg husker ikke, hvad der blev sagt, blot at jeg følte mig meget lille og ussel. Indehaveren af forretningen, frk. Marie Bentzen, der var en meget sød og venlig ældre dame, sagde til mig dernede en dag, at jeg havde reddet noget af min ære ved at påstå, at jeg havde taget mærkaterne for at reklamere for forretningen, og hvem ved, om det ikke virkelig havde øget salget?

Jeg havde også ærinde i Sudergade med blade til eddikebrygger Aagesen, eller var det til svigersønnen, Stenbuck Jensen? Det var ihvertfald ham, der spurgte mig en dag, om jeg ikke havde lyst til at få byplads hos ham. Jeg syntes det så interessant ud, og med min mors tilladelse skiftede jeg igen plads. Det blev noget helt andet arbejde. Jeg tappede eddike på flasker, satte etiketter på og proppede flaskerne til med et sjovt træapparat. Så kørte jeg omkring til byens købmænd med en trækvogn, hvorpå jeg havde flaskekasser eller trætønder. Det var sommetider strengt arbejde, men det gik som regel godt, kun een gang kom jeg galt afsted.

Jeg blev sendt ud til en købmand på Esrumvej med et stort anker eddike. Stenbuck Jensen fik det godt anbragt på trækvognen og sikrede bagsmækken på denne. Det lå godt fast, mente vi da. Vejen gik fra Sudergade ad Fiolgade, Nygade og opad Møllebakken. Da jeg nåede lidt opad Møllebakken, fandt jeg, at det vist var lettere at trække vognen end at skubbe den, hvilken fremgangsmåde vel også nok var meningen med en trækvogn. Som tænkt så gjort, jeg vendte vognen og gav mig videre på vej. Da jeg næsten var helt oppe på bakkens top, skete det skrækkelige. Det knagede, et brag, og der trillede eddikeankeret nedad Møllebakken, jeg fik skubbet trækvognen ind til siden og styrtede efter det. Men det havde fået et godt forspring, så det var tvivlsomt, om jeg ville nå at standse det i flugten. Først helt nede ved hjørnet til Marienlyst Alle drejede det sig til siden og lagde sig pænt til rette ved Støberiet.

Selvom jeg var og er protestant, dengang vidste jeg forresten ikke, hvad det betød, glædede jeg mig dog over, at det ikke brasede ind i den katolske

kirke. Imidlertid fortrød jeg senere, at jeg ikke af taknemlighed dengang gik over til den katolske tro, da det var præsten der, som hjalp mig eddikeankret op på trækvognen igen og ovenikøbet hjalp mig helt op til købmanden med det.

Jeg boede i Strandgade nr. 29. Det var et bindingsværkhus. Der var tre lejligheder i forhuset, vi boede i den øverste; selvom det var en kvistleilighed, var den meget rummelig, der var tre værelser, hvoraf det ene havde sin egen indgang ude fra trappen. Nede førte en lang gang ud til en gård, og der i baghuset var der også et par lejligheder. Jeg syntes, vor lejlighed var langt den bedste og endda vistnok den billigste, fordi det var en kvistlejlighed. Vi havde udsigt over baneterrænet og videre ud over Øresund over til den svenske kyst. Endvidere havde vi fordel af, at der stod en gasgadelygte lige uden for vort dagligstuevindue, så man om aftenen, når den var tændt, slet ikke behøvede at tænde petroleumslampen, men kunne læse både avis og skolelektier ved dens lys. I forhusets stuelejlighed boede familien Rørstrøm. Hr. Rørstrøm var vicevært i ejendommen. Familiens børn legede jeg meget sammen med, især Holger og Elly, der var mine jævnaldrende. Foruden gården og gaden havde vi en herlig legeplads på Ankerbakken næsten lige overfor. Ankerbakken var en stor plads, hvorpå kommunen havde et vældigt bjerg af tilhugne brosten opmagasineret. Vi drenge og forresten også pigerne havde megen fornøjelse af disse sten, men det skete også, at en af os fik en af de tunge brosten ned over fingrene. Jeg husker, at jeg engang måtte hen hos den rare doktor Teisen og blive forbundet. Endnu får jeg dårlig samvittighed, når jeg tænker på et puds, vi drenge engang spillede den gamle doktor. Vi bandt en snor i klokkehåndtaget uden for hans port, og i den anden ende fastgjorde vi et dejligt, stort kødben; så pudsede vi et par hunde på kødbenet, og straks gav den meget kraftige klokke sig til at klinge inde hos doktoren. Så smuttede vi ind i opgangen overfor, og snart hørte vi doktoren komme ud til porten råbende: Ja, ja, nu kommer jeg, nu kommer jeg, og så kom han ud på fortovet, skar snoren over med sin lommekniv, kiggede sig omkring op og ned ad gaden, smilede bredt og forsvandt ind igen og låsede porten. Vi gjorde kun dette denne ene gang.

Obersten på Kronborg boede også nær ved os, og en gang om ugen, jeg tror det var om onsdagen, kom andet regiments musikkorps og spillede udenfor på gaden. Dirigenten, han kaldtes dengang for stabshornist, hed Sophus Rasmussen, var min mors fætter, men vi børn kaldte ham onkel, og da det jo altså var min onkel, troede jeg i min naivitet, at det var os, der blev spillet for; jeg var syv år dengang. En dag stillede jeg mig op foran min onkel og slog takt med en pind på samme måde som han. Han listede til siden og lod mig overtage ledelsen af det flotte orkester, sandsynligvis til stor morskab for de mange mennesker, der altid strømmede til, når der var musik i gaden. Dengang vidste jeg ikke, at jeg senere i livet

skulle blive virkelig leder af et orkester og endnu senere skulle blive musiker som organist i den danske folkekirke, først i Almind og Viuf mellem Kolding og Vejle, senere i Sct. Nicolaj Kirke i Kolding og så til sidst i Vestervang Kirke i Helsingør.

Huset Strandgade nr. 27, altså det, der lå ved siden af vort, er og var det ældste beboelseshus i Helsingør, på hjørnet af Strandgade og Skyttenstræde, et meget lille, men også et meget smukt hus. Anno 1577 står der på facaden. Jeg vil tro, at huset er moderniseret indvendig, men dengang så det ligeså gammelt ud indvendig som udvendig. Vi kaldte det altid for fæstemand Jacobsens hus. Jeg var ikke helt klar over som dreng, hvad det at være fæstemand indebar, nu hedder det jo arbejdsanvisningskontor, det andet lyder hyggeligere i mine øren. Fæstemand Jacobsen var en vældig rar gammel mand. Han og hans kone havde rulleforretning, for de kunne vel ikke leve af at henvise folk til arbejdspladser. Efter nutidens begreber var det ikke nogen særlig indbringende forretning at rulle tøj for folk, det var vistnok een øre pr. stok. Jeg tjente nogle øre f. eks. på en søndag formiddag ved at trække rullen, for hver femogtyvende stok erholdt jeg een øre, det kunne måske blive til en femøre, men for den kunne man også få både bolcher og nas.

Rullen var en vældig klods bygget af tunge, tykke egeplanker og indeni fyldt op med mursten. Den var meget tung at trække eller dreje frem og tilbage over rullestokkene, men det gav kræfter. Fæstemand Jacobsen eller hans kone skiftede stokkene ud, og mens det foregik, hvilede jeg mig. Gulvbrædderne i stuen, hvor rullen stod, jeg ved forresten ikke, om der var andre stuer i det lille hus, var helt konkave; underligt var det, at rullen ikke var braset gennem, men der var vel ikke noget videre hulrum nedenunder. Det, jeg undrede mig mest over, var, hvordan i alverden den store rulle var kommet ind i det lille hus.

Skråt overfor fæstemand Jacobsen for enden af det stykke Strandgade lå Albert Nielsens købmandsbutik. Det var en af de rigtig gode, gamle og hyggelige købmandsbutikker, som desværre ikke findes mere. Der var hvidskuret og sanddrysset gulv. Der stod en tønde med spegesild og en med mørkt puddersukker samt en med grøn sæbe, ind imellem hang der bundter af klipfisk, rengøringsredskaber og meget andet. På disken stod der flere høje glas med bolcher og fingerslikkepinde, men det mest iøjnefaldende var et stort grønmalet anker med brændevin. Jeg blev meget tit af en eller anden i gaden sendt hen efter tre pægle brændevin, det kostede vistnok 14 øre eller deromkring, tre cigarer af de bedste fik man for 21 øre. Jeg husker spørgsmålet: »Hvad er tre til enogtyve?« Så svarede man selvfølgelig: »Det er da fireogtyve!« Nej, det er en god cigar, fik man så at vide. Men det svar gjaldt bare ikke, hvis min regnelærerinde frk. Kamman i skolen stillede mig spørgsmålet.

Strandgade 27 (fra 1577) og 29.

Tønden med det mørke puddersukker indenfor rækkevidde kunne nok friste en slikmund til at snuppe en klump, men man gjorde det ikke, for købmanden havde klogeligt udspredt det rygte blandt sine mindreårige kunder, at de mest mørke klumper ikke var så rare at spise, for det var negerspyt fra de vestindiske øer, hvorfra han fik sukkeret. Efter den besked skulle jeg ihvertfald ikke nyde noget! Købmand Albert Nielsen var forresten en dygtig mand, der kunne andet og mer end at sælge købmandsvarer. Han var sprogkyndig, og jeg tror, han var til stor hjælp for fremmede søfolk, spansk og engelsk kunne han vistnok til fuldkommenhed.

Der var steder, jeg ikke brød mig om at komme, men min tjans i bog- og bladhandelen tvang mig til at komme der. Det var Øresundshospitalet, hvor jeg skulle aflevere nogle blade. Men værst var, at jeg skulle forbi fattighuset, der lå ved siden af. Jeg ønskede det ikke, men kunne alligevel ikke lade være med at kigge ned i kælderen, hvor gamle mænd og kvinder sad ved bordene og spiste deres grød af hvidemaillerede blikskåle. Hvor så de dog triste og grå ud. Fattigdom tror jeg, virkede meget mere trist, ja næsten uhyggeligere end nu. Ja, nu ser man vistnok aldrig virkelig fattigdom.

Forresten lærte jeg senere fattiginspektøren, hr. Thomsen, den senere kæmner at kende, han var en bekendt af min mor. Og hr. Thomsen var en yderst venlig og glad mand, som sikkert med de midler, han havde til rådighed, gjorde alt det bedste for beboerne i fattighuset.

Men ovenpå dette lille triste afsnit vil jeg slutte med bydrengetilværelse med at fortælle om en herlig sommersøndagstur fra Hamlets Grav i Gl. Kongens Have og Ophelias Kilde til Pinseskoven.

Pinseskoven var som Dyrehavsbakken er nu og vel også var dengang. Den var placeret i Hammermølleskoven eller Hellebæk Skov. Der var alt muligt gøgl, iskage- og honningkageboder, luftgynge og karuseller, lige noget for en dreng på ti-tolv år. Men udturen gik over Hamlets Grav. Det hed sig, at hvis man kunne løbe ti gange omkring Hamlets Grav, så ville han stå op og vise sig for een, men man skulle løbe de ti gange omkring uden at trække vejret, og det var bestemt ikke nemt. Jeg nåede vist aldrig længere end til otte gange, før jeg måtte ha' luft, og da var jeg allerede blevet så ræd, at jeg stak af. Det kunne jo være, at Hamlet havde talt forkert og kom for tidlig op.

Så gik turen ned på gangstien ud til Julebæk, til Ophelias Kilde. Der kunne jeg sommetider være heldig og tjene et par tøører ved at række udadgående eller hjemadgående mennesker et krus koldt kildevand. Vandet fra kilden løb så langsomt, at folk ikke selv gad stå og vente, så derfor havde jeg altid et krus med derud, og det var der mange tørstige skovgæster, som var glade for og gerne gav to øre for.

Nå, så gik vejen videre gennem Rakkerrenden og videre ud til festpladsen. Jeg havde kun tjent en tøøre ved Kilden, men foruden havde jeg en svensk sølvhalvtredsøre, som mor havde forsynet mig med den dag. Jeg havde de to mønter i bukselommen og passede godt på dem.

Så nåede jeg festpladsen. Ved indgangen dertil på en træstub sad en gammel blind mand med langt hvidt skæg og spillede på en violin. Jeg stod og så på ham og lyttede til hans spil. På knæet havde han fastspændt et bæger, hvori folk kunne putte en skilling. Jeg betænkte mig længe, men besluttede så at putte min tøøre i bægret. Et rask tag i lommen, tøøren ned i blikbægret og så afsted op til alt det sjove. Da jeg fik øje på en iskagebod, styrede jeg mine skridt i den retning, halede min halvtredsøre op af lommen, men så til min forfærdelse, at det var tøøren. Jeg havde altså lagt halvtredsøren i den blinde musikants krus. Hvad skulle jeg nu gøre? Først tudede jeg lidt. Længe stod jeg igen foran manden på træstubben. Skulle jeg sige det til ham, at jeg af en fejltagelse var kommet til at give ham min halvtredsøre i stedet for min tøøre. Men det blev ikke til noget, så jeg gik slukøret min vej igen.

Jeg gik lidt omkring mellem teltene, stod og kiggede lidt på professor Labri, den tatoverede dame og sabelslugeren, når de viste sig udenfor, og stak så i rend gennem skoven ned til stranden ved Julebæk, smed tøjet og tog mig en svømmetur i det dejlige Øresund og fik skyllet ærgrelserne af mig.

Enoch Chr. Spangbo

FORENINGSMEDDELELSER

Lørdag den 15. september 1979 havde samfundet arrangeret møde i foredragssalen på Frederiksborg slot i Hillerød. Fhv. museumsdirektør Jørgen Paulsen holdt et inspirerende foredrag med lysbilleder om museumsoplevelser. Efter foredraget afholdtes den årlige generalforsamling. Efter forslag fra formanden valgtes

1. *bankkasserer Morten H. Gad til dirigent,*
   som konstaterede, at generalforsamlingen var lovlig.
2. *Årsberetning.*
   a. Formandens beretning:

Generalforsamlingen i 1978 afholdtes den 27. maj i Ølstykke sognecenter, og forløbet er allerede refereret i vor årbog for 1978. Det var ved den lejlighed, at man til trods for mit fravær indvalgte mig i bestyrelsen, og jeg vil gerne her benytte lejligheden til at sige tak for valget. Gennem en del år som menigt medlem har jeg haft lejlighed til at følge arbejdet i foreningen og ved flere lejligheder mere tjenstligt haft direkte samarbejde med historisk samfund ved nogle opgaver, hvor centralbiblioteket og historisk samfund har haft naturlige berøringsflader. Jeg kan her for min del sige tak til min forgænger, P. Chr. Nielsen, for værdifuldt samarbejde og for at du fortsat kan være med til at gøre et stykke arbejde i bestyrelsen.

Bestyrelsen afholdt møde den 22. juni 1978, og her blev jeg valgt til formand. Dette er altså min første beretning, og den vil måske ikke syne af så meget.

I sidste beretning aflagt af P. Chr. Nielsen redegjordes for et initiativ taget af foreningen i anledning af planerne om opførelse af en konferenceejendom på Tromlepladsen i Hillerød. P. Chr. Nielsen kunne referere et svar fra daværende miljøminister Niels Matthiasen og kunne samtidig oplyse, at sagen af overfredningsnævnet var henvist til miljøministerens afgørelse. Selvom sagens lykkelige udgang er velkendt, skal jeg for en ordens skyld overfor generalforsamlingen meddele, at Miljøministeriet i en skrivelse af 26. 2. 1979 til Historisk Samfund har fremsendt en fuld kopi af ministeriets afgørelse. Jeg citerer fra denne afgørelse: »Miljøministeriet, departementet, skal i denne anledning meddele, at man efter en samlet vurdering af sagen finder at måtte lægge afgørende vægt på de af fredningsstyrelsen i skrivelserne af 17. februar og 18. august 1978 anførte hensyn til Frederiksborg slot og slottets omgivelser. Man finder således at måtte imødekomme fredningsstyrelsens indsigelse mod lokalplanforslag nr. 98. Forslaget vil herefter ikke kunne vedtages endelig af byrådet, jfr. kommuneplanlovens § 26«.

Bestyrelsen afholdt møde igen i november 1978. På dette møde forelå et ønske fra museumsdirektør Povl Eller om af pladshensyn at måtte finde et andet lager for årbøgerne. Heldigvis kunne Eller i samme stund næsten præsentere bestyrelsen for et forslag om, at antikvarboghandler Aage Arendrup i Hillerød kunne overtage hele ekspeditionen af restoplaget af årbøger på nær de 3 sidste årgange. Aftale herom blev indgået den 13. december 1978, og aftalen går ud på, at der ved forhandling af samfundets årbøger afregnes 50 pct. med samfundet efter at moms og portoudgifter er fratrukket. Det aftaltes endvidere, at Samfundet hvert år modtager revisionsattesteret lagerbeholdning. – Antikvarboghandler Arendrup optager årbøgerne i sine kataloger. Inger Nielsen, Hørsholm, har påtaget sig ekspeditionen af de 3 sidste årgange, d.v.s. at når nu 1979-årbogen foreligger, glider resten af 1976-bogen, hvis der ellers er nogle, over til forhandling gennem Arendrup.

Der er grund til her at sige tak til Frederiksborgmuseet ved Povl Eller for mangeårigt arbejde med at styre lager og ekspedition af vore årbøger, og jeg beder Eller viderebringe denne tak til museets personale, som med megen interesse og omhu har varetaget denne ekstra opgave. Tak også her til Inger Nielsen, fordi du fra privat grund har påtaget dig din del af forhandlingen.

Fra Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe kommune har Samfundet modtaget en henvendelse med forespørgsel om, hvorvidt vi i dette amt vil være med til – også økonomisk – udgivelsen af en afhandling om Frederiksborgvejen fra Frederiksborg slot og ind til København. Selvom der vel kunne være meget, der talte for en aktiv medvirken i en sådan plan, har bestyrelsen dog vedtaget på sit møde den 24. juli i år at meddele selskabet i Gladsaxe, at man ikke mener at have økonomiske midler til at gå ind i et samarbejde om udgivelsen, idet vi først og fremmest må tilgodese vor egen årbog.

Som det vil være medlemmerne bekendt, er der et arbejde i gang med udarbejdelse af en bibliografi over litteratur om Frederiksborg amt, et arbejde som nu går ind i sit 4. år. Til dette arbejde er der med tilskud af Frederiksborg Amtsråd fortsat ansat en bibliotekar ved Centralbiblioteket i Helsingør, Eva Deichmann, som har udført et imponerende stykke arbejde, som der i daglig praksis allerede trækkes på fra amtets biblioteker og arkiver. Dette arbejde var oprindelig beregnet til at skulle kunne udføres på 3 år, men omfanget af den mængde, som skal registreres, har vist sig så overvældende, at det kan ses nu ved udløbet af den 3-årige periode, at der er mindst 1 års arbejde alene med registreringen af stoffet. Dertil kommer sidenhen den endelige redaktion, udarbejdelse af registre og selve udgivelsen. Historisk Samfund følger dette arbejde med stor opmærksomhed og kan kun anbefale overfor de bevilgende myndigheder at vise det fortsat bevågenhed, trods alvorlige sparebestræbelser. Dette er et arebjde, der ikke tåler at stå som en torso.

, Medlemstallet er 826, hvilket må betragtes som særdeles godt, men alligevel bør der vel fortsat gøres en del for at opmuntre flere til at indemlde sig. Folderen, der blev udsendt forrige år, haves endnu i beskedent oplag og kan tages med af interesserede, som vil bruge den.

Til slut en tak til de offentlige instanser, ministerium, amtskommune og de kommuner, som har ydet støtte i det forløbne år, ligeledes til private institutioner og banker og sparekasser.

I tilslutning til formandens beretning takkede Knud Klem for samfundets indsats vedr. Tromlepladsen i Hillerød og bad om, at man ville have opmærksomheden rettet mod Hellebæk, hvor konferenceejendommen måske skulle opføres, men også her ville den forringe miljøet. Formanden lovede, at amtssamfundet ville være vågen over for sagen.

b. Skriftudvalgets beretning ved H. Ring

Det at lave en årbog er både en glæde og et besvær, det sidste især når generalforsamlingen afholdes så sent, at det sinker det ellers færdige årbogsstof. En glæde, når man har godt stof til sin rådighed, og som medlemmerne og andre læsere værdsætter. Det har især været tilfældet med de senere årbøger, der også har givet os mange nye medlemmer, hvilket er af stor betydning for amtssamfundet. Et stigende oplag gør det enkelte eksemplar af årbogen billigere.

Årbog 1978 indeholdt som hovedartikel »Hornbæk i Historieklip« af overlærer Karl Rønne, Hornbæk. Artiklen udsendtes tillige som særbog, der er blevet godt solgt, som regnskabet viser. De 4 andre artikler var fra vores indsamling af gamle minder.

Årbog 1979 har ikke nogen decideret hovedartikel, selv om en af dem er større end de andre. De fleste af årbogens 7 artikler er ligeledes fra mindeindsamlingen. At opregne dem her ville være at gentage årbogens indholdsfortegnelse.

Skriftudvalget arbejder med årbog for 1980, der vist nok bliver en større artikel om Snekkersten, men også med andet stof. Sammen med denne årbog vil følge et 4-års register, men derefter vil vi stræbe, at hver årbog indeholder sit eget register.

1981 fejrer amtssamfundet 75-års jubilæum. Også den årbog er under forberedelse. Hertil ville det være interessant, hvis nogle af vore medlemmer eller andre i amtet kunne levere stof fra perioden. Vi tænker os også at få en artikel, der viser samufndets virke i alle disse år.

c. Turudvalgets beretning ved J. Rosenkilde

Forårsturen den 27/5 1978 gik til Slagslunde skov, Buresø og Stenløse. Formanden, P. Chr. Nielsen, bød velkommen og fortalte om skovens vrange bøge, hvoraf mange stammer fra kvægpestens tid. Ligeledes så vi på Festpladsen, en savgrav og pottemagernes lergrave. Ved Buresø drejede det sig især om Valdemarsvejen. Derpå kørte vi til Stenløse kirke, hvor provst J. Toftager viste os rundt i kirken og fortalte om kirken gennem tiderne. Turen sluttede i Ølstykke, hvor ca. 70 deltog i fælles kaffebord inden generalforsamlingen.

Efterårsturen til Hornbæk den 9/9 1978 foregik i øsende regnvejr, dog var 35 mødt op. Overlærer Karl Rønne viste rundt og fortalte om havnen og dens mindesmærker, kirkegårdene, plantagen og forskellige huse, gader og pladser. I kirken gennemgik pastor J. N. Balle kirkens historie.

Forårsturen den 19/5 1979 gik til Farum. Først besøgte vi kirken, hvor pastor Gudmand-Høyer fortalte om kirken gennem tiderne. Bagefter så vi Farumgård og parken og Kålunds hus. Det var H. C. Jarløv, der viste rundt, og han var også den drivende kraft, da vi sluttede ved Bastrup ruin. Deltagerantallet var ca. 75.

Rosenkilde meddelte, at han p. gr. af alder ikke ville genvælges til bestyrelsen. P. Chr. Nielsen takkede Rosenkilde for de gennem 10 år vel tilrettelagte ture.

3. Regnskabet ved kassereren,

som påpegede, at det fra sidste regnskab betydelige underskud takket være det store salg af særbogen var vendt til et betragteligt overskud. Også kontingentforhøjelsen havde medvirket til det gode resultat. Regnskabet blev godkendt uden diskussion. Det findes længere fremme i årbogen.

4. Medlemskontingent

Bestyrelsen foreslog uændret kontingent på 50 kr., godkendtes.

5. Valg til bestyrelsen

Genvalg.

6. Til revisorer valgtes

bankkasserer Morten H. Gad, Farum, og kontorchef J. Dige, Hillerød.

7. Forslag fra medlemmerne

Ingen.

8. Eventuelt

Da ingen ønskede ordet, sluttede formanden generalforsamlingen med at takke dirigenten og sine kolleger i bestyrelsen.

REGNSKAB

DRIFTSREGNSKAB *for perioden 1/4 1978 til 31/3 1979*

Indtægter:

	1979	1978
Medlemskontingenter	39.268,00	26.865,00
Tilskud:		
Kulturministeriet	7.200,00	3.300,00
Kommuner	3.450,00	5.200,00
Frederiksborg Amt	14.000,00	
Sparekasser	4.500,00	4.500,00
Banker	1.000,00	
Carl Julius Petersens Hjælpefond	4.000,00	4.000,00
Salg af årbøger	30.376,80	16.008,50
Henlæggelse til udgivelse af årbog	2.975,30	
Renter	1.357,36	2.561,00
Underskud		25.888,14
	108.127,46	88.322,64

Udgifter:

		1979	1978
Udsendelse af årbog:			
Honorarer	7.660,00		6.325,15
Trykning	55.664,37		57.490,82
Forsendelse	5.789,85	69.114,22	6.404,51
Udarbejdelse af registre			3.480,00
Fremstød nye medlemmer			3.199,99
Møder og foredrag		1.503,34	4.373,61
Opkrævning af kontingenter		2.604,79	3.355,84
Kontorartikler m. v.		1.373,16	781,32
Kontingent Lokalhistorisk Fællesforening		2.045,77	1.100,80
Gaver		483,40	971,15
Andre udgifter			839,45
Årets overskud		31.002,78	
		108.127,46	88.322,64

STATUS *pr. 31/3 1979*

Aktiver:

	1979	1978
Kassebeholdning	13.549,19	389,78
Sparekassebeholdning	30.226,22	12.367,44
Girobeholdning	514,46	418,35
Tilgodehavende moms		2.986,82
	44.289,87	16.162,39

Passiver:

		1979	1978
Hensat til udgivelse af årbog			2.975,30
Forudbetalte kontingenter		100,00	
Egenkapital:			
pr. 1/4 1978	13.187,09		
+ årets overskud	31.002,78	44.189,87	13.187,09
		44.289,87	16.162,39

Helsingør, den 13. september 1979.

S. Riis-Vestergaard.

Foranstående driftsregnskab og status har jeg gennemgået og fundet i overensstemmelse med foreningens bogføring. Beholdningernes tilstedeværelse har jeg konstateret.

Morten H. Gad.

NB. Da vor anden revisor, arkitekt A. Schmelling, er syg, er regnskabet kun revideret og underskrevet af Morten H. Gad.

BESTYRELSEN

Formand: Overbibliotekar Erik Buch Vestergaard, Hovedbiblioteket Marienlyst allé, 3000 Helsingør, tlf. (03) 21 73 00; privat Kongevej 54, 3000 Helsingør, tlf. (03) 21 46 04.
Sekretær: Landsretssagfører Aase Gedde, Hostrupsvej 9, 3400 Hillerød, tlf. (03) 26 27 63.
Kasserer: Sparekassedirektør S. Riis-Vestergaard, Sparekassen SDS, Prøvestenen 4, 3000 Helsingør, tlf. (03) 22 44 66.
Museumsdirektør dr. phil. Povl Eller, Frederiksborg Slot, 3400 Hillerød, tlf. (03) 26 04 39.
Lektor P. Chr. Nielsen, Folehavevej 21, 2970 Hørsholm, tlf. (02) 86 10 49.
Provst K. Tofte, Skibby præstegård, Selsøvej, 4050 Skibby, tlf. (03) 32 82 32.
Skriftudvalget: Museumsdirektør dr. phil. Henning Henningsen, Handels- og Søfartsmuseet, 3000 Helsingør, tlf. (03) 21 06 85.
Lektor Ole Jellingsø, Ericavej 134, 2820 Gentofte, tlf. (01) 67 13 97.
Lektor H. Ring, Toftemosevej 23a, 3100 Hornbæk, tlf. (03) 20 25 28.
Auditør, museumsleder Torben Topsøe-Jensen, Sophienbergvej 14, 2960 Rungsted K., tlf. (02) 86 38 25.
Turudvalg: Forstkandidat H. C. Jarløv, Fuglsangsvej 44, 2830 Virum, tlf. (02) 85 02 11.
Arkivleder Anna Esbech, Ryttervænget 56, 3650 Ølstykke, tlf. (03) 17 83 49.
Indmeldelser sker til sekretæren.
Henvendelser vedrørende årbogen til H. Ring.
Henvendelser vedrørende køb af skrifter af de sidste 3 årgange til fru Inger Nielsen, Folehavevej 21, 2970 Hørsholm, tlf. (02) 86 10 49, de øvrige årgange til antikvarboghandler Aa. Arendrup, Frederiksborg Antikvariat, Æblehaven 10, 3400 Hillerød, tlf. (03) 26 07 58.

LOVE FOR FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND

Vedtaget på generalforsamlingerne 20. februar 1967 og 17. maj 1968

1. Samfundets formål er at vække og nære den historiske sans ved at fremdrage den stedlige historie og værne om de synlige fortidsminder, der findes i amtet.

2. Formålet søges hovedsagelig nået dels ved udgivelsen af en årbog eller andre bøger, hvori emner af den lokale historie behandles på en let læselig måde, dels ved at tilskynde til og mulig fremhjælpe udgivelsen af større bearbejdelser af historiske emner, der særlig vedrører amtet, samt ved afholdelse af møder og udflugter.

3. Medlemskontingentet fastsættes af generalforsamlingen. Medlemmerne modtager gratis samfundets årbog.

4. Samfundets bestyrelse består af mindst 7 medlemmer, der vælges af generalforsamlingen. Bestyrelsen konstituerer sig selv. Generalforsamlingen vælger tillige 2 revisorer.

5. Til varetagelse af stedlige opgaver kan bestyrelsen vælge et eller flere medlemmer, der er villige til at virke for samfundets interesser, til repræsentanter for dette.

6. På den årlige, ordinære generalforsamling aflægger bestyrelsen beretning og forelægger det reviderede regnskab til godkendelse. Regnskabsåret er fra 1. april til 31. marts.

7. Generalforsamling indkaldes ved meddelelser i dagbladene eller ved direkte indbydelse, der sker mindst 14 dage forud. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, indgives til bestyrelsen mindst 8 dage forinden.

8. En ekstraordinær generalforsamling kan indkaldes, når bestyrelsen finder, at der er grund dertil, og skal indkaldes, når mindst 25 medlemmer stiller skriftligt forlangende derom. Den afholdes efter bestyrelsens bestemmelse.

9. Beslutning om samfundets opløsning og om anvendelsen af samfundets midler kan træffes på en generalforsamling med to trediedeles majoritet, hvor mindst en trediedel af medlemmerne har givet møde.

10. Ændringer i lovene skal, for at være gyldige, vedtages på to generalforsamlinger, hvoraf den ene skal være ordinær.

dupl.

ISBN 87 87415 13 5

